

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ
ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ**

Το κοινωνικό δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης υπό το πρίσμα της ενοποίησης των ασφαλιστικών ταμείων

The social right of social security in the light of the consolidation of insurance funds

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χρυσάνθη Καλογράνη

Επιβλέπων καθηγητής: Απόστολος Μάνθος

Αθήνα

Μάιος 2021-2022

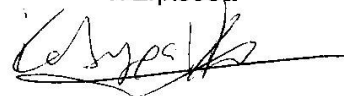
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη **Χρυσάνθη Καλογράνη** του Γεωργίου, με αριθμό μητρώου **ΔΜ2084**, φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «**Δημόσια Διοίκηση και Δημόσιο Μάνατζμεντ**» του Τμήματος «Διοίκηση Επιχειρήσεων» της Σχολής «Διοικητικών Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημών» του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΑΛΟΓΡΑΝΗ

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	7
1.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	7
1.2. Η κοινωνική ασφάλιση ως κοινωνικό δικαίωμα.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	11
2.1 Η συνταγματική διάσταση.....	11
2.1.1. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος.....	11
2.1.2. Η θεσμική εγγύηση της κοινωνικής ασφάλισης.....	14
2.1.3. Το ασφαλιστικό δικαίωμα ως κοινωνικό κεκτημένο.....	16
2.2. Η διεθνής διάσταση του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης.....	18
2.2.1. Συμβάσεις στο πλαίσιο του ΟΗΕ.....	18
2.2.2. Η κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης στο πλαίσιο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.....	20
2.2.3. Το δικαίωμα στη κοινωνική ασφάλιση στο Συμβούλιο της Ευρώπης.....	20
2.2.3.1. Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης.....	20
2.2.3.2. Η προστασία των κοινωνικοασφαλιστικών παροχών στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).....	22
α. Πρώτο Πρωτόκολλο, άρθρο 1: Προστασία της ιδιοκτησίας.....	23
β. Το δικαίωμα στη ζωή και την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης (άρθρα 2 και 3).....	24
γ. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (αρ. 6 παρ. 1).....	25
δ. Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (αρ. 8).....	25
ε. Η απαγόρευση των διακρίσεων (αρ. 14).....	26
2.3. Το δικαίωμα στη κοινωνική ασφάλιση στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	27
2.3.1. Προστασία της κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	27
2.3.2. Η κοινωνική πολιτική ως προτεραιότητα.....	28
2.3.3. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ).....	29
2.4. Αρχές που διέπουν το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης.....	30
2.4.1. Οι αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης, της ισότητας, και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης.....	30
α. Η αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης.....	31
β. Η Αρχή της ισότητας.....	32
γ. Η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης.....	33
2.4.2. Η Αρχή της αναλογικότητας και το δημόσιο συμφέρον.....	34

2.4.2.1. Η Αρχή της αναλογικότητας.....	34
2.4.2.2.Περιορισμοί στο δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης στην οικονομική κρίση.	35
2.4.2.3. Η αμφισβήτηση των περιορισμών με βάση την αρχή της αναλογικότητας.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ.....	39
3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για την ασφαλιστική μεταρρύθμιση.	39
3.2. Το ιστορικό της δημιουργίας του κατακερματισμένου συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα.	40
3.3. Η προσπάθεια αντιμετώπισης της πολλαπλότητας των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (1992-2020).....	41
3.4. Πορίσματα για τον εξορθολογισμό του Ασφαλιστικού Συστήματος.....	43
3.5. Οι νόμοι που οδήγησαν στην ενοποίηση των Ασφαλιστικών Ταμείων.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΟΠΙΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ.....	52
4.1.Η προσπάθεια οριστικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του Ασφαλιστικού Συστήματος με το νόμο Ν. 4387/2016 και η εξασφάλιση του δικαιώματος κοινωνικής ασφάλισης.....	52
4.1.1. Οι στόχοι της Μεταρρύθμισης.	52
4.1.2.Τα Λειτουργικά ελλείμματα μετά την ενοποίηση των Ταμείων.....	54
4.1.3. Η αντισυνταγματικότητα του Ν. 4387/2016 και η συμμόρφωση με τις αποφάσεις του ΣτΕ.	55
4.2. Η δρομολόγηση απλοποίησης και ενοποίησης του συστήματος.	56
4.3. Ο e-ΕΦΚΑ υλοποιεί το νέο συνταξιοδοτικό μοντέλο των δύο πυλώνων.	58
4.4. Αναδιανεμητικά και κεφαλαιοποιητικά συνταξιοδοτικά συστήματα και εργασιακές συλλογικότητες.	59
4.5. Το κεφαλαιοποιητικό σύστημα της Επικουρικής Ασφάλισης.	61
4.5.1. Οι κίνδυνοι του κεφαλαιοποιητικού συστήματος.	61
4.5.2. Το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα.....	62
4.5.3. Η συνταγματικότητα του κεφαλαιοποιητικού συστήματος.	63
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	64
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	67

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βασικός στόχος αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη του κοινωνικού χαρακτήρα του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης στη χώρα μας μέσα από την προοπτική της ενοποίησης των ασφαλιστικών ταμείων. Θα αναδειχθεί το πώς οι βασικές αρχές της κοινωνικής ασφάλισης εφαρμόζονται στο εγχείρημα της ενοποίησης, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ο κοινωνικός χαρακτήρας του δικαιώματος ορίζει το ασφαλιστικό σύστημα και δρομολογεί τη λειτουργία των Δημόσιων Φορέων που ασκούν την κοινωνική ασφάλιση.

Αρχικά, θα αναλυθούν οι έννοιες και τα χαρακτηριστικά του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης. Θα γίνει αναφορά στη θεσμική κατοχύρωση του δικαιώματος. Θα ερευνηθεί κατά πόσο το σύνταγμα, ο νομοθέτης, οι διεθνείς οργανισμοί και τα δικαστήρια εξασφαλίζουν το σεβασμό στο εν λόγω δικαίωμα, μέσα από τη διαμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και σύμφωνα με τις αρχές που το διέπουν. Στη συνέχεια θα γίνει περιγραφή της σταδιακής ασφαλιστικής μεταρρύθμισης και της ενοποίησης των ασφαλιστικών Ταμείων. Θα παρουσιαστεί η προσπάθεια οριστικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του Ασφαλιστικού Συστήματος μέσα από την απορρόφηση όλων των Ασφαλιστικών Οργανισμών από ένα μοναδικό Φορέα, τον e-ΕΦΚΑ.

Με το νέο υπερταμείο μειώθηκε, ο κατακερματισμός του συστήματος και οργανώθηκε το μέλλον της ασφάλισης σε ενιαία πλαίσια. Η διοικητική και λειτουργική αποτελεσματικότητα του συστήματος, η απλοποίηση των διαδικασιών, η πλήρης ισονομία και η εγγύηση αξιοπρεπούς ορίου διαβίωσης για τους συνταξιούχους είναι οι στόχοι της ενοποίησης που ολοκληρώθηκε με την ίδρυση του ενιαίου υπερταμείου του e-Ε.Φ.Κ.Α. Με την πραγματοποίηση αυτών των στόχων, και την υλοποίηση το νέου συνταξιοδοτικού μοντέλου των δύο πυλώνων, ολοκληρώνεται η προσπάθεια εξασφάλισης του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης.

Τα ζητήματα που διαπραγματεύεται η εργασία προσεγγίστηκαν με έρευνα στη βιβλιογραφία, σε επιστημονικά άρθρα, στους νόμους που οδήγησαν στην ενοποίηση του ασφαλιστικού συστήματος και τις αιτιολογικές εκθέσεις τους, στα Πορίσματα Επιτροπών για το Ασφαλιστικό, καθώς και στη νομολογία των ΣτΕ, Ελ.Συν, ΔΕΕ και ΕΔΔΑ.

ABSTRACT

The main goal of this dissertation is to highlight the social character of the right to social security in our country through the perspective of the consolidation of insurance funds. It will highlight how the basic principles of social security are applied in the project of integration, as well as the way in which the social character of the right defines the insurance system and launches the operation of Public Bodies that exercise social security.

First, the concepts and characteristics of the right to social security will be analyzed. Reference will be made to the institutionalization of the right. It will be investigated whether the constitution, the legislator, the international organizations and the courts ensure the respect of this right, through the configuration of the Social Security System and in accordance with the principles that govern it. The following is a description of the gradual insurance reform and the consolidation of the Insurance Funds. The effort will be presented to finally deal with the problems of the Insurance System through the absorption of all Insurance Organizations by a single Institution, e-EΦKA.

With the new super fund, the fragmentation of the system was reduced and the future of insurance was organized in a single framework. The administrative and operational efficiency of the system, the simplification of the procedures, the complete equality and the guarantee of a decent living limit for the pensioners are the goals of the unification that was completed with the establishment of the single super-fund of e-EΦKA. With the realization of these goals, and the implementation of the new pension model of the two pillars, the effort to secure the right to social security is completed.

The issues negotiated by the work were approached through research in the literature, in scientific articles, in the laws that led to the consolidation of the insurance system and their explanatory reports, as well as in the case law of the Council of State, Hellenic Court and Audit, the Court of Justice of the European Union and European Court of Human Rights.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.

1.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Η κοινωνική ασφάλιση, αποτελεί μια υποχρέωση του κράτους προκειμένου να καλύπτεται η ανάγκη των πολιτών για αξιοπρεπή διαβίωση σε κάθε φάση της ζωής τους.

Κάνοντας μια μικρή ιστορική αναδρομή, γίνεται φανερό ότι η κρατική οικονομική στήριξη των ανθρώπων που παύουν να μπορούν να εργάζονται είναι ένα ζήτημα που πάντα απασχολούσε τα

οργανωμένα κράτη. Ένα πρώτο συνταξιοδοτικό σύστημα δημιούργησε ο Αύγουστος, ο πρώτος Αυτοκράτορας της Ρώμης, το 13 μ.Χ., προσπαθώντας να προσφέρει οικονομική εξασφάλιση στους βετεράνους μετά την αποστράτευσή τους. Οι πόροι του συστήματος καλύπτονταν από υποχρεωτικές κρατήσεις στο μισθό των στρατιωτών, από φόρους και από τα τεράστια προσωπικά έσοδα του Αυτοκράτορα¹.

Σημαντικά αιτήματα για τη κοινωνική πολιτική υπήρξαν στο πλαίσιο των αρχών της Γαλλικής Επανάστασης και της διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στον απόηχο αυτών και μετά την υιοθέτηση του σύγχρονου τρόπου ζωής στα αστικά κέντρα και την επικράτηση της μισθωτής εργασίας, πραγματοποιήθηκαν σημαντικές επεμβάσεις. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Γερμανός Καγκελάριος Bismarck εισήγαγε το πρώτο οργανωμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Στη χρηματοδότηση του συστήματος συμμετείχαν και οι εργοδότες και δε στηριζόταν μόνο στην εθελοντική ασφάλιση και στην αλληλεγγύη, όπως συνηθιζόταν μέχρι τότε. Επίσης, ο Βρετανός λόρδος Beveridge, στα μέσα του 20ου αιώνα, δημιούργησε ένα μοντέλο ασφάλισης, το οποίο δεν περιοριζόταν μόνο στους εργαζόμενους, αλλά ωφελούσε όλους τους πολίτες. Συγκρίνοντας αυτά τα δύο συστήματα, το πρώτο στόχευε στη διατήρηση του επιπέδου του εισοδήματος, ενώ το δεύτερο στην εγγύηση ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης².

Με την ίδρυση των διεθνών οργανισμών, στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, υπήρξε η πρώτη προσπάθεια προστασίας της κοινωνικής ασφάλισης από την Κοινωνία των Εθνών και την Διεθνή Οργάνωση Εργασίας. Πιο συντονισμένα όμως, η διεθνής κοινότητα οργάνωσε την αντιμετώπιση των ασφαλιστικών κινδύνων μετά την ίδρυση του ΟΗΕ. Στη συνέχεια, η κοινωνική ασφάλιση συμπεριλαμβανόταν σε όλες τις συμβάσεις που αφορούσαν στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Με αυτό τον τρόπο, το επίπεδο προστασίας βελτιώθηκε, αφού παγιώθηκε η προστασία των εργαζομένων ως κεκτημένο δικαίωμα και τα κράτη υποχρεώθηκαν να παρέχουν συντάξεις, επιδόματα ανεργίας, οικογενειακά επιδόματα, και άλλες παροχές, ανάλογα με τις ανάγκες και την κυβερνητική πολιτική. Αν και σε πολλά κράτη η πρόνοια συγγέεται με την ασφάλιση στο ελληνικό σύνταγμα οι δύο έννοιες διαχωρίζονται με σαφήνεια³.

Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη του κοινωνικού χαρακτήρα του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης στη χώρα μας μέσα από την προοπτική της ενοποίησης των ασφαλιστικών ταμείων. Δηλαδή, θα αναδειχθεί το πώς οι βασικές αρχές της κοινωνικής ασφάλισης εφαρμόζονται στο εγχείρημα της ενοποίησης, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ο κοινωνικός χαρακτήρας του δικαιώματος ορίζει το ασφαλιστικό σύστημα και δρομολογεί τη λειτουργία των Δημόσιων Φορέων που ασκούν την κοινωνική ασφάλιση.

Αρχικά θα προσεγγισθεί το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης μέσα από τα σχετικά άρθρα του ελληνικού Συντάγματος. Η έννοια και οι αρχές που διέπουν την κοινωνική ασφάλιση, οι φορείς και οι

¹Ward, Allen M.· Heichelheim, Fritz M.·Yeo, Cedric A., (2003), *Οι Ρωμαίοι*, Αθήνα, Εκδόσεις Πολιτεία, σελ. 358

² Παπαηλίας, (2018), *Παραδόσεις Πολιτικής Οικονομίας*, σελ. 216-220.

³ Κατρούγκαλος, (2009), *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο.*, σελ. 62

αποδέκτες της είναι τα στοιχεία που θα ερευνηθούν προκειμένου να γίνει κατανοητή η ασφαλιστική προστασία στη χώρα. Ειδικότερα μετά το πλήγμα που δέχθηκε η κοινωνική ασφάλιση κατά την δημοσιονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα, και τα επαχθή μέτρα που περιόρισαν τις κοινωνικοασφαλιστικές παροχές, είναι σημαντικό να προβληθεί η αντιμετώπιση του θέματος αυτού από τη δικαιοσύνη.

Στη συνέχεια θα αναλυθεί η συμβολή των διεθνών και στη συνέχεια των ευρωπαϊκών Οργανισμών στην καθιέρωση και την προστασία του δικαιώματος. Ο ΟΗΕ, και οι Οργανισμοί του, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι βασικοί παράγοντες υποστήριξης των κοινωνικών δικαιωμάτων. Η χώρα μας ως μέλος των Οργανισμών αυτών συμμετέχει στις αποφάσεις και δεσμεύεται για την τήρησή τους. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο (ΕΔΔΑ), και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) με τις αποφάσεις τους διευρύνουν την ερμηνεία των άρθρων των συμβάσεων, έτσι ώστε να προστατεύονται οι κοινωνικοασφαλιστικές παροχές και να ευνοούνται οι πολίτες.

Στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας θα αναδειχθεί το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα που είναι ο κύριος άξονας του μοντέλου κοινωνικής προστασίας. Μετά από την περιγραφή της σταδιακής δημιουργίας του δαιδαλώδους ασφαλιστικού συστήματος που αποτελούταν από πολλές δεκάδες επαγγελματικά Ασφαλιστικά Ταμεία, θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί η προσπάθεια αντιμετώπισης της πολλαπλότητας των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης μέσα από τη πολυετή ασφαλιστική μεταρρύθμιση, που οδήγησε στην ίδρυση του Ηλεκτρονικού Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης..

Τέλος, θα διερευνηθεί η απλοποίηση και ενοποίηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης μετά τη δημιουργία του e-ΕΦΚΑ, μέσα από την υλοποίηση του αναδιανεμητικού και κεφαλαιοποιητικού συστήματος και τις επιπτώσεις του στον κοινωνικό χαρακτήρα του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης και κατά συνέπεια στις εργασιακές συλλογικότητες. Το κεφαλαιοποιητικό σύστημα της επικουρικής ασφάλισης παρά τους κινδύνους που κρύβει, υποστηρίζει το ασφαλιστικό δικαίωμα, όπως αυτό προβλέπεται από τις βασικές αρχές που διέπουν την κοινωνική ασφάλιση, σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα.

1.2. Η κοινωνική ασφάλιση ως κοινωνικό δικαίωμα.

Κοινό παράγοντα του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης αποτελεί η ασφαλιστική προστασία των ανθρώπων, που παύουν να έχουν την δυνατότητα να εργάζονται, από κινδύνους όπως η ανεργία, η ασθένεια, η προχωρημένη ηλικία, η εγκυμοσύνη, η μητρότητα και ο θάνατος. Όταν το ασφαλιστικό σύστημα καλύπτει τους ανωτέρω κινδύνους δημιουργούνται αυτόματα τα αντίστοιχα με τους κινδύνους δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης⁴. Το κράτος, σε αυτές τις περιπτώσεις οφείλει να μεριμνά για την αναπλήρωση του εισοδήματος των ασφαλισμένων, ώστε να διατηρείται ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Απαραίτητο μέρος του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος αποτελεί η εύρεση πόρων για την στήριξή του,

⁴ Σακελλαρόπουλος, (2010), *Η Κοινωνική Ασφάλιση ως Κοινωνικό Δικαίωμα στο συλλογικό έργο Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση*, σελ. 382. Επίσης, Στεργίου, (1994), *Η συνταγματική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης*, σελ. 337.

οι οποίοι συνήθως προέρχονται από τις εισφορές των εργαζομένων. Η σχέση αυτή εισφορών παροχών διαφοροποιεί τις ασφαλιστικές εισφορές από τα προνοιακά επιδόματα⁵, που χορηγεί το κράτος στις αδύναμες κοινωνικές ομάδες για ανθρωπιστικούς λόγους. Συνεπώς, το δικαίωμα στις ασφαλιστικές παροχές γεννάται με την απόκτηση της ιδιότητας του ασφαλισμένου, τη συμπλήρωση ορισμένου χρόνου ασφαλίσεως, τη συγκέντρωση εισφορών, καθώς και με την επέλευση προκαθορισμένου είδους κινδύνου⁶.

Η κοινωνική ασφάλιση προστατεύεται ως ένα από τα κοινωνικά δικαιώματα που περιγράφονται στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος, και αναφέρεται ρητά στη παράγραφο 5 του άρθρου 22. Το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης ορίζει την κοινωνική πολιτική, η οποία μπορεί να υλοποιείται από το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης, με ένα ευρύ περιθώριο καθορισμού οργάνωσης και λειτουργίας, ανάλογα με τις δυνατότητες του κράτους και τις ανάγκες των πολιτών.⁷ Στην ελληνική Πολιτεία, σύμφωνα με το άρθρο 25 του Συντάγματος, οι πολίτες έχουν χρέος να συμμετέχουν στη ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης, ενώ παράλληλα το κράτος προστατεύει τα κοινωνικά δικαιώματα αποβλέποντας στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου.

Ο στόχος της κοινωνικής ασφάλισης είναι η σταθερότητα και η συνολική ευημερία και για αυτό η υπαγωγή στην ασφάλιση είναι υποχρεωτική. Με τον τρόπο αυτόν καθίσταται δυνατή η κοινωνική αλληλεγγύη, έτσι ώστε να επιτευχθεί στήριξη μεταξύ των γενεών και να ενισχυθεί ο δημόσιος χαρακτήρας της κοινωνικής ασφάλισης. Για το λόγο αυτό η λειτουργία του ασφαλιστικού συστήματος ρυθμίζεται από διατάξεις του δημοσίου δικαίου, ενώ με απόφασή του το ΣτΕ⁸ έχει αποφανθεί ότι ο φορέας της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα υποχρεωτικά υπάγεται ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου στο κράτος⁹.

Σύμφωνα με τους ελληνικούς νόμους, ο ασφαλισμένος εγγράφεται υποχρεωτικά στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και δικαιούται παροχές καθορισμένες σύμφωνα με τις εισφορές που καταβάλλει. Κατοχυρώνεται έτσι με αυτόν τον τρόπο η κοινωνική ασφάλιση και σε σχέση με την προστασία των πολιτών και με τη βιωσιμότητα του συστήματος. Βέβαια, οι παροχές δεν είναι πάντα αντίστοιχες με τις εισφορές που έχουν καταβληθεί, διότι οι εισφορές χρησιμοποιούνται και για τη διαγενεακή αλληλεγγύη, καθώς και τη κοινωνική δικαιοσύνη, μέσω της αναδιανεμητικής λειτουργίας¹⁰. Κατά κανόνα όμως, οι κοινωνικοασφαλιστικές παροχές προβλέπουν μια αναλογία με τις συνθήκες του εργασιακού βίου και δεν αρκούνται στην εξασφάλιση μόνο του αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης. Επιπλέον, επειδή οι παροχές, σύμφωνα με τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων, θεωρούνται μορφή περιουσίας έχει κατοχυρωθεί η ατομική προσφυγή και η διεκδίκηση, ανεξάρτητα από τα κοινωνικά δικαιώματα¹¹.

Η κοινωνική ασφάλιση παρέχεται από κρατικούς Φορείς, οι οποίοι αποτελούν εκτελεστικά όργανα των κυβερνήσεων και εφαρμόζουν τις πολιτικές τους αποφάσεις. Ο δημόσιος χαρακτήρας της έγκειται στην

⁵ Ματθαίου, Α., 1996, *Αλληλεπίδραση κανόνων δικαίου κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας στους κλάδους αναπηρίας, γήρατος και οικογενειακών βαρών*, σελ. 63,64, 107

⁶ Κρεμαλής, (2001), *Δίκαιο κοινωνικών ασφαλίσεων*, σελ. 287

⁷ Παπαρηγοπούλου - Πεχλιβανίδη, (2016), *Δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης*, σελ. 269,

⁸ ΣτΕ, αρ. απόφασης 5024/1987, www.adjustice.gr

⁹ Στεργίου, (2014), *Δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης*, 2η Έκδοση, σελ. 164

¹⁰ Στράνης, (2010), *Το Δημόσιο Δίκαιο στο Εργατικό Δίκαιο του 21^{ου} Αιώνα*, σελ. 153-154

¹¹ Στεργίου, (2014), σελ. 219

υποχρέωση διατήρησης μιας ισορροπίας ανάμεσα στους πόρους και στις δαπάνες προκειμένου να προστατεύεται ο ασφαλισμένος όταν παύει να μπορεί να εργάζεται¹².

Το Ασφαλιστικό Σύστημα που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα προήλθε από την σταδιακή ενοποίηση δεκάδων ασφαλιστικών Ταμείων, γεγονός που αποτελούσε πάγια πρόταση όλων των επιτροπών που κατά διαστήματα συνεστήθησαν με σκοπό να υποβάλουν προτάσεις για την βελτίωση του ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης¹³. Κάθε στάδιο ενοποίησης διόρθωνε το προηγούμενο. Οι διαφωνούντες προσέφυγαν πολλές φορές στα δικαστήρια και η νομολογία καθόρισε έως ένα βαθμό την πολυετή ασφαλιστική μεταρρύθμιση, νομιμοποιώντας την πάγια ανάγκη για ενιαίους κανόνες εισφορών-παροχών, καθώς και για βιώσιμο από δημοσιονομικής άποψης σύστημα.

Σε όλα τα κράτη υπάρχουν συστήματα κοινωνικής ασφάλισης χρηματοδοτούμενα είτε ανά επαγγελματικές τάξεις, είτε από το κρατικό προϋπολογισμό. Στα πλαίσια των διεθνών σχέσεων και συνεργασιών τα κράτη οφείλουν να αναγνωρίζουν όλα τα Συστήματα Κοινωνικής Ασφάλισης, ενώ για τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κανονισμοί και Οδηγίες δημιουργούν ένα ενιαίο πλαίσιο, διατηρώντας όμως τις κρατικές ιδιαιτερότητες, επιλογές και ανάγκες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ αποδέχεται ρητά την ελευθερία του κάθε κράτους μέλους να σχεδιάζει το σύστημα κοινωνικής ασφάλισής του, εκδίδει κανονισμούς με τις κοινές αρχές που οφείλουν τα κράτη να ακολουθούν, ώστε ο πολίτης να ασφαρίζεται σε οποιοδήποτε κράτος και αν βρίσκεται, ορίζοντας με ακρίβεια τη χώρα ασφάλισης ανάλογα με την εργασιακή κινητικότητα του ασφαλισμένου¹⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.

2.1 Η συνταγματική διάσταση.

2.1.1. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος.

Στο Δεύτερο Μέρος του Συντάγματος 1975/1986/2001 που έχει τον τίτλο «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», καταγράφεται μια σειρά δικαιωμάτων που προστατεύουν την υπόσταση του ανθρώπου υποστηρίζοντας πολλές πλευρές της ανθρώπινης δραστηριότητας¹⁵. Όσα από τα δικαιώματα αυτά

¹² Στράνης, (2010), σελ. 161

¹³ Ενδεικτικά, η Επιτροπή εμπειρογνομόνων για το ασφαλιστικό το 2007 προτείνει συγχωνεύσεις Ταμείων και η Πρόταση του ΥΠΕΚΑ το 2001 τη μείωση του αριθμού των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης. Η Επιτροπή ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α. το 2015 διαπιστώνει την αποσπασματικότητα του συστήματος παρά τις ενοποιήσεις που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί.

¹⁴ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση – 2021, Κοινωνική ασφάλιση σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, www.europarl.europa.eu/factsheets/el

¹⁵ Δημητρόπουλος, (2004), *Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος III, Συνταγματικά Δικαιώματα*, σελ.27

υπηρετούν το αγαθό της κοινωνικής δικαιοσύνης αποτελούν έκφραση του κοινωνικού κράτους¹⁶. Το περιεχόμενό τους στρέφεται προς το Κράτος και αξιώνει παροχή βοήθειας προκειμένου να αποκρούεται κάθε απειλή οικονομικής φύσεως σε περίπτωση αδυναμίας αξιοπρεπούς βιοπορισμού. Ειδικότερα, στο άρθρ.22 παρ.5, στο οποίο αναφέρεται ότι «το κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως ο νόμος ορίζει», η κρατική μέριμνα αναγορεύεται σε κοινωνικό δικαίωμα και το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης αποκτά θεσμική εγγύηση. Παράλληλα δίνεται συνταγματική εντολή προς το νομοθέτη να ορίσει το περιεχόμενο και το είδος των κοινωνικών ασφαλίσεων¹⁷. Συνεπώς, το Σύνταγμα προστατεύει την κοινωνική ασφάλιση ως θεσμό, και παράλληλα δίνει εξουσιοδότηση στον κοινό νομοθέτη να προχωρήσει σε νομοθετική ρύθμιση. Όμως, ο εργαζόμενος δεν μπορεί να αξιώνει άμεσα δικαίωμα κατά του κράτους στηριζόμενος στο θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης γιατί αυτό θα περιόριζε τα ευρέα όρια του νομοθέτη. Μόνο εάν κατά τη νομοθετική ρύθμιση του θεσμού θιγεί ο πυρήνας του, τότε ο νόμος κρίνεται αντισυνταγματικός, λόγω προσβολής του άρθρ.22 παρ.5 Συντ¹⁸.

Τα κοινωνικά δικαιώματα αναφέρονται στη θεωρία ως θεσμικές εγγυήσεις, συνταγματικές εντολές ή προγραμματικές αρχές του Συντάγματος και δεν αντιμετωπίζονται σαν γνήσια δικαιώματα, δηλαδή σαν αγωγήμες αξιώσεις.¹⁹ Έτσι, δεν θεμελιώνεται, κατά κανόνα, επιδιώξιμη αξίωση δικαστικώς. Χρειάζεται η θέσπιση νόμων για να ενεργοποιηθεί και να γίνουν πιο συγκεκριμένες και εξειδικευμένες οι συνταγματικές διατάξεις που θεσπίζουν κοινωνικά δικαιώματα. Επειδή, το αντικείμενο των κοινωνικών δικαιωμάτων έγκειται σε παροχές προς τους πολίτες μέσω αναδιανομής πόρων και εξαρτάται από την ύπαρξη των οικονομικών δυνατοτήτων του κράτους, αλλά και της πολιτικής του, τα κοινωνικά δικαιώματα παρουσιάζουν κανονιστικό περιεχόμενο ρευστό, ελαστικό και αόριστο. Αυτή η ιδιορρυθμία των κοινωνικών δικαιωμάτων, να μην θεμελιώνουν, κατά κανόνα, αγωγήμη αξίωση, δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι σχετικές διατάξεις του Συντάγματος είναι απλώς κατευθυντήριες και ότι δεν έχουν κανονιστικό χαρακτήρα και δεσμευτική ισχύ. Αντίθετα, με αυτές τις διατάξεις τίθενται κανόνες δικαίου που δεσμεύουν ευθέως το νομοθέτη, τη Διοίκηση και τα Δικαστήρια.²⁰

Εξάλλου, οι διατάξεις του Συντάγματος έχουν πάντοτε νομικό περιεχόμενο και είναι έργο της ερμηνείας να το εντοπίσει να το εξειδικεύσει και να συναγάγει τις πρακτικές του συνέπειες. Συνεπώς, οι συνταγματικές διατάξεις δεν ιδρύουν απλώς δικαιώματα αλλά θεσπίζουν παράλληλα κανόνες αντικειμενικού δικαίου. Ενώ το κανονιστικό περιεχόμενό των δικαιωμάτων είναι ελαστικό και αρκετά αόριστο, τα εκάστοτε αρμόδια κρατικά όργανα όχι μόνο εξουσιοδοτούνται, αλλά είναι και υποχρεωμένα να υλοποιήσουν τις συνταγματικές εντολές. Ο νομοθέτης και η Διοίκηση, που συγκεκριμενοποιούν και

¹⁶ Δαγτόγλου, (1991), *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμοι Α' και Β'*, σελ. 56

¹⁷ Κρεμαλής, (1985), *Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων*, σελ. 21

¹⁸ Στεργίου, (1994), *Η συνταγματική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης*, σελ 342

¹⁹ Μανιτακής Α., *Κράτος Δικαίου και έλεγχος της συνταγματικότητας*, σ.275

²⁰ Μάνεσης Α., *Η προβληματική της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο* in : *Aspects of the protection of individual and social rights*, Marangopoulos Foundation for human rights, edited by Stavroula Vassilouni, σ.176

εξειδικεύουν το κανονιστικό περιεχόμενο των σχετικών διατάξεων διαθέτουν ευρέα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας²¹.

Υποστηρίζεται επίσης, ότι σε περίπτωση που ο κοινός νομοθέτης δεν προχωρά στον προσδιορισμό των ορίων και του περιεχομένου του κοινωνικού δικαιώματος, ο θιγόμενος πολίτης δικαιούται να εγείρει αγωγή κατά του κράτους. Αν η αγωγή γίνει δεκτή, ο δικαστής προσδιορίζει ο ίδιος το περιεχόμενο και το μέγεθος της παροχής, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θίγεται η διάκριση των εξουσιών, αφού αφορά μόνο σε συγκεκριμένη περίπτωση και όχι σε γενικό προσδιορισμό του συνταγματικού δικαιώματος.²²

Μέσω της νομοθεσίας, στην περίπτωση των κοινωνικών δικαιωμάτων, αναζητείται το μέτρο και η ισορροπία ανάμεσα στις ανάγκες και στη δυνατότητα των παροχών. Αυτή η στάση περιέχει αβεβαιότητα και ανασφάλεια λόγω της έμφυτης αοριστίας και της εξελικτικής φύσης των κοινωνικών δικαιωμάτων²³. Μέσω της ερμηνείας αορίστων εννοιών, όπως είναι η αναλογία της σύνταξης με το εισόδημα ή η αξιοπρεπής διαβίωση, παράγεται ο εύλογος κανόνας. Οι αόριστες έννοιες δίνουν το περιθώριο στο δικαστή να δώσει δεσμευτική ουσία στα κοινωνικά δικαιώματα, να προχωρήσει στη στάθμιση παροχών και ορθολογικών κανόνων αποσπώντας την αποκλειστικότητα από το νομοθέτη. Ο πολίτης δεν έχει τη δυνατότητα να επιδιώξει την ικανοποίηση αυτών των δικαιωμάτων στα δικαστήρια με συγκεκριμένο μέγεθος ή μορφή παροχών. Αντίθετα ο νομοθέτης έχει την υποχρέωση να αποδεικνύει την ορθότητα των επιλογών του στο δικαστήριο και την τήρηση της ουσίας των δικαιωμάτων. Έτσι, τα κοινωνικά δικαιώματα δεν υποβιβάζονται σε διαδικαστικά δικαιώματα. Αλλά η διαδικαστική τους διάσταση τίθεται στην υπηρεσία του ουσιαστικού τους περιεχομένου.²⁴

Είναι γεγονός ότι οι αρχές της κοινωνικής ασφάλισης διαπλάστηκαν κατά πολύ στα διοικητικά δικαστήρια, γεγονός που αποδεικνύει τη δημοσίου δικαίου διάσταση της κοινωνικής ασφάλισης καθώς και την υποχρεωτικότητά της²⁵. Οι ασφαλισμένοι συνδέονται με τους Φορείς με σχέση ρυθμιζόμενη από το δημόσιο δίκαιο και είναι υποχρεωμένοι να ασφαρίζονται, ενώ το κράτος υποχρεώνεται να παρέχει κοινωνικοασφαλιστική προστασία σε κάθε περίπτωση ασφαλιστικού κινδύνου. Αυτή η υποχρεωτικότητα επιβάλει το δημόσιο χαρακτήρα της κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι επιτυγχάνεται η κοινωνική και η διαγενεακή αλληλεγγύη. Το ΣτΕ²⁶ έχει κρίνει ότι ο φορέας της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να είναι μόνο κρατικός²⁷. Ακόμα το κράτος νομοθετώντας, φροντίζει για τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος και καλύπτει τα ελλείμματα που μπορεί να προκύψουν²⁸.

²¹ Μάνεσης Α., ό.π., σ.176-177

²² Λεβέντης, (1976), *Τα κοινωνικά δικαιώματα του Πολίτη*, σ.152

²³ Στεργίου, (2016) *Τα κοινωνικά (αναδιανεμητικά) δικαιώματα ενόπιον της κρίσης. Ο δικαστής ως εγγυητής ενός εύλογου επιπέδου ευημερίας*, σελ. 10

²⁴ Στεργίου, (2016), σελ. 29,40

²⁵ Στράνης, (2010), σελ. 159

²⁶ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 5024/87, www.adjustice.gr

²⁷ Στεργίου, (2014), σελ. 164.

²⁸ Γ. Κατρούγκαλος, Τα συνταγματικά όρια της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης, ΘΠΔΔ 6/2009, σελ. 670

Το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης, έγκειται στην προστασία του ασφαλισμένου σε περίπτωση κινδύνων και δυσχερειών, που έχουν σαν αποτέλεσμα την αδυναμία του να εργασθεί και να διατηρήσει αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Τέτοιοι κίνδυνοι είναι η ανεργία, το γήρας, η ασθένεια, η αναπηρία κ.α.. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της αλληλεγγύης που πηγάζει από το κοινωνικό κράτος και στηρίζεται στην ανταποδοτικότητα και την αναδιανομή.²⁹ Οι κοινωνικοασφαλιστικές παροχές δίνονται κυρίως εφόσον έχει προηγηθεί εισπραξη εισφορών. Παρέχονται όμως και ως πάγια πρόληψη και προστασία από κοινωνικούς κινδύνους τυποποιημένους, χωρίς να προϋποτίθεται προηγούμενη παροχή εισφορών, και δεν σχετίζονται με τα προνοιακά επιδόματα, τα οποία δίνονται εξατομικευμένα και κατά περίπτωση σε αδύναμα μέλη της κοινωνίας.³⁰

Οι γενικοί κανόνες του ασφαλιστικού δικαίου τίθενται από το Κράτος, το οποίο επιβλέπει τη βιωσιμότητα του συστήματος. Η Διοίκηση των σχετικών Φορέων διορίζεται και εποπτεύεται απευθείας από το αρμόδιο Υπουργείο, ενώ ο κρατικός προϋπολογισμός στηρίζει το σύστημα και τις τυχόν ελλείψεις του.³¹ Σύμφωνα με το Συντάγμα το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, ενώ καθορίζεται με νόμο ο τρόπος οργάνωσης και διοίκησης των φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Τα έσοδα της κοινωνικής ασφάλισης προέρχονται από τους ασφαλισμένους, από τους εργοδότες και από τους σχετικούς φόρους³².

Φορείς των δικαιωμάτων που απορρέουν από το άρθρο 22 παρ. 5 του Συντάγματος είναι όλοι οι εργαζόμενοι της χώρας καθώς και τα πρόσωπα που συνδέονται με τον εργαζόμενο με συγγένεια ορισμένου βαθμού ή με γάμο. Δεν αναφέρεται καμία διάκριση λόγω εθνικότητας, ηλικίας ή φύλου³³. Σύμφωνα με το ΣτΕ³⁴ στην έννοια του όρου εργαζόμενοι, συμπεριλαμβάνονται όλοι όσοι ασκούν κάποια επαγγελματική δραστηριότητα, είτε είναι μισθωτοί, είτε όχι και καταβάλλουν υποχρεωτικά ασφαλιστικές εισφορές. Έτσι, ως εργαζόμενοι νοούνται και οι έμποροι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες, διότι και αυτοί υφίστανται τους ίδιους ασφαλιστικούς κινδύνους, και έχουν την ίδια ανάγκη προστασίας με όσους παρέχουν εξαρτημένη εργασία³⁵. Επίσης, και οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι φορείς των θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων που κατοχυρώνει το Σύνταγμα³⁶, παρά την ειδική σχέση που έχουν με το κράτος.³⁷

2.1.2. Η θεσμική εγγύηση της κοινωνικής ασφάλισης.

Το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση προστατεύεται από κάθε αρνητική πράξη της κρατικής αλλά και της ιδιωτικής εξουσίας, που θίγει την ουσία του. Ο εργοδότης του ιδιωτικού τομέα υποχρεώνεται

²⁹ Χρυσόγονος, (2006), *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, έκδοση 3η, σελ. 560

³⁰ Στεργίου, (2014), σελ. 120

³¹ Κατρούγκαλος, (2009), Τα συνταγματικά όρια της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης, ΘΠΔΔ 6/2009, σελ. 670

³² Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, (2016) ,σελ. 269,

³³ Κοντιάδης, (2002), *Ο Νέος Συνταγματισμός και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα μετά την Αναθεώρηση του 2001*, σελ. 539.

³⁴ ΣτΕ, Αρ. απόφασης: 1750/1993, www.adjjustice.gr

³⁵ Στεργίου, (1994), σελ. 66.

³⁶ Κατρούγκαλος, ΕΔΚΑ ΜΘ/2007, «*Η (πολιτική) σύνταξη ως κοινωνικό δικαίωμα*», σελ. 426

³⁷ ΣτΕ, Αρ. απόφασης: 1750/1993 : «...το Δημόσιο δεν ενεργεί ως οργανισμός κοινωνικής ασφάλισης κατά την παροχή συντάξεως στους ανωτέρω λειτουργούς και υπαλλήλους του...», www.adjjustice.gr

αυστηρά να καταβάλει εισφορές για τον εργαζόμενο που απασχολεί. Ο νομοθέτης οφείλει να νομοθετεί έτσι ώστε να περιλαμβάνονται όλοι οι εργαζόμενοι στην προστασία της κοινωνικής ασφάλισης, να ασφαρίζονται υποχρεωτικά, και να λαμβάνουν παροχές που διασφαλίζουν αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης³⁸. Το άρθρο 22 παρ. 5 δεν καθορίζει συγκεκριμένο είδος ή έκταση κοινωνικοασφαλιστικών παροχών, οπότε αν ο ασφαλισμένος θεωρήσει ότι κάποια νομοθετική ρύθμιση στερεί ή περιορίζει το δικαίωμά του, έχει τη δυνατότητα να προσφύγει μόνο για το συνταγματικό έλεγχο της εν λόγω ρύθμισης. Αν μια ασφαλιστική παροχή δεν προβλέπεται από τη νομοθεσία, το Σύνταγμα δε μπορεί να αποτελεί βάση διεκδίκησής της. Μπορεί όμως να ελεγχτεί από τη δικαστική εξουσία η συνταγματικότητα των νόμων, που υλοποιούν τη συγκεκριμένη συνταγματική εντολή³⁹. Σε κάθε περίπτωση, είναι αγωγή η αμυντική πλευρά των κοινωνικών δικαιωμάτων. Ενώ δεν απαιτείται η λήψη θετικών μέτρων από το νομοθέτη, προβλέπεται παρέμβαση στην αντισυνταγματική νομοθετική διάταξη που θίγει το κοινωνικοασφαλιστικό δικαίωμα⁴⁰.

Συνεπώς μέσα από τη θεσμική εγγύηση και τις αγωγίμες αξιώσεις κατά του κράτους, το εν λόγω άρθρο εγγυάται τα διαχρονικά ουσιώδη στοιχεία της κοινωνικής ασφάλισης χωρίς βέβαια να αναφέρεται σε συγκεκριμένα στοιχεία που εξειδικεύονται από την κοινή νομοθεσία. Έτσι, η κοινωνική ασφάλιση κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα, ως ένας αποκρυσταλλωμένος θεσμός με αρχές του την οργάνωση, τη λειτουργία, τη διοίκηση και τη χρηματοδότηση, ο οποίος αποτρέπει την αλλοίωση του βασικού της πυρήνα. Αυτός ο πυρήνας είναι ουσιαστικά οι αρχές που διέπουν την κοινωνική ασφάλιση, οι οποίες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και οριοθετούν τις παρεμβάσεις του νομοθέτη. Ακόμα κι όταν, οι περιστάσεις μπορούν να δικαιολογήσουν νομοθετικές παρεμβάσεις σε βάρος του ασφαλισμένου, η θεσμική εγγύηση που οριοθετεί τη διακριτική ευχέρεια του νομοθέτη, προστατεύει τον πυρήνα του δικαιώματος, εξασφαλίζοντας στον ασφαλισμένο υποκειμενικό δικαίωμα αμυντικού χαρακτήρα⁴¹.

Τέτοιες είναι οι περιστάσεις οικονομικών δυσχερειών, όπου στο πλαίσιο της ευρείας ρυθμιστικής δυνατότητάς του ο νομοθέτης μπορεί να επιλέξει νομοθετική παρέμβαση σε βάρος του ασφαλισμένου ενισχύοντας την προστασία του ασφαλιστικού κεφαλαίου. Σε σχετική απόφασή του το ΣτΕ αποφάσισε ότι το ασφαλιστικό ταμείο, (Ταμείο Ασφάλισης Τυπογράφων) θα διέτρεχε τον κίνδυνο οικονομικής κατάρρευσης, αν υποχρεωνόταν να καταβάλει υπέρογκα- ποσά για τις οικονομικές του δυνατότητες, προκειμένου να ικανοποιήσει τις δίκαιες απαιτήσεις των ασφαλισμένων⁴². Τα δικαστήρια καλούνται να ισορροπήσουν ανάμεσα στην προστασία του ασφαλιστικού κεφαλαίου και στην προστασία των ασφαλισμένων, ώστε να μην υποβαθμιστεί το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης⁴³.

Μέσα από την προστασία του ασφαλιστικού φορέα προστατεύεται ο ασφαλισμένος, ενώ και ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης προάγεται μέσω της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των ασφαλισμένων.

³⁸ Κρεμαλής, (2001), *Δίκαιο κοινωνικών ασφαλίσεων*, σελ. 245

³⁹ Στεργίου, (1994), σελ. 168.

⁴⁰ Στεργίου, (2014), *Δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης*, 2η Έκδοση, σελ. 152

⁴¹ Χρυσόγονος, (2006), σελ. 568-570 -

⁴² ΣτΕ, αρ. απόφασης: 302/1995, www.adjustice.gr.

⁴³ Κοντιάδης, (2002), σελ. 549

Είναι αλληλοεξαρτώμενα στοιχεία. Γι αυτό, κρίνεται απαραίτητη η σύνταξη αναλογιστικών μελετών⁴⁴ σε περίπτωση που μεταβάλλονται οι όροι χορήγησης των παροχών, έτσι ώστε να μπορεί να μελετηθεί επιστημονικά η οικονομική βιωσιμότητα των προτεινόμενων μέτρων και οι επιπτώσεις στα δικαιώματα των ασφαλισμένων⁴⁵. Παρόλα αυτά, στα πλαίσια της επικύρωσης των μνημονίων, το ΣτΕ είχε κρίνει ότι δεν είναι αναγκαία η εκπόνηση αναλογιστικών μελετών σε μέτρα γενικού χαρακτήρα που στοχεύουν στην δημοσιονομική εξυγίανση⁴⁶.

2.1.3. Το ασφαλιστικό δικαίωμα ως κοινωνικό κεκτημένο.

Το άρθρο 22 παρ. 5 δίνει τη γενική κατεύθυνση στην έννοια του ασφαλιστικού δικαιώματος και στη συνέχεια ο νομοθέτης αναλαμβάνει την υποχρέωση να εξειδικεύσει το άρθρο. Αυτό σημαίνει ότι αυτή η εξειδίκευση μπορεί να έχει διάφορες μορφές ανάλογα με τη πολιτική που θέλει να υπηρετήσει ο νομοθέτης και σύμφωνα με τις εκάστοτε οικονομικές συνθήκες. Έτσι, διαμορφώνεται το ύψος των παροχών κατά βούληση, εφόσον δεν έχουν ορισθεί με συγκεκριμένο τρόπο από το Σύνταγμα. Επιπλέον, ο νομοθέτης έχει πάντα τη δυνατότητα να μεταβάλει τις ρυθμίσεις με κάποιο νεότερο νόμο, φτάνει βέβαια να διατηρείται ο πυρήνας του δικαιώματος, όπως τον ορίζει το άρθρο 22 παρ. 5 του Συντάγματος.⁴⁷ Αυτό σημαίνει ότι το κοινωνικό κεκτημένο δεν είναι απόλυτο αλλά σχετικό.

Το σχετικό κοινωνικό κεκτημένο έχει την έννοια ότι οι επίσημες μεταβολές για τους πολίτες οφείλουν να μην είναι αυθαίρετες, ούτε μπορούν να καταργηθούν πλήρως. Σε περίπτωση επιδείνωσης του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, θα πρέπει να υπάρχει πλήρης δικαιολόγηση και να έχουν προκύψει σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα, όπως ο κίνδυνος κατάρρευσης του ασφαλιστικού συστήματος⁴⁸. Η αυθαίρετη μείωση παροχών χωρίς να συντρέχουν αίριοι δημοσιονομικοί λόγοι εθνικού συμφέροντος ή η δημιουργία κενών στη ασφαλιστική προστασία δεν είναι συνταγματικά ανεκτές πράξεις⁴⁹. Αν και δεν συνδέεται στη νομολογία το ασφαλιστικό δικαίωμα με την έννοια του κοινωνικού κεκτημένου, δεν παύει να προστατεύεται η γενική και ουσιαστική του έννοια.

Αντίθετα στη θεωρία του απόλυτου κεκτημένου, δεν επιτρέπεται να περιοριστεί από το νομοθέτη η προστασία κοινωνικού δικαιώματος με νεότερο νόμο, με τρόπο που να έρχεται σε ρήξη με κρίσιμες συνταγματικές διατάξεις. Το απόλυτο και απρόσβλητο κοινωνικό κεκτημένο επιτρέπει στη νομοθετική πρωτοβουλία να κατευθυνθεί μόνο στην ενίσχυση της παρεχόμενης κοινωνικής προστασίας και όχι στην αποδυνάμωσή της. Ο νομοθέτης υποχρεώνεται να προβαίνει σε διαρκή βελτίωση της θέσης του ασφαλισμένου και των κοινωνικών παροχών, διότι και ο παραμικρός περιορισμός των κοινωνικών παροχών

⁴⁴ Προβλέπεται από το άρθρο 71 του ν. 2084/1992 (Α'165)

⁴⁵ Στράνης, (2010), σελ. 156.

⁴⁶ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 2199/2010, www.adjustice.gr.

⁴⁷ Χρυσόγονος, (2006), σελ. 564.

⁴⁸ Στεργίου, (2014), σελ. 152

⁴⁹ Κοντιάδης, (1999) Η σταθεροποιητική λειτουργία των κοινωνικών δικαιωμάτων Το παράδειγμα του κοινωνικού κεκτημένου, *Το Σύνταγμα*, Τεύχος 2/1999, σελ. 207.

είναι αθέμιτος⁵⁰. Η διατήρηση όμως του επιπέδου κοινωνικών παροχών που έχει επιτευχθεί στο παρελθόν προϋποθέτει δημοσιονομική σταθερότητα. Είναι έτσι πιθανό να έρχεται αντιμέτωπη με την οικονομική αδυναμία του κράτους ή με την ανάγκη κάλυψης άλλων προτεραιοτήτων, σύμφωνα με την κρίση της εκάστοτε κυβέρνησης και με βάση τους στόχους της γενικότερης κοινωνικής πολιτικής⁵¹.

Με βάση το επίπεδο της εθνικής οικονομίας και τις δυνατότητες του ασφαλιστικού συστήματος, η ασφαλιστική προστασία οφείλει να είναι η υψηλότερη δυνατή. Όσο βελτιώνεται η οικονομία του κράτους αυξάνονται και οι ασφαλιστικές παροχές. Σύμφωνα και με το άρθρο 12 παρ. 3 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν «*Να καταβάλλουν προσπάθειες για την ανύψωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας σε ψηλότερο επίπεδο.*». Ανάλογα λοιπόν με τους υφιστάμενους πόρους του συστήματος επιτάσσεται η αναζήτηση της αποτελεσματικότερης προστασίας της κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι, με την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και των εισοδημάτων προάγεται έμμεσα και η κοινωνική ασφάλιση. Δε θα μπορούσε εξάλλου η προαγωγή αυτή να συμβεί με απόλυτο και προβλεπόμενο μέγεθος παροχών, εφόσον οι ασφαλιστικές καλύψεις αφορούν ένα τεράστιο μέρος του προϋπολογισμού και οφείλουν να προσαρμόζονται στις δυνατότητες του κράτους. Σε περίπτωση που το κράτος δεν επιδιώκει με κάθε πρόσφορο μέσο την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος και την ίση και δίκαιη κατανομή των εισφορών και των παροχών παραβιάζει την υποχρέωση προαγωγής της κοινωνικής ασφάλισης⁵².

Για να είναι η ασφαλιστική προστασία η υψηλότερη δυνατή, το κράτος φροντίζει να κρατά τον έλεγχο της ασφάλισης χρησιμοποιώντας δυο βασικά χαρακτηριστικά της, τον δημόσιο χαρακτήρα και την υποχρεωτικότητα. Η υποχρεωτικότητα έχει την έννοια της υποχρεωτικής υπαγωγής στην ασφάλιση, ανεξάρτητα από την επιθυμία του ασφαλισμένου να ασφαλισθεί ή όχι. Πρόκειται για αναγκαστική ίδρυση της κοινωνικοασφαλιστικής σχέσης χωρίς τη σύμπραξη του ασφαλισμένου - ή του εργοδότη⁵³. Εκτός όμως από την επικέντρωση στη γέννηση της υποχρεωτικής ασφαλιστικής σχέσης, επέκταση της έννοιας αυτής αποτελεί ο προσδιορισμός κάθε παραμέτρου που επηρεάζει την έννομη σχέση της κοινωνικής ασφάλισης και μάλιστα καθ' όλη τη διάρκεια του ασφαλιστικού βίου. Η ίδρυση και η μετέπειτα εξέλιξη της ασφαλιστικής σχέσης είναι δύο φάσεις οι οποίες πρέπει να διατρέχονται από τις ίδιες αρχές και τα ίδια χαρακτηριστικά. Αυτή η σχέση διέπεται από κανόνες αναγκαστικού δικαίου, το οποίο συνεπάγεται την αδυναμία επηρεασμού των παραμέτρων αυτών από την ιδιωτική βούληση ή διοικητικές πράξεις και ενέργειες που έρχονται σε αντίθεση με τη βούληση του νομοθέτη⁵⁴.

Οι ασφαλιστικές σχέσεις ρυθμίζονται μονομερώς από κανόνες δικαίου που τίθενται από την κρατική εξουσία και όχι από συμβάσεις, όπως συμβαίνει στην ιδιωτική ασφάλιση. Η μη επίδραση της ιδιωτικής βουλήσης στην ίδρυση αλλά και στη μετέπειτα εξέλιξη της ασφαλιστικής σχέσης έχει, αποδοθεί στο χαρακτήρα της τελευταίας ως έννομης σχέσης δημοσίου δικαίου, που αναλύεται σε δημόσια δικαιώματα και

⁵⁰ Τσάτσος, (1988), *Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Γ'*, Θεμελιώδη Δικαιώματα, σελ. 208.

⁵¹ Κώστας Χρυσόγονος, (2006), σελ. 40

⁵² Στεργίου, (2014), σελ. 158.

⁵³ Άρθρο 2 Ν. 458/1976, για το Ν.Α.Τ., (ΦΕΚ 280/ 25-10-1976), άρθρο 3 Ν. 2676/99, για τον Ο.Α.Ε.Ε, (ΦΕΚ Α1/5-1-1999), άρθρο 2 παρ. 1 Ν. 6298/34 για το Ι.Κ.Α. (ΦΕΚ 346/10.10.1934).

⁵⁴ Ματθαίου, (1996), σελ. 63.

υποχρεώσεις⁵⁵. Γι αυτό, όχι μόνο οι ασφαλιστικοί Φορείς είναι κρατικοί αλλά και το κοινωνικό δίκαιο δε μπορεί να είναι ιδιωτικό. Αντίθετα πηγάζει απευθείας από το κράτος και υπάγεται στο δημόσιο δίκαιο. Η ιδιωτική βούληση δε θα μπορούσε να διαμορφώσει την ασφαλιστική σχέση γιατί στοχεύει στο ιδιωτικό συμφέρον, ενώ ο κοινωνικός της χαρακτήρας βάλλεται από την ιδιωτική φύση⁵⁶.

Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί ο υποχρεωτικός και ο δημόσιος χαρακτήρας επηρεάζει την επίτευξη των στόχων του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης. Συνδέει την ατομική με την συλλογική υποχρεωτικότητα της αλληλέγγυας ασφαλιστικής ομάδας, ώστε να μπορεί να λειτουργεί το ασφαλιστικό σύστημα⁵⁷. Η λειτουργία αυτή αποτελεί ουσιαστικά μία πολιτική απόφαση, η οποία περιέχει τη στάθμιση των σχετικών ατομικών και των συλλογικών συμφερόντων και βασίζεται στην αξιολόγηση των κρίσιμων πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και ηθικών πεποιθήσεων και δεδομένων. Ουσιαστικά, πρόκειται για την εξασφάλιση των υποχρεώσεων που προκύπτουν από την ασφαλιστική σχέση και απευθύνονται στον ασφαλισμένο, εξασφαλίζοντας τη καλύτερη δυνατή προστασία και αλληλεγγύη. Η σημασία του υποχρεωτικού και του δημόσιου χαρακτήρα έγκειται στο κατά πόσο αυτός επηρεάζει την εκπλήρωση των στόχων του θεσμού. Σε κάθε περίπτωση αν το ασφαλιστικό σύστημα αποτύχει να καλύψει τις ανάγκες των ασφαλισμένων η υποχρεωτικότητα δεν έχει ουσιαστική σημασία.⁵⁸

2.2. Η διεθνής διάσταση του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης.

2.2.1. Συμβάσεις στο πλαίσιο του ΟΗΕ.

Από την ίδρυση του ΟΗΕ. το 1945 και μετά την καταβολή πολύχρονων προσπαθειών από τον Οργανισμό, έχουν συναφθεί από τις κυβερνήσεις σταδιακά πολλές πολυμερείς συμβάσεις που στόχο έχουν τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων μέσω του ασφαλούς και υγιούς τρόπου και τρόπου διαβίωσης, της δικαιοσύνης και των περισσότερων και ίσων ευκαιριών. Ο Οργανισμός συνέβαλε σημαντικά στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό εξειδίκευσε και θεσμοθέτησε τα κοινωνικά δικαιώματα εκδίδοντας δυο κείμενα, την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το 1948 και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα το 1966, μαζί με το δίδυμο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα⁵⁹. Με τη συμπερίληψη των δύο αυτών άρθρων που αφορούν την προστασία των ατομικών και των κοινωνικών δικαιωμάτων ξεκινούν οι προσπάθειες διεθνοποίησης της προστασίας της κοινωνικής ασφάλισης στο μεταπολεμικό κόσμο.

⁵⁵ Στεργίου, (1994), *Η συνταγματική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης*, σελ. 348.

⁵⁶ Αγγελουπούλου, (2003), *Η υποχρεωτικότητα ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοινωνικής ασφάλισης*, σελ.269.

⁵⁷ Αγγελουπούλου, ό. π., σελ. 15

⁵⁸ Α. Στεργίου, (1994), σελ. 85, 109.

⁵⁹ Ηνωμένα Έθνη, Δικαιώματα, ιστότοπος: <https://unric.org/el>, ανθρώπινα δικαιώματα.

Στην **Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα** (ΟΔΔΑ), που εκδόθηκε το 1948 περιγράφονται μεταξύ άλλων τα κοινωνικά δικαιώματα τα οποία προστατεύει ο ΟΗΕ επιβάλλοντας υποχρεώσεις στα κράτη μέλη προκειμένου να αναπτύξουν το κράτος πρόνοιας. Το άρθρο 22⁶⁰ αναφέρεται στο δικαίωμα της κοινωνικής προστασίας με την έννοια της αξιοπρέπειας και την ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς που εξασφαλίζεται από το κράτος με την στήριξη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Το άρθρο 25⁶¹ αναφέρεται στο δικαίωμα για ένα ελάχιστο βιοτικό επίπεδο και την ασφάλιση σε όλες τις περιπτώσεις αδυναμίας του ατόμου να συντηρηθεί οικονομικά. Βέβαια, επειδή τα άρθρα της Διακήρυξης δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα αποτελούν περισσότερο κατευθυντήριο πλαίσιο για την εφαρμογή των αρχών και της φιλοσοφίας του Οργανισμού⁶².

Το **Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα** που εκδόθηκε το 1966, μαζί με το δίδυμο **Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα** (ΣΑΠΔ), κατοχυρώνει πλήθος κοινωνικών δικαιωμάτων, μεταξύ αυτών και στο δικαίωμα των πολιτών στην κοινωνική ασφάλιση (Άρθρον 9)⁶³, καθώς και στην οριοθέτηση του ελάχιστου ανεκτού επιπέδου διαβίωσης για το ίδιο και την οικογένεια του, σχετικά με τη διατροφή, την ενδυμασία την κατοικία, και τη γενικότερη και διαρκή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του. (Άρθρον 11.).⁶⁴ Τα συμβαλλόμενα Κράτη είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν εκθέσεις όσον αφορά στην πρόοδο που έχουν επιτελέσει για την προστασία των δικαιωμάτων, τα οποία προστατεύονται από το Σύμφωνο.

Η εφαρμογή των διατάξεων μπορεί να ελέγχεται από την Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, η οποία πήρε τη σημερινή της μορφή ως εκλεγμένο σώμα, το 1985. Μετά από προσπάθειες της Επιτροπής υιοθετήθηκε το 2008 το Προαιρετικό Πρωτόκολλο του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, το οποίο παρέχει και σε φυσικά πρόσωπα τη δυνατότητα να υποβάλουν ατομική αναφορά στην Επιτροπή καταγγέλλοντας την παραβίαση δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο Σύμφωνο. Η Επιτροπή δύναται να υποβάλει συστάσεις και παρατηρήσεις όταν διαπιστώνονται παρατυπίες στην εφαρμογή των συμφωνημένων δράσεων που αφορούν στην προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων, καθώς και να άρει τη συμβολή της στην ενίσχυση των κρατικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την προστασία των δικαιωμάτων. Αυτές οι δυνατότητες αντίδρασης δίνουν στο Σύμφωνο ένα ποσοστό υποχρεωτικότητας, συνεπώς ενισχύουν την δυνατότητα προστασίας των εν λόγω δικαιωμάτων⁶⁵.

⁶⁰ Άρθρο 22 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

⁶¹ Άρθρο 25 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

⁶² Κατρούγκαλος, (2009), *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο*, σελ. 42-43.

⁶³ Άρθρο 9 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

⁶⁴ Άρθρο 11 παρ. 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

⁶⁵ Κατρούγκαλος, (2009), *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο*, σελ. 46-48.

2.2.2. Η κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης στο πλαίσιο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

Εξειδικευμένη οργάνωση του ΟΗΕ αποτελεί η **Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)**⁶⁶ η οποία ιδρύθηκε το 1919 ως παράρτημα της Κοινωνίας των Εθνών και αποτελεί ένα αυτόνομο διεθνή διακρατικό οργανισμό. Στόχος του είναι η βελτίωση των συνθηκών εργασίας και η κοινωνική δικαιοσύνη. Στη ΔΟΕ μπορούν να προσφεύγουν εργατικές οργανώσεις και κυβερνήσεις. Υπάρχει ένα σύστημα ελέγχου και συμμόρφωσης των κρατών που συμμετέχουν στην οργάνωση, το οποίο βασίζεται στις ετήσιες αναφορές των κρατών. Καταρτίζονται συμβάσεις οι οποίες υιοθετούνται από τα εθνικά δίκαια και υπερισχύουν αντίθετων διατάξεων. Οι συμβάσεις αυτές είναι πράξεις διεθνούς χαρακτήρα που μόλις επικυρωθούν δημιουργούν δεσμευτικές διεθνείς υποχρεώσεις για την ενδιαφερόμενη χώρα⁶⁷.

Η **Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 102** του 1952 (κυρώθηκε με το Ν. 3251/1955 στην Ελλάδα) είναι η σημαντικότερη σύμβαση σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση, στα πλαίσια του ΔΟΕ. Η Σύμβαση αυτή εισάγει την έννοια της κοινωνικής ασφάλισης καθορίζοντας τα ελάχιστα όρια της κοινωνικής προστασίας με τρόπο ώστε να είναι δυνατή η υπαγωγή όλων των συστημάτων. Ακόμα περιγράφει τις παροχές που πρέπει να χορηγούνται για όλους τους ασφαλιστικούς κινδύνους, δηλαδή ιατρική περίθαλψη, επιδόματα ασθένειας, παροχές ανεργίας, γήρατος, παροχές λόγω εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας, παροχές προς τις οικογένειες, μητρότητας, αναπηρίας και επιζώντων⁶⁸. Με αυτό τον τρόπο θέτει την έννοια της κοινωνικής ασφάλισης μέσα σε σαφή όρια υποχρεώνοντας τα κράτη να προσαρμόζουν τα συστήματά τους μέσα σε αυτά. Όσον αφορά στην Ελλάδα, αν και το ασφαλιστικό της σύστημα συμβαδίζει με τα άρθρα της εν λόγω σύμβασης, δεν θεωρείται από τα πλέον ευνοϊκά για τους πολίτες, αφού δεν έχουν υπογραφεί άλλες προοδευτικότερες συμφωνίες. Ειδικά μετά την πρόσφατη οικονομική κρίση η προστασία του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης γίνεται ιδιαίτερα κρίσιμη αφού οι πολίτες έχουν αυξημένες ανάγκες για προστασία, ενώ παράλληλα το κράτος αναγκάζεται να μειώσει τις παροχές⁶⁹.

2.2.3. Το δικαίωμα στη κοινωνική ασφάλιση στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

2.2.3.1. Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης.

Ο **Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961**,⁷⁰ τον οποίο η Ελλάδα επικύρωσε το 1984 με τον Νόμο 1426/1984, είναι μια συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης και αφορά στα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα. Αντιστοιχεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η οποία ασχολείται με τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Υποστηρίζει την απασχόληση, τη στέγαση, την υγεία,

⁶⁶ Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), ιστότοπος: <https://unric.org/el/ilo-διεθνής-οργάνωση-εργασίας>.

⁶⁷ Κούτρης, (1985), *Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τεύχος 59/1985, σελ. 122.

⁶⁸ Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 102, <https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/DSE102.1117452881657.pdf>.

⁶⁹ Κρεμαλής, (1996), *Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλειας, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλειας*, σελ. 34

⁷⁰ Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, (1961), κυρώθηκε από την Ελλάδα το 1984

την εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία και την πρόνοια. Ο Χάρτης, θεωρείται ως το Κοινωνικό Σύνταγμα της Ευρώπης και επηρεάζει το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 τα Συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να έχουν σύστημα κοινωνικής ασφάλειας, το οποίο να διατηρεί ένα επίπεδο τουλάχιστον ίσο με εκείνο που καθιερώνεται από τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας 102. Να διασφαλίζουν την ισότητα μεταχείρισης ανάμεσα στους πολίτες των κρατών μελών, αλλά και των πολιτών των υπόλοιπων κρατών και να συνυπολογίζουν τις περιόδους ασφάλισης, όπως ορίζονται από τη νομοθεσία του καθενός από τα συμβαλλόμενα μέρη. Τα κράτη μέλη κάθε χρόνο υποβάλουν εκθέσεις στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη στη νομοθεσία και στις δράσεις. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης η Επιτροπή Υπουργών μπορεί να απευθύνει σύσταση. Στην Ελλάδα ο Χάρτης αποτελεί μόνο κατευθυντήρια οδηγία και όχι νόμο του κράτους. Μπορούν όμως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις να προσφεύγουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων⁷².

Περισσότερες δεσμεύσεις από την Διεθνή Σύμβαση Εργασίας 102 (ΔΣΕ) **επιβάλει ο Ευρωπαϊκός Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης**⁷³ που θεσπίστηκε το 1964 με έναρξη ισχύος στην Ελλάδα με τον Ν. 1136/1981. Ο Κώδικας δεσμεύει τα κράτη - μέλη να συμπεριλάβουν μια σειρά προτύπων στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης τους. Ενθαρρύνει όλα τα μέλη να αναπτύξουν την κοινωνική ασφάλιση και καθορίζει ελάχιστα επίπεδα προστασίας σε όλους τους τομείς. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης συνδέει την κοινωνική ασφάλιση κυρίως με τους εργαζομένους και τα εξαρτώμενα μέλη, ενώ ο Κώδικας προωθεί την επέκταση της κοινωνικής ασφάλειας στο σύνολο του πληθυσμού⁷⁴.

Το 2016 η Ελλάδα επικύρωσε **τον Αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη**⁷⁵, ο οποίος υπογράφηκε το 1996. Ο νέος Χάρτης συμπληρώνει τον Χάρτη του 1964 περιλαμβάνοντας επιπλέον κοινωνικά δικαιώματα. Σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 2 τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να διατηρούν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης σε επίπεδο ίσο τουλάχιστο με εκείνο που κατοχυρώνεται Ευρωπαϊκού Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλισης. Στο άρθρο 23 αναφέρεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων στην κοινωνική προστασία, οι οποίοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν ελεύθερα τον τρόπο ζωής τους, υποστηριζόμενοι μέσω παροχών. Στο άρθρο 13 κατοχυρώνεται, το δικαίωμα στη κοινωνική και ιατρική πρόνοια, σύμφωνα με το οποίο το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης οφείλει να διαθέτει επαρκή συνδρομή ή περίθαλψη σε κάθε άτομο που βρίσκεται νόμιμα στην επικράτεια της χώρας και δε διαθέτει επαρκείς πόρους.

⁷¹Κατρούγκαλος, (2009), *Θεσμοί...*, σελ. 63

⁷²Κατρούγκαλος, (2009), *Θεσμοί...*, σελ. 63

⁷³Ευρωπαϊκός Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης, (1964)

⁷⁴Παπαρηγοπούλου-Πεγλιβανίδη, (2016), σελ. 92

⁷⁵Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, (1996)

2.2.3.2. Η προστασία των κοινωνικοασφαλιστικών παροχών στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (ΕΣΔΑ) έχει υπογραφεί από τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και ορίζει μια σειρά από θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες. Τα συμβαλλόμενα μέρη είναι υποχρεωμένα να εξασφαλίζουν αυτά τα δικαιώματα για όλα τα άτομα που βρίσκονται στην επικράτειά τους. Προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση των συμφωνιών αυτών, έχει συσταθεί το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο (ΕΔΔΑ), το οποίο ασχολείται τόσο με ατομικές, όσο και διακρατικές αναφορές. Η Επιτροπή Υπουργών εποπτεύει την εκτέλεση των αποφάσεων και ο Γενικός Γραμματέας μπορεί να ζητάει εξηγήσεις σχετικά με το εθνικό τους δίκαιο και τη διασφάλιση της πιστής εφαρμογής της Σύμβασης⁷⁶.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα της δεν περιέχουν ρητά δικαιώματα σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση. Η Σύμβαση επικεντρώνεται στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων γενικότερα. Όμως, μέσα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), προσδίδεται κοινωνική διάσταση στα θεμελιώδη δικαιώματα. Δίνεται έτσι η δυνατότητα στα φυσικά πρόσωπα να ασκούν ατομικές προσφυγές μετά την εξάντληση των εθνικών ένδικων μέσων σε παράβαση δικαιώματος που κατοχυρώνεται στη σύμβαση. Αυτό οδηγεί στην δυσκολία καταπάτησης των κοινωνικών δικαιωμάτων⁷⁷. Εξάλλου τα κείμενα της ΕΣΔΑ εξελίσσονται συνεχώς, ενσωματώνοντας σταδιακά νέες αντιλήψεις, προσαρμοζόμενα στην συνεχή εξέλιξη των πολιτικοκοινωνικών δεδομένων. Έτσι, οι διατάξεις της ΕΣΔΑ έφτασαν σταδιακά να περιέχουν εγγυήσεις για τα κοινωνικά δικαιώματα μειώνοντας τις διαφορές ανάμεσα στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Για παράδειγμα σε σχετική απόφαση του ΕΔΔΑ⁷⁸ γίνεται λόγος για εγγύηση πρακτικών και πραγματικών δικαιωμάτων και όχι μόνο θεωρητικών και ουτοπικών, καθώς και για την αποτροπή διαχωρισμού των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων από το πεδίο της Σύμβασης. Αποφασίζεται έτσι, η οικονομική ενίσχυση σε περίπτωση αδυναμίας προσφυγής σε δικαστήριο για οικονομικούς λόγους, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 6 της Σύμβασης περί πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Συνδέονται έτσι τα κοινωνικά με τα οικονομικά δικαιώματα και τους δίνεται πρακτική υφή.

Επιπλέον, η κοινωνική ασφάλιση, προστατεύεται έμμεσα από τη νομολογία, μέσω διαφόρων αποφάσεων του ΕΔΔΑ, οι οποίες διευρύνουν την ερμηνεία άρθρων της ΕΣΔΑ, έτσι ώστε να προστατεύονται οι κοινωνικοασφαλιστικές εισφορές.

Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν τα εξής άρθρα:

⁷⁶ Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, (1950)

⁷⁷ Κατρούγκαλος, (2009), , Θεσμοί ..., σελ. 67

⁷⁸ ΕΔΔΑ, προσφυγή 6289/73, Airey κατά Ιρλανδίας, απόφαση 9/10/1979, σκ. 24 και 26.

α. Πρώτο Πρωτόκολλο, άρθρο 1: Προστασία της ιδιοκτησίας.⁷⁹

Σε αυτό το άρθρο η διασταλτικότητα προς τη κοινωνική ασφάλιση έγκειται στην έννοια ότι οι υπάρχουσες κοινωνικοασφαλιστικές παροχές των κρατών προστατεύονται από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου ως περιουσιακό δικαίωμα. Καθιερώνεται σταδιακά μέσω των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, ότι με την καταβολή ασφαλιστικών παροχών δημιουργείται ένα περιουσιακό στοιχείο που υπάγεται στην προστασία του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου⁸⁰.

Αποφάσεις σχετικές είναι οι εξής:

Η απόφαση Gaygusuz κατά Αυστρίας, σύμφωνα με την οποία προνοιακή παροχή μετά τη λήξη του επιδόματος ανεργίας και πριν τη σύνταξη, υπάγεται στην προστασία του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, ειδικότερα επειδή αυτή σχετίζεται με καταβληθείσες εισφορές⁸¹. Στην υπόθεση αυτή, Τούρκος υπήκοος εργαζόμενος στην Αυστρία ζήτησε από την Υπηρεσία Απασχόλησης προκαταβολή της σύνταξής του με τη μορφή έκτακτης βοήθειας, όπως προβλέπεται για τους Αυστριακούς ασφαλισμένους. Η αρμόδια Υπηρεσία αρνήθηκε την παροχή με την αιτιολογία ότι ο αιτών δεν είχε αυστριακή ιθαγένεια. Το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι ως εργαζόμενος και ασφαλισμένος στη χώρα δικαιούται του επιδόματος και ότι η αναίτια άρνηση της παροχής του θίγει παράλληλα τους σκοπούς του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου για το σεβασμό της περιουσίας⁸².

Η απόφαση Stec και Λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου σύμφωνα με την οποία οι κοινωνικές παροχές θεωρούνται περιουσιακά στοιχεία ανεξαρτήτως ανταποδοτικότητας, λόγω της σημασίας τους ως μέσο για την επιβίωση των πολιτών και εξαιτίας των διαφορών των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης σχετικά με την ύπαρξη και χρήση των εισφορών. Στην υπόθεση αυτή οι προσφεύγοντες διαμαρτύρονταν για ανισότητες στο σύστημα πρόνοιας και συνταξιοδότησης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η διαφορά στην ηλικία συνταξιοδότησης μεταξύ ανδρών και γυναικών στο Ηνωμένο Βασίλειο αποσκοπούσε στη διόρθωση της μειονεκτικής οικονομικής θέσης των γυναικών. Άρα, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 1 σε αυτή την περίπτωση. Ωστόσο, στην απόφασή του της 6ης Ιουλίου 2005 για το παραδεκτό της αίτησης, το Δικαστήριο, δήλωσε ότι προβλέπεται η καταβολή ως δικαίωμα προνοιακού επιδόματος, είτε υπό την προϋπόθεση καταβολής εισφορών είτε όχι, η νομοθεσία αυτή πρέπει να θεωρείται ότι δημιουργεί δικαίωμα ιδιοκτησίας που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου Νο. 1. Ως εκ τούτου, η έννοια της «κατοχής» διευρύνεται εδώ για να συμπεριλάβει τα «συμφέροντα» και ισχύει για όλα τα άτομα, που εξαρτώνται για την επιβίωσή τους από την κοινωνική ασφάλιση και τα επιδόματα πρόνοιας⁸³.

⁷⁹ Πρώτο Πρωτοκόλλο, άρθρο 1, (1952).

⁸⁰ Στεργίου, (2014), σελ. 219.

⁸¹ Κτιστάκη, (2009) Οι κοινωνικές παροχές υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, 6ος/2009, σελ. 659.

⁸² ΕΔΔΑ προσφυγή 17371/90, Gaygusuz κατά Αυστρίας, απόφαση στις 16-9-1996 σκ. 41.

⁸³ ΕΔΔΑ, προσφυγή 65731/01, Stec και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση στις 12-4-2006 και 65900/01, σκ.53.

Η απόφαση Ιχτιγιάρογλου κατά Ελλάδας σύμφωνα με την οποία ένα μελλοντικό εισόδημα, όπως η σύνταξη θεωρείται περιουσιακό δικαίωμα, εάν έχει ήδη κερδηθεί ή εάν αποτελεί αντικείμενο βεβαίας απαιτήσεως. Σύμφωνα με την απόφαση γίνεται αποδεκτή και η νόμιμη προσδοκία, η οποία όμως στηρίζεται στο δίκαιο και στη νομολογία του κράτους μέλους⁸⁴. Σύμφωνα με την υπόθεση αυτή η προσφεύγουσα είχε αναγνωριστεί με δύο δικαστικές αποφάσεις ως δικαιούχος σύνταξης υπό την προϋπόθεση εξαγοράς του ασφαλιστικού χρόνου, για τον οποίο είχε καταβάλει εισφορές ως εργαζόμενη στην Τουρκία, και άρχισε να λαμβάνει σύνταξη. Στη συνέχεια το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η προσφεύγουσα δεν είχε το δικαίωμα να λαμβάνει την επίδικη σύνταξη αναγνωρίζοντας αναδρομική εφαρμογή σε νόμο που δεν συμπεριελάμβανε την περίπτωση της ως δικαιούχο. Επίσης, το ΙΚΑ απεφάσισε να απαιτήσει από την ενδιαφερόμενη το ποσό το οποίο αντιστοιχεί στα ποσά τα οποία είχε εισπράξει ως σύνταξη. Όμως, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα, όχι μόνον στερήθηκε μία προϋπάρχουσα «περιουσιακή αξία» η οποία αποτελούσε μέρος της «περιουσίας» της, αλλά και επεβλήθη σε αυτή ένα δυσανάλογο βάρος, διότι ήδη καλείται να επιστρέψει όλα τα ποσά τα οποία εισέπραξε ως σύνταξη⁸⁵.

β. Το δικαίωμα στη ζωή και την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης (άρθρα 2 και 3).

Μέσω αποφάσεων της ΕΔΔΑ, συνδέονται τα άρθρα (άρθρα 2 και 3) της ΕΣΔΑ με τις ασφαλιστικές παροχές ισχυροποιώντας έτσι την κοινωνική ασφάλιση.

Ειδικότερα στην απόφαση Larioshina κατά Ρωσίας σύμφωνα με την οποία μία μη επαρκής κοινωνική παροχή δύναται να προκαλέσει σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία του ατόμου, να πλήξει την ανθρώπινη αξιοπρέπειά του και να υποβαθμίσει επικίνδυνα την ποιότητα της ζωής του. Βέβαια, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το μικρό μέγεθος της παροχής ή η άρνησή χορήγησής της είναι επικίνδυνα για τον πολίτη μόνο όταν υπάρχει πλήρης αδυναμία κάλυψης από τον ίδιο τον πολίτη. Για παράδειγμα όσον αφορά στις παροχές υγείας η ζωή τίθεται σε κίνδυνο μόνο όταν η άρνηση παροχής είναι ολοκληρωτική και όχι όταν αφορά μόνο άρνηση την κάλυψης ποσοστού συμμετοχής⁸⁶. Στην υπόθεση αυτή, η προσφεύγουσα ζήτησε το πρόσθετο επίδομα ως χήρα συμμετέχοντος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, να υπολογισθεί από την μέρα που θεσπίστηκε και όχι από την ημερομηνία που το αιτήθηκε. Το ΕΔΔΑ κήρυξε την προσφυγή ως απαράδεκτη και μεταξύ άλλων απεφάνθη ότι μια καταγγελία για εντελώς ανεπαρκές ποσό σύνταξης και άλλων κοινωνικών παροχών μπορεί, καταρχήν, να εγείρει ένα ζήτημα βάσει του άρθρου 3 της Σύμβασης που απαγορεύει την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Ωστόσο, με βάση το υλικό που έχει στην κατοχή του, το Δικαστήριο δεν βρίσκει καμία ένδειξη ότι το ποσό της σύνταξης και των πρόσθετων

⁸⁴ Λευκόπουλος - Παπαϊωάννου, Παρατηρήσεις στην υπόθεση Ιχτιγιάρογλου κατά Ελλάδας, *ΕΕΕυρΔ* 10ς/2009, σελ. 122- 123.

⁸⁵ ΕΔΔΑ, προσφυγή 12045/06, Ιχτιγιάρογλου κατά Ελλάδας, απόφαση στις 19-6-2008 σκ.50,51,57.

⁸⁶ Heredero, (2007), *Social security as a human right: The protection afforded by the European Convention on Human Rights*, σελ. 40.

κοινωνικών παροχών της προσφεύγουσας προκάλεσε τέτοια βλάβη στη σωματική ή ψυχική της υγεία ικανή να φτάσει στο ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας που εμπίπτει στο του άρθρου 3 της Σύμβασης⁸⁷.

γ. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (αρ. 6 παρ. 1).

Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη αναφέρεται κυρίως σε αστικές υποθέσεις. Όμως, το άρθρο ερμηνευμένο διασταλτικά, συμπεριλαμβάνει και υποθέσεις διοικητικές με στοιχεία αστικής φύσεως. Η προστασία των δικαιωμάτων, τα οποία συχνά έχουν κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, εξασφαλίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό με την απόδοση κοινωνικής χροιάς στα δικαιώματα. Παράδειγμα αποτελούν οι κοινωνικοασφαλιστικές παροχές, οι οποίες προστατεύουν τους εργαζόμενους στις περιπτώσεις ασφαλιστικού κινδύνου⁸⁸.

Ειδικότερα στην απόφαση Feldbrugge κατά Ολλανδίας, σύμφωνα με την οποία ή στέρξη της αποζημίωσης ασθενείας σε άτομο ανίκανο να εργασθεί, γεννήθηκε από συγκεκριμένες διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας, οι οποίες δεν έπρεπε να εμποδίσουν την αναθεώρηση της απόφασης, λόγω των σοβαρών προσωπικών και οικονομικών επιπτώσεων που αυτή θα προκαλούσε. Η κ. Feldbrugge ισχυρίστηκε ότι είχε υποστεί ζημία με δύο τρόπους, χρηματικά και μη χρηματικά, λόγω της παραβίασης του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης, και ζήτησε χρηματική αποζημίωση. Στην απόφασή του το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών στο ότι ο αιτών δεν έλαβε δίκαιη ακρόαση και επέβαλε στο Βασίλειο των Κάτω Χωρών να καταβάλει στην προσφεύγουσα αποζημίωση για ηθική βλάβη⁸⁹.

δ. Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (αρ. 8).

Η καταβολή κοινωνικών παροχών για την οικογένεια ενισχύει το σεβασμό στο θεσμό της οικογένειας ως βάση της κοινωνίας και των ατόμων ξεχωριστά παρέχοντας προστασία στη οικογενειακή ζωή.

Στην υπόθεση Niedzwiecki κατά Γερμανίας⁹⁰ κρίθηκε ότι η παροχή επιδόματος τέκνων είναι κοινωνικοασφαλιστική παροχή και αποτελεί έκφραση σεβασμού της οικογενειακής ζωής και ως εκ τούτου εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του άρθρου 8 της ΕΔΔΑ. Σύμφωνα με την υπόθεση, το Γραφείο Εργασίας απέρριψε το αίτημα αλλοδαπού αιτούντος επιδόματος τέκνων διότι δεν διέθετε την απαιτούμενη άδεια διαμονής, αλλά περιορισμένο τίτλο διαμονής. Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι η άρνηση αυτή συνιστούσε διάκριση κατά την άσκηση του δικαιώματός του για σεβασμό της οικογενειακής ζωής και προσέφυγε στο

⁸⁷ ΕΔΔΑ, προσφυγή 56869/00, Larioshina κατά Ρωσίας, απόφαση στις 23-4-2002, σκ 3.

⁸⁸ Κατρούγκαλος, (2009), Θεσμοί ..., σελ. 67-74.

⁸⁹ ΕΔΔΑ, προσφυγή 8562/79, Feldbrugge κατά Ολλανδίας, απόφαση στις 29-5-1986, σκ. 40.

⁹⁰ ΕΔΔΑ, προσφυγή 58453/00, Niedzwiecki κατά Γερμανίας, απόφαση στις 25-10-2005, σκ. 31.

Δικαστήριο. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν διακρίνονται επαρκείς λόγοι που να δικαιολογούν τη διαφορετική μεταχείριση όσον αφορά στο είδος άδειας διαμονής των δικαιούχων επιδομάτων τέκνων. Ως εκ τούτου, η άρνηση χορήγησης του επιδόματος παραβιάζει το άρθρο 14, περί διακρίσεων σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης για το σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

Η υπόθεση Grant κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁹¹ αφορούσε περίπτωση ασφαλισμένης που είχε πραγματοποιήσει εγχείριση αλλαγής φύλλου. Αποφασίστηκε ότι η ασφαλισμένη δικαιούται πλέον σύνταξη σύμφωνα με τα ηλικιακά όρια των γυναικών, παρότι το εθνικό δικαστήριο είχε κρίνει ότι τα μειωμένα όρια ηλικίας αφορούσαν μόνο το βιολογικό γυναικείο φύλο. Αυτό θεωρήθηκε από το ΕΔΔΑ ως παραβίαση της ιδιωτικής ζωής.

ε. Η απαγόρευση των διακρίσεων (αρ. 14).

Σύμφωνα με το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ απαγορεύονται ρητά οι διακρίσεις. Όμως, αυτές οι διακρίσεις υφίστανται μόνο με την ενεργοποίηση των υπολοίπων άρθρων της ΕΣΔΑ. Έτσι, το ΕΔΔΑ καλείται να αποφασίσει αν κάθε προκύπτουσα διαφορά αφορά σε κάποιο άλλο προστατευόμενο δικαίωμα της Σύμβασης, ώστε η απαγόρευση των διακρίσεων του αρ. 14 να μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή. Στην περίπτωση των δικαιούχων κοινωνικών παροχών, μπορεί να υπάρξει διαφορετική αντιμετώπιση λόγω άσκησης κοινωνικοοικονομικής πολιτικής ή λόγω συνθηκών, εφόσον όμως αυτό μπορεί να αποδειχθεί ως απαραίτητο, λογικό και αναλογικό ανάμεσα στις ανάγκες και τις τυχόν επιπτώσεις στους πολίτες.⁹²

Σημαντική είναι η υπόθεση Koua Poirrez κατά Γαλλίας, σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ότι ο αποκλεισμός αλλοδαπού από το επίδομα αναπήρων, έθετε τη ζωή του σε κίνδυνο και δημιουργούσε αδικαιολόγητη διάκριση μεταξύ αλλοδαπών και ιθαγενών, εφόσον μάλιστα δεν βάρυνε την οικονομία σε επίπεδο διατάραξης της δημοσιονομικής ισορροπίας. Σε αυτή την υπόθεση κάτοικος Γαλλίας σωματικά ανάπηρος και σε ενήλικη ηλικία υιοθετημένος αιτείται επίδομα για ενήλικες με αναπηρία. Οι Γαλλικές Αρχές, βασιζόμενες στη νομοθεσία, αρχικά αρνήθηκαν το αίτημά του. Στα επόμενα έτη ο νόμος άλλαξε και το επίδομα δόθηκε, αλλά ο προσφεύγωντας θέλησε να διεκδικήσει την παροχή και για τα προηγούμενα έτη, θεωρώντας ότι παραβιάζεται το άρθρο 14 σχετικά με τις διακρίσεις. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η άρνηση χορήγησης του επιδόματος στον αιτούντα, πριν την ψήφιση του ευνοϊκού νόμου, βασιζόταν σε κριτήρια – κατοχή γαλλικής ιθαγένειας ή ιθαγένεια χώρας που έχει υπογράψει συμφωνία αμοιβαιότητας με τη Γαλλία όσον αφορά το επίδομα –τα οποία έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς του άρθρου 14 της Σύμβασης⁹³.

⁹¹ ΕΔΔΑ, προσφυγή 32570/03, Grant κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση στις 23-8-2006, σκ. 48-49.

⁹² Κτιστάκη, (6^{ος}/2009), σελ. 660-661.

⁹³ ΕΔΔΑ, προσφυγή 40892/98, Koua Poirrez κατά Γαλλίας, απόφαση στις 30-9-2003, σκ. 46-49.

2.3. Το δικαίωμα στη κοινωνική ασφάλιση στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.3.1. Προστασία της κοινωνικής ασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στοχεύοντας στην κοινωνική συνοχή, προωθεί την εξομάλυνση των οικονομικών και κοινωνικών διαφορών και την ίση κατανομή του οφέλους που προκύπτει από τη λειτουργία της κοινής αγοράς προς όλους τους πολίτες, όλων των κρατών-μελών. Η κοινωνική πολιτική αποτελεί μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου καθορίζοντας τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνικής ασφάλισης. Αν και δεν καθορίζεται από τις ιδρυτικές συνθήκες το Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση, τα κράτη-μέλη έχουν την ευθύνη του καθορισμού των παροχών και των εσόδων του ασφαλιστικού τους συστήματος, αλλά πάντα μέσα στα πλαίσια της απαγόρευσης των διακρίσεων μεταξύ των εργαζομένων, για να μην εμποδίζεται η ελεύθερη μετακίνησή τους στα κράτη μέλη⁹⁴. Το ΔΕΕ στην υπόθεση Salgado Alonso⁹⁵ έχει κρίνει ότι δεν απαγορεύεται διάταξη του εθνικού δικαίου σχετική με την θεμελίωση συνταξιοδότησης, δηλαδή ότι είναι δυνατόν να διαφέρουν οι προϋποθέσεις από το ένα κράτος-μέλος στο άλλο, αρκεί να μην υπάρχει διακριτική μεταχείριση έναντι των διακινουμένων εργαζόμενων. Η ανάπτυξη και σταθεροποίηση της οικονομίας αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και επιτυγχάνεται μέσω της κοινωνικής σταθερότητας ενώ η ασφάλιση αποτελεί εργαλείο της οικονομικής ευημερίας. Η Κοινότητα δρα επικουρικά, ώστε να εξομαλύνει τις διαφορές στα ποικίλα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας, που διαθέτουν τα κράτη μέλη και προωθεί τους όρους της κοινής αγοράς θεωρώντας ότι με αυτό τον τρόπο θα βελτιωθούν και οι συνθήκες της εργασίας.⁹⁶ Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε αυτή την περίπτωση δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, μια από τις βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία της, η οποία κατοχυρώνεται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με αυτήν, ορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η Ένωση έχει προτεραιότητα δράσης έναντι των κρατών μελών σε τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητά της.

Αυτό που θέτει ως προτεραιότητα η Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικά μετά τη **Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) του Μάαστριχ** το 1992, είναι η δυνατότητα όλοι οι πολίτες να κυκλοφορούν ελεύθερα και να μπορούν να διαμένουν και να ασκούν απρόσκοπτα επαγγελματικές δραστηριότητες στην επικράτεια των κρατών μελών. Γι αυτό θεσπίζονται μέτρα που αποτρέπουν τα κράτη μέλη να νομοθετούν με τρόπο που να δημιουργούνται δυσκολίες στην ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας ο εργαζόμενος πολίτης δεν επιτρέπεται να κωλύεται για λόγους που άπτονται της κοινωνικής ασφάλισης, να ασκεί ελεύθερα την επαγγελματική του δραστηριότητα.⁹⁷ Για τους λόγους αυτούς ο συντονισμός των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, υποστηρίζεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση,

⁹⁴ Δρόσος, (2006), *Νομολογία Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2005 (απόφαση της 20ης.1.2005, C-306/03)*, σελ.272.

⁹⁵ ΔΕΕ, προσφυγή C-306/03, Salgado Alonso.

⁹⁶ Στεργίου (1994), σελ. 320.

⁹⁷ ΣΛΕΕ, άρθρο 49, <https://eur-lex.europa.eu>.

έτσι ώστε να μπορούν οι πολίτες να ασκούν ανεμπόδιστα το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας. Έχουν έτσι θεσπιστεί Κανονισμοί και Οδηγίες για τη ρύθμιση των θεμάτων αυτών στα κράτη-μέλη⁹⁸.

Από την 1η Μαΐου του 2010 εφαρμόζονται οι **Κανονισμοί 883/2004** και **987/2009**, οι οποίοι αντικατέστησαν τους Κανονισμούς 1408/71 και 574/72 αντίστοιχα. Ειδικά ο Κανονισμός 883/2004 προωθεί τη διεθνή συνεργασία στην κοινωνική ασφάλιση για την αποτροπή των προβλημάτων που αφορούν τους εργαζόμενους, μισθωτούς και ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίοι μπορούν να διακινούνται ελεύθερα στις χώρες μέλη της Ένωσης, διατηρώντας τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα. Στα πλαίσια αυτά, τίθενται κανόνες λειτουργίας όλων των επιμέρους κλάδων της κοινωνικής ασφάλισης και καθορίζονται τα είδη και τα όρια των παροχών. Έτσι, τα ποικίλα ασφαλιστικά συστήματα και οι ασφαλιστικοί φορείς των κρατών της Ένωσης παρέχουν ασφαλιστική κάλυψη στους πολίτες μέσω της εναρμόνισης και συμπλήρωσης των εθνικών δίκαιων με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με την σχετική απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹⁹ δεν προβλέπεται κοινό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, αλλά συντονισμός των εθνικών ασφαλιστικών συστημάτων. Οι δικαιούχοι μπορούν να επικαλούνται είτε μόνο το εθνικό δίκαιο, είτε το εθνικό δίκαιο συμπληρωμένο, εφόσον είναι αναγκαίο, από το δίκαιο της Ένωσης.

Ακόμα, οι **Οδηγίες 79/7/ΕΟΚ, 86/378/ΕΟΚ και 96/97/ΕΚ**¹⁰⁰ δρομολογούν τη σταδιακή εξάλειψη της διαφορετικής μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στις συντάξεις χηρείας, καθώς και στα όρια ηλικίας στις συντάξεις γήρατος. Επίσης, στηρίζουν την ίση μεταχείριση στα επαγγελματικά δικαιώματα και στον τρόπο που αυτά επηρεάζουν την ασφάλιση. Η πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση επιβάλλεται να είναι δυνατή σε όλους τους πολίτες, με ίσους όρους και χωρίς διακρίσεις, όσον αφορά στην προστασία από την ανεργία, την ασθένεια, το γήρας την αναπηρία και γενικότερα την κάλυψη κάθε αδυναμίας που προκύπτει στη ζωή του ασφαλισμένου¹⁰¹.

2.3.2. Η κοινωνική πολιτική ως προτεραιότητα.

Το 1990 με τον **Κοινοτικό Χάρτη Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων** τίθεται η κοινωνική πολιτική ως προτεραιότητα αλλά και βάση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Κοινότητας.¹⁰² «*Η οικοδόμηση μιας δυναμικής και ισχυρής Ευρώπης απαιτεί εξίσου την αναγνώριση ενός “υπόβαθρου” κοινωνικών δικαιωμάτων*»¹⁰³. Στον Κοινοτικό Χάρτη τα κοινωνικά δικαιώματα που περιγράφονται είναι η ελεύθερη κυκλοφορία, η απασχόληση και αμοιβή, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, η κοινωνική προστασία, η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και της συλλογικής διαπραγμάτευσης, η επαγγελματική εκπαίδευση, η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, η πληροφόρηση,

⁹⁸ Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η επικουρικότητα, https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.2.2.pdf.

⁹⁹ ΔΕΕ, προσφυγή C-140/12, Oberster Gerichtshof (Αυστρία) κατά Brey, απόφαση 19-9-2013, σκ.43.

¹⁰⁰ Οδηγίες 79/7/ΕΟΚ, 86/378/ΕΟΚ και 96/97/ΕΚ.

¹⁰¹ Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, (2016), σελ. 125.

¹⁰² Κατρούγκαλος, (2009), *Θεσμοί...*, σελ. 99.

¹⁰³ Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, πρόλογος της Βάσως Παπανδρέου, σελ. 6, <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication>

η διαβούλευση και συμμετοχή των εργαζομένων, η προστασία της υγείας και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας, η προστασία των παιδιών και των εφήβων, των ηλικιωμένων και των ανάπηρων. Βέβαια, ο Κοινοτικός Χάρτης δεν είναι δεσμευτικός για τα κράτη μέλη, δείχνει όμως την τάση προς την υποστήριξη της κοινωνικής ασφάλισης¹⁰⁴.

Στη συνέχεια το 2001 εκδίδεται ο **Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**, ο οποίος είναι δεσμευτικός. Χωρίζεται στα κεφάλαια αξιοπρέπεια, ελευθερίες, ισότητα, αλληλεγγύη, δικαιώματα των πολιτών, και δικαιοσύνη. Ειδικά στο άρθρο 34 αναφέρει ρητά στη Παρ. 1 την προστασία στη μητρότητα, την ασθένεια, το εργατικό ατύχημα, το γήρας και την ανεργία. Ακόμα στη Παρ. 2 ξεκαθαρίζει ότι η κοινωνική ασφάλεια είναι δικαίωμα κάθε ανθρώπου που ζει και δραστηριοποιείται εντός της Ένωσης. Κατοχυρώνονται έτσι τα ασφαλιστικά δικαιώματα των ατόμων που ζουν στα κράτη μέλη¹⁰⁵.

Μετά την **Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁶ (ΣΛΕΕ)** ως αποτέλεσμα της **Συνθήκης της Λισαβόνας** το 2009, η Ένωση αναγνωρίζει ρητά¹⁰⁷ τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνοντάς του το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες, οπότε η εφαρμογή του Χάρτη είναι πλέον υποχρεωτική. Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της η Ευρωπαϊκή Ένωση και σύμφωνα με τα άρθρα 153 και 156 της ΣΛΕΕ, τα οποία αναφέρονται στην απασχόληση και τη κοινωνική ασφάλιση, οφείλει να κάνει σεβαστή τη παρ. 1 του αρ. 34 του Χάρτη. Έτσι, κατοχυρώνεται η κοινωνική ασφάλιση ως αρχή και όχι μόνο ως δικαίωμα, ενώ ο Χάρτης ανάγεται σε νομικά δεσμευτικό κείμενο και διαδραματίζει πλέον κεντρικό ρόλο στη συλλογιστική των Δικαστηρίων σε ευρωπαϊκό αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Άρα το άρθρο 22 παρ.5 του Ελληνικού Συντάγματος για το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το σκεπτικό του αρ. 34 του Χάρτη¹⁰⁸.

2.3.3. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ).

Ο ρόλος του ΔΕΕ είναι σημαντικός όταν προκύπτουν αμφιβολίες σχετικά την ερμηνεία και το πεδίο εφαρμογής των ενωσιακών διατάξεων. Η νομολογία του ΔΕΕ ενισχύει τις διατάξεις για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Στο ΔΕΕ μπορούν τα εθνικά δικαστήρια να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία πράξεων του δικαίου της ένωσης. Ακόμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί, αυτεπάγγελτα ή μετά από καταγγελία, να παραπέμψει μια υπόθεση στο Δικαστήριο αν οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας δεν συμβιβάζονται με τους ενωσιακούς κανόνες. Οι αποφάσεις του ΔΕΕ υπερισχύουν των αποφάσεων των εθνικών δικαστηρίων¹⁰⁹. Συνεπώς, όταν προκύπτουν διαφωνίες ανάμεσα

¹⁰⁴ Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication>

¹⁰⁵ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133501>

¹⁰⁶ ΣΛΕΕ, άρθρα 153,156, <https://eur-lex.europa.eu>

¹⁰⁷ ΣΛΕΕ, τροποποιητικό άρθρο 6 παρ. 1, <https://eur-lex.europa.eu>

¹⁰⁸ Τζέμος, (2015), *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ερμηνεία κατ' άρθρο* σελ. 399

¹⁰⁹ Το αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σελ. 144, <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication>.

στις εθνικές και ενωσιακές ερμηνείες των διατάξεων καθώς και διαφορές στη νομοθεσία, το ΔΕΕ καλείται να επέμβει, ερμηνεύοντας τις διατάξεις και προωθώντας μέσω της νομολογίας που παράγει το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Σε προσφυγή¹¹⁰ κρίθηκε ότι η ενωσιακή οδηγία αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση, η οποία απαγορεύει τη λήψη παροχής επιδόματος τρίτεκνης οικογενείας σε υπηκόους τρίτων χωρών. Το κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος υπερσχύει, σύμφωνα με την απόφαση.

Είναι σημαντικό ότι το ΔΕΕ επεμβαίνει για να χαρακτηρίσει διαφορούμενες παροχές ως ασφαλιστικές ή μη, έτσι ώστε οι εργαζόμενοι σε όποιο κράτος μέλος και αν βρεθούν να δικαιούνται όμοιας, δίκαιης και σύμφωνα με τους ευρωπαϊκούς κανονισμούς αντιμετώπισης. Μια παροχή θεωρείται ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως εφόσον χορηγείται, χωρίς οποιαδήποτε στάθμιση των ατομικών αναγκών των δικαιούχων, βάσει μιας καθορισμένης από το νόμο καταστάσης και εφόσον έχει σχέση με κάποιον από τους κινδύνους που αναφέρονται στον κανονισμό. Αν μια παροχή ζητείται για λόγους προσωπικών δυσμενών περιστάσεων δεν θεωρείται ασφαλιστική και εμπίπτει στα πλαίσια των παροχών προνοίας και στήριξης και δε σχετίζεται με το ασφαλιστικό σύστημα και την προσπάθεια εξομάλυνσής του στα κράτη μέλη. Επιπλέον, οι μη ανταποδοτικές παροχές δίδονται ισότιμα χωρίς περιορισμούς, που μπορεί να προκύπτουν από το εθνικό δίκαιο, όπως κριτήρια επαγγελματικά ή ιθαγένειας. Σε προσφυγή¹¹¹ το δικαστήριο έκρινε ότι το επίδομα τέκνου συνιστά παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως εφόσον χορηγείται, αυτομάτως σε κάθε τέκνο και σε ένα κατ' αποκοπή ποσό, που δε συνδέεται με τα εισοδήματα ή τις οφειλές του αιτούντα. Επίσης, θεωρείται οικογενειακή παροχή διότι προορίζεται να αντισταθμίσει τα οικογενειακά βάρη.

Έτσι, με τη λειτουργία του ΔΕΕ αποτρέπεται η διαφοροποίηση μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών-μελών και ενισχύονται οι επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με τα ασφαλιστικά δικαιώματα. Οι διατάξεις της Ένωσης είναι δεσμευτικές, τα ζητήματα ερμηνείας είναι απαραίτητα να λύνονται σύμφωνα με το σκεπτικό που προσεγγίζει τη φιλοσοφία της Ένωσης. Προς το παρόν η Ένωση είναι πρωτίστως οικονομική, και τα ασφαλιστικά δικαιώματα αποτελούν εργαλείο για την ολοκλήρωσή της. Η εξέλιξη της σε πολιτική, θα οδηγούσε σε μεγαλύτερο συντονισμό της κοινωνικής ασφάλισης. Θα μπορούσε ίσως και να προκαλέσει τη δημιουργία ομοιόμορφου Ευρωπαϊκού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

2.4. Αρχές που διέπουν το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης.

2.4.1. Οι αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης, της ισότητας, και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο αποκρυσταλλώθηκε από την νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, είναι ότι ο νομοθέτης είναι ελεύθερος,

¹¹⁰ ΔΕΕ, προσφυγή C-449/16, Silva κατά Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS), απόφαση στις 21-6-2017, σκ. 17.

¹¹¹ ΔΕΕ, προσφυγή C-177/12, Caisse nationale des prestations familiales κατά Lachheb, απόφαση στις 24-10-2013, σκ. 26-30.

αρκεί να σέβεται τις αρχές που προκύπτουν από το Σύνταγμα. Γύρω από αυτό το σκεπτικό κινούνται οι περισσότερες δικαστικές αποφάσεις. Το κράτος δηλαδή έχει την ευχέρεια να καθορίζει το ύψος των κοινωνικοασφαλιστικών παροχών με την προϋπόθεση ότι γίνεται σεβαστό το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης, και κατά συνέπεια και οι αρχές από τις οποίες διέπεται. Από αυτές, πολύ βασικές είναι οι αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης, της ισότητας, και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης. Ακόμα, ο νομοθέτης και τα δικαστήρια αποφασίζουν με γνώμονα την εξισορρόπηση της προστασίας του ασφαλιστικού κεφαλαίου με τη προαγωγή της κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων¹¹².

α. Η αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης

Όταν το κράτος θεσπίζει νόμους με τους οποίους περιορίζεται υπερβολικά το επίπεδο διαβίωσης και ο ασφαλισμένος αδυνατεί να έχει αξιώσεις για παροχές, τότε αυτοί οι νόμοι δύναται να κριθούν ως αντισυνταγματικοί. Το ΣτΕ έκρινε ότι οι μειώσεις των συντάξεων αντίκεινται, μεταξύ άλλων, στις διατάξεις των άρθρων του Συντάγματος που αναφέρονται στην αξία του ανθρώπου, στην συνεισφορά από όλους τους πολίτες στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους και στην εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης¹¹³. Ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης εγγυάται ένα ελάχιστο όριο διαβίωσης των ασφαλισμένων, ενώ ταυτόχρονα αναπληρώνει μέρος του εισοδήματος του ασφαλισμένου σε περιπτώσεις έλευσης κινδύνων. Τα κοινωνικά δικαιώματα συνδέονται άρρηκτα με τα δικαιώματα του πολίτη με την έννοια ότι προκειμένου να συμμετέχουν τα άτομα στο κοινωνικό σύνολο πρέπει να μπορούν να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα. Έτσι, μέσω της κοινωνικής αλληλεγγύης, που αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνικής ασφάλισης προστατεύεται η αξία του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ. 1 Συντ.)¹¹⁴.

Επίσης, τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, καθώς και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου (άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.) οδηγούν στο σκεπτικό του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για κάθε άτομο, μέσω της κοινωνικής ασφάλισης. Βέβαια, η κοινωνική ασφάλιση δεν αφορά στα προνοιακά βοηθήματα ή επιδόματα, αλλά κυρίως στην αναπλήρωση του εισοδήματος. Εγγυάται έτσι στις συντάξεις τη διατήρηση, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό, του βιοτικού επιπέδου που είχε ο ασφαλισμένος όταν εργαζόταν.¹¹⁵ Παρόλα αυτά, η κοινωνική αλληλεγγύη δεν έχει νόημα να ακολουθεί πιστά την αντιστοιχία των εισφορών με τις παροχές, αλλά πρέπει να οδηγεί στην άμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων και ανισοτήτων μεταξύ των ασφαλισμένων¹¹⁶.

Η εγγύηση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος και η υποχρεωτικότητα της κοινωνικής ασφάλισης διασφαλίζουν την κοινωνική αλληλεγγύη. Η συνεισφορά των ασφαλισμένων αποτελεί

¹¹² Στεργίου, (2014), σελ. 158.

¹¹³ ΣτΕ Αρ. απόφασης: 2287/2015, www.adjustice.gr.

¹¹⁴ Μιχαλοπούλου, (2015), Η επίδραση των μνημονίων στα κοινωνικά δικαιώματα- Προοπτικές προστασίας με βάση την πρόσφατη νομολογία του Σ.Τ.Ε. και τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.constitutionalism.gr.

¹¹⁵ Στεργίου, (1994), *Η συνταγματική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης*, σελ. 53.

¹¹⁶ Στεργίου, (2014), *Δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης*, σελ. 167.

εκπλήρωση ευθύνης του ατόμου απέναντι στον εαυτό του και απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Οι ασφαλισμένοι δεν αξιώνουν μόνο παροχές αλλά στηρίζουν ολόκληρο το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και έτσι πραγματοποιείται το αίτημα της κοινωνικής αλληλεγγύης¹¹⁷. Η αναδιανομή του εισοδήματος στους ασφαλισμένους, που προκύπτει με την άσκηση κοινωνικής πολιτικής, έχει απώτερο σκοπό τη διασφάλιση αξιοπρεπούς εισοδήματος σε περίπτωση επέλευσης ασφαλιστικού κινδύνου. Η ύπαρξη αναλογίας μεταξύ εισφορών και ασφαλιστικών παροχών δεν προστατεύεται από το Σύνταγμα, αλλά κρίνεται με κάποια χαλαρότητα κατά περίπτωση. Εξ αιτίας αυτού, είναι επιτρεπτή η ύπαρξη ανωτάτου ορίου παροχών. Ακόμα, είναι δυνατό να απονέμεται σύνταξη μετά από εργατικό ατύχημα, ανεξάρτητα με τη καταβολή εισφορών. Επίσης είναι δυνατό, σε περιπτώσεις που δε θεμελιώνεται ασφαλιστικό δικαίωμα, παρότι εισπραχτήκαν εισφορές, να μη χορηγείται σύνταξη¹¹⁸.

Παρόλα αυτά τα δικαστήρια δέχονται ότι όταν υπάρχει προσδοκία για μια παροχή ανάλογη των εισφορών που έχει καταβάλει ο ασφαλισμένος, ο νομοθέτης δεν μπορεί να παρέμβει με δυσανάλογο τρόπο. Εξάλλου, η υποβάθμιση της ανταποδοτικότητας θέτει σε κίνδυνο την οικονομική λειτουργία του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης και τον εξομοιώνει με τον θεσμό της κοινωνικής πρόνοιας.¹¹⁹ Συνεπώς, είναι σημαντικό να συνδυάζεται ο ανταποδοτικός χαρακτήρα της ασφάλισης με τη διασφάλιση ενός ελάχιστου ορίου διαβίωσης που στηρίζεται στην αναλογικά μεγαλύτερη επιβάρυνση των υψηλόμισθων και τη συμμετοχή των εργοδοτών και του κράτους. Έτσι, υπάρχει η δυνατότητα το ποσό αναπλήρωσης των συντάξεων να είναι μεγαλύτερο για τους χαμηλοσυνταξιούχους, ενώ δε χρειάζεται να αναιρεθεί η ανταποδοτική αρχή¹²⁰.

β. Η Αρχή της ισότητας.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Συντάγματος και την αρχή της ισότητας «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις¹²¹», ενώ «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους¹²²». Άρα, ισχύει η όμοια μεταχείριση όμοιων καταστάσεων, καθώς και η κατανομή των δημοσίων βαρών στους πολίτες ανάλογα με τις δυνάμεις τους. Με την αναγωγή στο ασφαλιστικό σύστημα συμπεραίνεται ότι όταν η δυνατότητα χορήγησης και το μέγεθος μιας παροχής αντιβαίνει στη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας μπορεί να προκύψει_αγώγιμη αξίωση για την κοινωνικοασφαλιστική παροχή. Έτσι λοιπόν, γίνεται φανερό ότι το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση, επιτυγχάνεται μέσα από την προστασία της αρχής της ισότητας¹²³.

¹¹⁷ Στράνης, (2010), σελ. 153-154.

¹¹⁸ ΣτΕ Αρ. απόφασης: 2287/2015 σκ. 7, www.adjustice.gr.

¹¹⁹ Παπαρηγοπούλου- Πεχλιβανίδη, (2012), *Οικονομική Βιωσιμότητα και ανταποδοτικότητα ως συνταγματικές αρχές της κοινωνικής ασφάλισης. Ανάγκη νομολογιακής καθιέρωσης τους*, σελ. 114.

¹²⁰ Στεργίου, (1994), σελ 342.

¹²¹ Άρθρο 4 του Συντάγματος, παράγραφος 3: (Ισότητα των Ελλήνων).

¹²² Άρθρο 4, του Συντάγματος, παράγραφος 5: (Ισότητα των Ελλήνων).

¹²³ Ανδρουλάκης, (2017), *Σύνταγμα: Κατ' άρθρο ερμηνεία, υπό την επιστημονική διεύθυνση Φ. Σπυρόπουλου, Ξ. Κοντιάδη, Χ. Ανθόπουλου, Γ. Γεραπετρίτη*, σελ. 586.

Επειδή η κοινωνική ασφάλιση ως κοινωνικό δικαίωμα στοχεύει στην κοινωνική δικαιοσύνη, επιτάσσεται η αξιοποίηση της κοινωνικής αλληλεγγύης με στόχο την ουσιαστική ισότητα. Επιβάλλεται λοιπόν η αναδιανομή του εισοδήματος εις βάρος της απόλυτα τυπικής ισότητας, η οποία οδηγεί στη με μηχανιστικά ίσους όρους συμμετοχή των ασφαλισμένων στη κοινωνικής ασφάλιση, δηλαδή στην λογιστική ανταποδοτικότητα των εισφορών. Οφείλει λοιπόν η δικαιοσύνη, να εξισορροπήσει την αναλογική με την ουσιαστική ισότητα, μέσω των ορίων της διανομής και αναδιανομής του εισοδήματος.¹²⁴

Συνεπώς, η ίση μεταχείριση επικρατεί ως βασική αρχή του ασφαλιστικού συστήματος και είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπάρξει λόγος που να υπαγορεύσει το αντίθετο. Η πάγια ανάγκη βελτίωσης των οικονομικών του κράτους και αντιμετώπισης των δημοσιονομικών αναγκών, δεν μπορεί να αποτελέσει δικαιολογία για την καταστρατήγηση της αρχής της ισότητας. Έτσι, θεσπίζονται για συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών ευνοϊκές ρυθμίσεις, όπως οι πρόωρες συντάξεις, ή η δυνατότητα συνταξιοδότησης χωρίς πλήρεις εισφορές, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, λαμβάνοντας βέβαια πάντα υπόψη τις αντοχές του ασφαλιστικού συστήματος, εφόσον σύμφωνα με άρθρο 22 παρ. 5¹²⁵, το κράτος οφείλει να μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων και άρα να φροντίζει για τη διατήρηση των κεφαλαίων στα οποία στηρίζεται η ασφάλιση.

Εντούτοις, το ΣτΕ, έκρινε ότι¹²⁶ ως προς την αρχή της ισότητας στα δημόσια βάρη, ότι τα αναγκαία μέτρα περικοπών που ελήφθησαν, εξαιτίας του μνημονίου του 2010, δεν παραβίασαν την αρχή, επειδή είχαν εξαιρετικό και προσωρινό χαρακτήρα. Αν και στην ίδια απόφαση αναφέρεται ότι τα μέτρα χρησιμοποιούνται τόσο για την άμεση κάλυψη των οικονομικών αναγκών της χώρας όσο και στη μακροχρόνια βελτίωση των οικονομικών της.

γ. Η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης.

Σύμφωνα με τα άρθρα 2¹²⁷ και 5¹²⁸ ου Συντάγματος η Πολιτεία προστατεύει την αξία του ανθρώπου, ο οποίος πρέπει να έχει τη δυνατότητα ανάπτυξης της προσωπικότητάς του και της συμμετοχής στη κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας φτάνει να μη θίγει τα δικαιώματα των άλλων και να παραβιάζει τους νόμους. Τα παραπάνω άρθρα σε συνδυασμό με το κράτος δικαίου, οδηγούν στο σκεπτικό ότι είναι καταχρηστική η αιφνίδια κατάργηση παροχής ή η ανατροπή μιας ώριμης προσδοκίας για τον ασφαλισμένο, ο οποίος επέδειξε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στη σταθερότητα των αποφάσεων του κράτους. Όταν ο ασφαλισμένος καταβάλει υποχρεωτικά ασφαλιστικές εισφορές του δημιουργείται η πεποίθηση ότι θα γίνει αναπλήρωση εισοδήματος στην επέλευση ενός κινδύνου και βάση αυτού του σκεπτικού προγραμματίζεται η ζωή του. Αν ανατραπεί αυτός ο σχεδιασμός επέρχονται σοβαρές

¹²⁴ Στεργίου, (2013), Η αρχή της ισότητας στην κοινωνική ασφάλιση, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.constitutionalism.gr.

¹²⁵ Άρθρο 22 του Συντάγματος: (Προστασία της εργασίας).

¹²⁶ ΣτΕ, Αρ. απόφασης: 668/2012, www.adjustice.gr.

¹²⁷ Άρθρο 2, του Συντάγματος παράγραφος 1: (Πρωταρχικές υποχρεώσεις της πολιτείας).

¹²⁸ Άρθρο 5, του Συντάγματος παράγραφος 1: (Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία).

βιοποριστικές συνέπειες, ενώ ουσιαστικά ο πολίτης παγιδεύεται από το κράτος. Η ανασφάλεια που δημιουργείται στους ασφαλισμένους έρχεται σε αντίθεση με τον σκοπό του άρθρου 22 παρ. 5 για τη μέριμνα του Κράτους για την κοινωνική ασφάλιση. Συνεπώς, ο πολίτης πρέπει να προστατεύεται από απρόβλεπτες μεταβολές των νόμων. Όταν όμως επιβάλλεται κάποια νομοθετική μεταβολή επιζήμια για τον ασφαλισμένο, οφείλει ο νομοθέτης να δρομολογήσει την καθιέρωση μεταβατικών διατάξεων ώστε να γίνεται βαθμιαία η μετάβαση στο νέο σύστημα και να προστατεύονται οι ασφαλισμένοι από τις αλλαγές¹²⁹.

Προκειμένου ο νομοθέτης να προβεί σε κάποια μεταρρύθμιση και λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας, σταθμίζει αφενός τη ζημία που θα υποστεί ο ασφαλισμένος από το επιβαλλόμενο μέτρο και αφετέρου το όφελος που θα προκύψει για το γενικό συμφέρον. Αν επιβάλλονται δυσμενή μέτρα, πρέπει να ελέγχεται ο σεβασμός της αρχής της προστατευόμενης εμπιστοσύνης για να προστατευτούν τα γεγενημένα δικαιώματα και οι ασφαλιστικές προσδοκίες¹³⁰. Οι ώριμες ασφαλιστικές προσδοκίες, που στηρίζονται στους νόμους ή την νομολογία, συνδέονται με την περιουσία και αναγνωρίζονται ως ασφαλιστικό δικαίωμα σύμφωνα με την απόφαση του ΣτΕ¹³¹.

2.4.2. Η Αρχή της αναλογικότητας και το δημόσιο συμφέρον.

2.4.2.1. Η Αρχή της αναλογικότητας.

Σύμφωνα με το άρθρο 25 του Συντάγματος «...Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει ... να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.¹³²». Μέσω αυτού του άρθρου προωθείται η αποτροπή επιβολής κυρώσεων και περιορισμών υπερβολικών σε βαθμό που να βάλλεται η δυνατότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης. Έτσι, εξισορροπείται η βιωσιμότητα του συστήματος σε σχέση με τα δικαιώματα του ασφαλισμένου, σε περίπτωση που καταστεί αναγκαίος κάποιος περιορισμός για λόγους ασφαλιστικού συμφέροντος¹³³. Θα πρέπει ο σκοπός με το μέτρο να βρίσκονται σε αναλογία και να ελέγχεται ποια είναι τα λιγότερο επιβαρυντικά μέτρα για τον πολίτη. Παράδειγμα αποτελεί η απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου σύμφωνα με την οποία η περιοριστική προθεσμία γνωστοποίησης κληρονομικών απαιτήσεων είναι δυσανάλογο επαχθές μέτρο σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό¹³⁴.

Η νομολογία πολλές φορές δεν χρησιμοποιεί την αρχή της αναλογικότητας σε αποφάσεις που σχετίζονται με την κοινωνική ασφάλιση, παρόλη την δυνατότητα οριοθέτησης των δικαιωμάτων που δίνει αυτή η αρχή. Αυτό συμβαίνει γιατί οι αποφάσεις που σχετίζονται με την κοινωνική ασφάλιση αποτελούν

¹²⁹ Στεργίου, (2014), σελ. 180-182

¹³⁰ Στεργίου, (2014), σελ. 182-184

¹³¹ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 121/2012, www.adjustice.gr.

¹³² Άρθρο 25, του Συντάγματος, παραγραφος 1: (Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων).

¹³³ Χρυσόγονος, (2006), σελ. 90.

¹³⁴ Ελ.Συν., Ολ., αρ. απόφασης 2437/07, ΘΠΔΔ 1/2008, σελ 88, www.elsyn.gr.

άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής και το δικαστήριο αποφεύγει να πολιτικοποιεί τον δικαστικό έλεγχο.¹³⁵ Επειδή στην κοινωνικοοικονομική πολιτική υπάρχει ευρύ περιθώριο αποφάσεων, οι αποφάσεις των δικαστηρίων συμπεριλαμβάνουν στο σκεπτικό τους τη σκοπιμότητα του νομοθέτη εξετάζοντας την δυνατότητα εναλλακτικών και ηπιότερων μέτρων, αφού συνυπολογίσουν την αναλογικότητα του μέτρου σε σχέση με την αναγκαιότητά του. Ωστόσο, δεν αρκεί ο οριακός έλεγχος της αρχής της αναλογικότητας, αλλά είναι σημαντικό να γίνεται πιο συγκεκριμένο το περιεχόμενο του κανόνα ώστε να δρομολογείται η ενεργοποίηση του νομοθέτη¹³⁶.

Εξάλλου, τα δυσανάλογα και επαχθή για τον ασφαλισμένο μέτρα είναι αντίθετα με τον σκοπό της κοινωνικής ασφάλισης. Σχετική απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου έκρινε αντισυνταγματική τη διάταξη, σύμφωνα με την οποία οι δημόσιοι υπάλληλοι δε δικαιούνται σύνταξη όταν απολύονται εξ αιτίας του πειθαρχικού παραπτώματος της αδικαιολόγητης αποχής από τα υπηρεσιακά καθήκοντά τους, επειδή ως δυσμενές μέτρο η συγκεκριμένη κύρωση, εμφανίζει τέτοια ένταση και διάρκεια, που θέτει σε κίνδυνο την ίδια τη διαβίωσή του ασφαλισμένου.¹³⁷ Με άλλη σχετική απόφαση του ΣτΕ¹³⁸ η παραγραφή αξιώσεων για την καταβολή εισφορών μειώνεται σε εύλογη διάρκεια ώστε να είναι σχετικά σύντομη, δεδομένης και της αυξανόμενης ταχύτητας και πολυπλοκότητας των σύγχρονων βιοτικών σχέσεων και συναλλαγών.

Με απόφασή του¹³⁹ το ΣτΕ, έκρινε, ως προς την αρχή της αναλογικότητας, ότι τα αναγκαία μέτρα περικοπών που ελήφθησαν, εξαιτίας του μνημονίου του 2010, ήταν τα ηπιότερα που μπορούσαν να ληφθούν και ότι το δικαστήριο οφείλει να δώσει περιθώρια στο νομοθέτη να αποφασίσει. Οι σύγκριση του στόχου με τις επιπτώσεις δε συζητήθηκε, ενώ δεν εξετάστηκαν τόσο οι συγκεκριμένες περιπτώσεις αλλά και η γενικότερη συγκυρία.

2.4.2.2. Περιορισμοί στο δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης στην οικονομική κρίση.

Το 2010, η Ελλάδα προσέφυγε στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης, ο οποίος αποτελείτο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Οι δύο πλευρές, δηλαδή η Ελλάδα και οι Θεσμοί, υπέγραψαν ένα Μνημόνιο το οποίο απέτρεψε τη χώρα από την χρεωκοπία. Το δημόσιο χρέος όμως δε μειώθηκε εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης, των καθυστερήσεων στην προσαρμογή στα ειδικά προγράμματα, αλλά και στην επιδείνωση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος.¹⁴⁰

Έτσι, πραγματοποιήθηκε νέα συμφωνία με το Μηχανισμό Στήριξης για προγράμματα οικονομικής προσαρμογής που αφορούσαν την περίοδο 2012-2014, ενώ το χρέος αναδιαρθρώθηκε μέσω της ανταλλαγής ομολόγων το 2012, με όρους συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (PSI). Θεσπίστηκαν σκληρά μέτρα λιτότητας προς όλους τους πολίτες, με την επιβολή υψηλότερης φορολογίας, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών, την

¹³⁵ Στεργίου, (2014), σελ. 179.

¹³⁶ Κοντιάδης, 53/2012, Δημοσιονομική κρίση και κοινωνικά δικαιώματα: Αναζητώντας νέα ερμηνευτικά εργαλεία, σελ. 28-51.

¹³⁷ Ελ.Συν., Ολ., αρ. απόφασης, 440/2012, www.elsyn.gr.

¹³⁸ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 1833/2021, www.ajustice.gr.

¹³⁹ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 668/2012, www.adjustice.gr.

¹⁴⁰ Ξαφά, (2017), *Δημόσιο Χρέος*, 2 η έκδοση, 41-47

εισφορά αλληλεγγύης και το φόρο ακίνητης περιουσίας. Στους δημοσίους υπαλλήλους και τους συνταξιούχους έγιναν μεγάλες περικοπές μισθών, ενώ μειώθηκαν στο ελάχιστο οι προσλήψεις.¹⁴¹

Το ασφαλιστικό σύστημα αποτελούνταν από πολλά Ταμεία τα οποία δρούσαν ανεξάρτητα μεταξύ τους και δεν είχαν αναπτύξει κατάλληλες μεθόδους ελέγχου με αποτέλεσμα να γίνονται τεράστιες σπατάλες. Η αδυναμία εκπόνησης αναλογιστικών μελετών επιβάρυνε το σύστημα, ενώ παρόλο που υπήρχαν τεράστια ελλείμματα δεν πάρθηκαν μέτρα κατάλληλα για τη διασφάλιση του ασφαλιστικού κεφαλαίου. Το πρόβλημα επιδείνωσε η αυξανόμενη ανεργία, η οικονομική κρίση αλλά και ο γερασμένος πληθυσμός. Παράλληλα, ένα μεγάλο μέρος των δημοσίων υπαλλήλων, που πληρούσε τους όρους συνταξιοδότησης προτίμησε να υποβάλλει αίτηση ελπίζοντας να διατηρήσει τους ευνοϊκότερους όρους που ίσχυαν έως τότε. Οι νέοι, ειδικά οι πιο κατηρτισμένοι, οδηγήθηκαν στη μετανάστευση λόγω της ανεργίας και των χαμηλών αμοιβών, με αποτέλεσμα να μειωθούν τα έσοδα στα Ταμεία. Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία κάλυψης των τρεχουσών συντάξεων και να γίνει προσπάθεια αναδιάρθρωσης του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος ως αναζήτηση κάποιας βιώσιμης λύσης. Αναπόφευκτα, μειώθηκαν οι συντάξεις και οι εφάπαξ παροχές, αυξηθήκαν κατά πολύ τα όρια συνταξιοδότησης καθώς και οι εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών και των αγροτών. Ωστόσο, δεν υπήρξε πρόβλεψη για μέτρα προστασίας του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης, ούτε πρόβλεψη για την καθιέρωση ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος των πολιτών.¹⁴²

Μετά τις μειώσεις στις συντάξεις που επέφερε η οικονομική κρίση, υπήρξαν προσφυγές στα δικαστήρια. Επικαλέσθηκαν οι προσφεύγοντες, χωρίς να δικαιωθούν, τα εξής άρθρα:

- το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ το δικαίωμα τους στην προστασία της ιδιοκτησίας,
- τη παράγραφο 5 του άρθρου 22 για τη μέριμνα για την κοινωνική ασφάλιση,
- τις παραγράφους 1 και 4 του άρθρου 25 του Συντάγματος των αρχών της αναλογικότητας και του κοινωνικού κράτους, καθώς και
- τις παραγράφους 1 και 5 του αρ. 4 του Συντάγματος για τη συνεισφορά χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους.

Η πρώτη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας αφορούσε στη αίτηση ακύρωσης, που είχαν υποβάλει δέκα τρεις επαγγελματικοί φορείς και ιδιώτες εναντίον των εργασιακών και ασφαλιστικών μέτρων που έφερε το μνημόνιο του 2010. Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Επικρατείας, οι περικοπές που προέκυψαν εξ αιτίας των Μνημονίων ελήφθησαν για λόγους δημόσιας ωφέλειας και συνιστούσαν μόνο περιορισμό των περιουσιακών δικαιωμάτων και όχι τη στέρησή τους, η οποία θα μείωνε επικίνδυνα το επίπεδο διαβίωσης. Η απόφαση δεν συμπεριλαμβάνει εκτίμηση για την παραβίαση των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης. Επίσης, δεν εξετάστηκε αν οι εν λόγω περικοπές θίγουν το κατώτερο όριο αξιοπρεπούς διαβίωσης για κάποιους από τους προσβάλλοντες και αν προσβάλλεται ο σεβασμός και η αξία

¹⁴¹ Ξαφά, (2017), 77-81

¹⁴² Ξαφά, (2017), 81-97

της προσωπικότητάς τους. Στην απόφαση αναφέρεται ότι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου δεν περιγράφει ποια είναι τα κατώτερα όρια, ωστόσο το Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη του το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος καθώς και τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ, τα οποία αποτελούν ασφαλιστική δικλείδα για τις ακραίες νομοθετικές ρυθμίσεις¹⁴³.

Επιπλέον, παρατηρείται ότι η απόφαση περιγράφει εκτενώς την οικονομική κατάσταση της χώρας, χωρίς να αιτιολογεί όμως την αναγκαιότητα των επιβαλλόμενων μέτρων, ώστε να γίνει κατανοητό το σκεπτικό της έννοιας του δημόσιου συμφέροντος. Αντίθετα, στα στοιχεία που παρατίθενται δεν υπάρχει η αξιολόγηση από το δικαστήριο αλλά μόνο η εκτίμηση του νομοθέτη που βασίζεται στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Όμως, ο νομοθέτης πραγματοποιεί την πολιτική της κυβέρνησης, η οποία βέβαια βασίζεται στη λαϊκή βούληση, ενώ τα δικαστήρια καλούνται να προστατεύουν το κράτος δικαίου, προσπερνώντας τις εκάστοτε πολιτικές. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η άποψη του δικαστηρίου ακολουθεί αυτή του νομοθέτη χωρίς προσπάθεια εξισορρόπησης¹⁴⁴.

Στη συνέχεια εκδόθηκε από το ΣτΕ μια ακόμα σχετική απόφαση μετά από προσφυγή εννέα συνδικαλιστικών οργανώσεων και αφορούσε στην ακύρωση των εργασιακών μέτρων που συμφωνήθηκαν στο Μνημόνιο του 2012. Η απόφαση κινούμενη στα ίδια πλαίσια με την προηγούμενη και μετά από ερμηνεία του άρθρου 22 παρ. 2 του Συντάγματος σχετικά με το δικαίωμα στην εργασία, έκρινε ως συνταγματικά τα δυσμενή μέτρα περιορισμού εργασιακών δικαιωμάτων για λόγους γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος. Παρόλα αυτά, στο σκεπτικό της απόφασης, περιγράφεται και η άποψη της μειοψηφίας, η οποία αναφέρθηκε στην παραβίαση του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης και στη σημασία των αναλογιστικών μελετών που δεν είχαν πραγματοποιηθεί¹⁴⁵.

Κρίθηκε έτσι στις αρχικές αποφάσεις ότι οι περικοπές εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης, είναι απαραίτητες για την αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας της Χώρας. Οι περικοπές θεωρήθηκαν αναγκαίες ως λειτουργικό κομμάτι μιας ευρύτερης μεταρρύθμισης του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος, προκειμένου να ενισχυθεί η βιωσιμότητά του. Η θέσπιση των περικοπών εξυπηρετούσε γενικότερους σκοπούς δημόσιου συμφέροντος, εκτός από το άμεσο οικονομικό όφελος των ασφαλιστικών Ταμείων. Περαιτέρω, έγινε σαφές, ότι σύμφωνα με τις αποφάσεις, δεν παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας ούτε η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα φορολογικά βάρη και ότι τα μέτρα επιβάλλονται λόγω της πρωτοφανούς οικονομικής κρίσης. Οι αρχές της προστατευόμενης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου εξακολουθούν να τηρούνται γιατί τα μέτρα είναι σύμφωνα με το Σύνταγμα και εντός του πλαισίου της προστασίας της κοινωνικής ασφάλισης¹⁴⁶.

Στη συνέχεια όμως, με τις επόμενες προσφυγές εκδόθηκαν ευνοϊκότερες αποφάσεις για τους ασφαλισμένους.

¹⁴³ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 668/2012, www.adjustice.gr.

¹⁴⁴ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 668/2012, σκ. 35, www.adjustice.gr.

¹⁴⁵ ΣτΕ, αρ. απόφασης: 2307/2014, σκ. 23, www.adjustice.gr.

¹⁴⁶ Μιχαλοπούλου, (2015), Η επίδραση των μνημονίων στα κοινωνικά δικαιώματα- Προοπτικές προστασίας με βάση την πρόσφατη νομολογία του Σ.Τ.Ε. και τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.constitutionalism.gr, , σελ. 21-23.

2.4.2.3. Η αμφισβήτηση των περιορισμών με βάση την αρχή της αναλογικότητας.

Με την απόφαση ¹⁴⁷ του Συμβουλίου της Επικρατείας ακυρώθηκαν για μια μερίδα εργαζομένων οι δυσμενείς περικοπές των Μνημονίων. Κρίθηκε ότι «τα ειδικά μισθολόγια», δηλαδή οι δικαστές, οι ακαδημαϊκοί και οι ένστολοι πρέπει να έχουν ειδική μισθολογική μεταχείριση γιατί παρέχουν ιδιαίτερη αποστολή στο κράτος. Έπρεπε, σύμφωνα με την απόφαση, αφού υπολογιστούν οι συνέπειες των μέτρων στις ομάδες αυτές να έχουν αναζητηθεί εναλλακτικά μέτρα. Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι παραβιάστηκε η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα βάρη και η αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 4 παρ. 5 και το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος). Αυτή η απόφαση υπογραμμίζει την αλλαγή της στάσης της νομολογίας¹⁴⁸.

Στη συνέχεια, αναγνωρίζεται από το Συμβούλιο της Επικρατείας, ως κριτήριο λήψης μέτρων, η προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων. Γίνεται δεκτό ότι οι περικοπές των συντάξεων, εξ αιτίας του μνημονίου του 2012, υποβαθμίζουν σοβαρά το επίπεδο ζωής των συνταξιούχων και παραβιάζουν το δικαίωμα της περιουσίας, όπως αυτό προκύπτει από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ, το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση (άρθρο 22 παράγραφος 5), της ιδιοκτησίας (άρθρο 17 παράγραφος 1), της αναλογικότητας και της κοινωνικής αλληλεγγύης (άρθρο 25 παράγραφοι 1 και 4), της ισότητας στα βάρη (άρθρο 4 παράγραφος 5)¹⁴⁹.

Κατά το σκεπτικό των αποφάσεων η έλλειψη αναλογιστικής μελέτης κατά την ψήφιση των προσβαλλόμενων μέτρων δημιουργεί αμφισβήτηση για την αναγκαιότητα και την αποτελεσματικότητά τους. Ενώ στο μνημόνιο του 2010 οι έκτακτες επείγουσες συνθήκες δικαιολογούσαν την απουσία αναλογιστικών μελετών, στους νόμους που ακολούθησαν το 2012 με τις επιπρόσθετες μειώσεις, υπήρχε η δυνατότητα να πραγματοποιηθούν εξειδικευμένες μελέτες υπολογισμού των συνεπειών στους θιγόμενους πολίτες. Επειδή, όπως αποδείχτηκε από τη μακροχρόνια λιτότητα και το πλήθος των μέτρων η κρίση δεν ήταν προσωρινή, το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης επλήγη από νόμους με δυσμενή αποτελέσματα για τους ασφαλισμένους. Η συνταγματικότητα των αποφάσεων του νομοθέτη αμφισβητήθηκε σοβαρά¹⁵⁰.

Άλλη μία απόφαση που δικαιώνει τους ασφαλισμένους είναι η 244/2017 του Συμβουλίου της Επικρατείας, που αφορά στην εισφορά αλληλεγγύης που επιβλήθηκε στους συνταξιούχους. Κρίθηκε ότι η εισφορά δε συμβαδίζει με το δικαίωμα της περιουσίας (άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ), με το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης (άρθρο 22 παράγραφος 5), με την αρχή της αναλογικότητας και της κοινωνικής αλληλεγγύης (άρθρο 25 παράγραφοι 1 και 4), καθώς και με το δικαίωμα της ισότητας στα βάρη

¹⁴⁷ ΣτΕ, αρ. απόφαση: 2192/2014, www.adjustice.gr.

¹⁴⁸ Ακριβοπούλου, Αναδρομικές μειώσεις συντάξεων στρατιωτικών, *Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ)*, Τεύχος 66/2015, (2015), σελ. 897-918.

¹⁴⁹ ΣτΕ, αρ. αποφάσεων: 2287/2015 και 2290/2015, www.adjustice.gr.

¹⁵⁰ Ανδρουλάκης, (2017), σελ. 590.

(άρθρο 4 παράγραφος 5). Ακόμη, κρίθηκε ότι δεν τηρήθηκε η δίκαιη ισορροπία μεταξύ των μέτρων που επιβάλλονται και του δημοσίου συμφέροντος¹⁵¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ.

3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για την ασφαλιστική μεταρρύθμιση.

Έναν αιώνα λειτουργίας κλείνει το ελληνικό Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης, αντανακλώντας μέσα από την εξέλιξή του τις κατά καιρούς οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις της χώρας. Βασική πηγή αποφάσεων αποτέλεσαν τα συντεχνιακά συμφέροντα και η προσπάθεια ικανοποίησης τους από το κράτος. Τα τελευταία τριάντα χρόνια το σύστημα σταδιακά ενοποιείται, για λόγους βιωσιμότητας, οργάνωσης και δυνατότητας ελέγχου και ισότητας των εργαζομένων. Αρχικά η ενοποίηση των Ταμείων που άρθρωναν το σύστημα ήταν κυρίως διοικητική. Σταδιακά όμως ολοκληρώνεται και η λειτουργική ενοποίηση, έτσι ώστε να υπάρχει ομοιογένεια στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ασφαλισμένων¹⁵².

Η Οικονομική κρίση και τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής επιτάχυναν την ενοποίηση, δεν άφησαν όμως χρόνο, ούτε τη πολιτική επιλογή για να γίνουν αναλογιστικές μελέτες και να σχεδιαστεί το νέο ασφαλιστικό σύστημα σε σταθερή και αδιαμφισβήτητη βάση. Ακόμα, αυτή η βιάση οδήγησε σε μια επιφανειακή, διοικητική και όχι λειτουργική ενοποίηση η οποία δύσκολα θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τη πολυπλοκότητα και τη πολυνομία του συστήματος¹⁵³.

Με την απορρόφηση όλων των ασφαλιστικών Ταμείων από τον e-ΕΦΚΑ, ο κατακερματισμός του συστήματος σίγουρα μειώθηκε και οργανώθηκε το μέλλον της ασφάλισης σε ενιαία πλαίσια. Όμως, λειτουργικά ο Φορέας πάσχει από την αδυναμία να εξομαλύνει και να οργανώσει την απίστευτη πολυνομία που κληρονόμησε, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να είναι όσο απαιτείται αποδοτικός και αποτελεσματικός. Η πολυνομία και η έλλειψη ψηφιοποίησης προκαλούν τεράστιες δυσλειτουργίες που έχουν σαν αποδέκτες τους ασφαλισμένους, μειώνοντας έτσι το δικαίωμά τους για κοινωνική ασφάλεια ισότιμη αντιμετώπιση¹⁵⁴.

Ακόμη, μέσα από την απλοποίηση και ενοποίηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης με τη δημιουργία του e-ΕΦΚΑ, υλοποιείται το νέο συνταξιοδοτικό μοντέλο των δύο πυλώνων, της κύριας και επικουρικής σύνταξης. Με το μοντέλο αυτό, το ασφαλιστικό σύστημα απομακρύνεται από τη αναδιανεμητική λογική, όσον αφορά την επικουρική σύνταξη και υιοθετεί το κεφαλαιοποιητικό

¹⁵¹ ΣτΕ, αρ. απόφασης:244/2017, www.adjustice.gr.

¹⁵² Κουμαριανός, (2017). Ενοποίηση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης: Ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης ως Οργανωτικό Όχημα για την Νέα Αρχιτεκτονική των Συντάξεων, Κοινωνική Πολιτική, τόμος 8, σελ.51-53.

¹⁵³ Κουμαριανός, (2017), σελ.55.

¹⁵⁴ Αιτιολογική Έκθεση & Λοιπές Συνοδευτικές Εκθέσεις του Ν. 4387/2016, <https://www.hellenicparliament.gr>, σελ. 2-3.

συνταξιοδοτικό σύστημα, με το οποίο οι εργασιακές συλλογικότητες δεν έχουν πλέον νόημα γιατί η ασφάλεια γίνεται ατομική υπόθεση¹⁵⁵.

3.2. Το ιστορικό της δημιουργίας του κατακερματισμένου συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα.

Μέχρι το 1940 στην Ελλάδα είχαν ιδρυθεί τα περισσότερα ασφαλιστικά Ταμεία, που άρθρωναν το Ασφαλιστικό Σύστημα της Χώρας μέχρι την ασφαλιστική μεταρρύθμιση που προκάλεσε την κατάργηση, την ενοποίηση ή την αφομοίωσή τους και τη δημιουργία τελικά του μοναδικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης του e-ΕΦΚΑ. Κάνοντας μια σύντομη αναδρομή γίνονται φανερά τα εξής:

Το 1836 ιδρύεται το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (ΝΑΤ). Στη συνέχεια, κατηγορίες μισθοδοτούμενων από το Κράτος υπάγονται σε προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης. Αυτοί είναι οι δάσκαλοι το 1855, οι δημόσιοι υπάλληλοι το 1861¹⁵⁶, οι στρατιωτικοί το 1858 και οι υπάλληλοι της Εθνικής Τράπεζας το 1867¹⁵⁷. Το 1922, σύμφωνα με το νόμο 2868/1922, υπάγονται σε υποχρεωτική ασφάλιση οι μισθωτοί εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα. Με τον ίδιο νόμο ιδρύονται τα επαγγελματικά Ταμεία. Μέχρι το 1940 είχαν ιδρυθεί 150 κύρια και επικουρικά Ταμεία, με μικρό αριθμό ασφαλισμένων τα περισσότερα. Μερικά από τα κυριότερα Ταμεία, που θα μπορούσαν να αναφερθούν είναι το Ταμείο Συντάξεως και Ασφάλισης Υγειονομικών (ΤΣΑΥ), το Ταμείο Νομικών (ΤΑΝ), το Ταμείο Αυτοκινητιστών (ΤΣΑ), το Ταμείο Εκτελωνιστών (ΤΑΠΕΠΑ), το Ταμείο Ασφάλισης Κλήρου Ελλάδας (ΤΑΚΕ), το Ταμείο Σύνταξης Εφημεριδοπωλών και Υπαλλήλων Πρακτορείων (ΤΣΕΥΠ), το Ταμείο Ασφάλισης Τυπογράφων (ΤΑΤ), το Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος (ΤΕΒΕ), το Ταμείο Εργατών Τύπου (ΤΑΕΤΑ), το Ταμείο Συντάξεων Μηχανικών & Εργοληπτών Δημοσίων Έργων (ΤΣΜΕΔΕ) κ.α..

Το 1932 συστάθηκε το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), το οποίο κάλυπτε ασφαλιστικά τους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα των περιοχών Αθήνας, και Θεσσαλονίκης και από το 1938 και άλλων μεγάλων πόλεων της χώρας.¹⁵⁸ Υπήρχε η προοπτική να ασφαλιζονται υποχρεωτικά σε αυτό όλοι οι μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα. Αυτό όμως δεν τηρήθηκε και τα κλαδικά Ταμεία διατήρησαν τη διοικητική τους αυτοτέλεια και συνέχισαν να ασφαλίζουν τους επαγγελματίες που ανήκαν στο κλάδο τους, μισθωτούς και μη μισθωτούς¹⁵⁹.

Μεταπολεμικά, παρόλη την απαγόρευση για σύσταση νέων Ταμείων κυρίας ασφάλισης με το νόμο 1846/1951, συνεχίστηκε η αύξηση στον αριθμό των κλαδικών Ταμείων, όπως το Ταμείο Ασφάλισης

¹⁵⁵ Κουμαριανός, (2017), σελ. 68

¹⁵⁶ Νέγρης, (1916), *Περί συντάξεων εν Ελλάδι*, σελ. 4-13.

¹⁵⁷ Πιζάνια, (1985), *Μισθοί και εισοδήματα στην Ελλάδα (1842-1923): το παράδειγμα των υπαλλήλων της Εθνικής Τράπεζας*, σελ.46.

¹⁵⁸ Λιναρδάτος, (1966), *Οικονομική και κοινωνική πολιτική. Οι κοινωνικά ασφαλίσεις*, σελ. 117-118.

¹⁵⁹ Τσαλίκη, (2008), *Η θεμελίωση της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα*, Αθήνα, Παπαζήσης, σελ. 213.

Προσωπικού Δ.Ε.Η το 1966. Ο νόμος δεν εφαρμόστηκε εξ αιτίας της ασυντόνιστης εργατικής δυναμικής και της πελατειακής κρατικής πολιτικής¹⁶⁰.

Το 1961¹⁶¹ ιδρύθηκε ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), για να καλυφθεί ασφαλιστικά ο αγροτικός πληθυσμός, που αποτελούσε το μισό εργατικό δυναμικό της χώρας. Έτσι, αυξήθηκε κατά πολύ ο αριθμός των ασφαλισμένων στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης. Επιπλέον, το 1982 επεκτάθηκε η ασφάλιση του Ι.Κ.Α. σε όλη την Ελλάδα με αποτέλεσμα τη διόγκωση του Ταμείου, ενώ θεσμοθετήθηκε και η χορήγηση σύνταξης και υγειονομικής περίθαλψης ανασφάλιστων υπερηλίκων από τον ΟΓΑ. Τη δεκαετία του 1980 επεκτάθηκε και η Επικουρική Ασφάλιση σε 900.000 μισθωτούς, ενώ το 2008 στους ελεύθερους επαγγελματίες¹⁶².

Βλέπουμε λοιπόν ότι η εξέλιξη του διασπασμένου σε πολλούς Φορείς ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε σταδιακά, ανάλογα με τις κατά καιρούς πολιτικές αποφάσεις και ανάγκες των διαφόρων κλάδων, χωρίς κεντρικό σχεδιασμό και στόχευση και με την απουσία ασφαλιστικής ενότητας¹⁶³. Η ύπαρξη αυτή πολλών φορέων ασφάλισης προκαλεί ανισότητα στα έσοδα και στις παροχές. Οι προϋποθέσεις χορήγησης παροχών, ο τρόπος υπολογισμού τους και το μέγεθός τους διαφέρουν ανάλογα με το Φορέα¹⁶⁴. Επίσης, ο θεσμός της επικουρικής ασφάλισης αναπτύχθηκε άναρχα και εντελώς ασύνδετα προς την κύρια ασφάλιση. Αποτέλεσε λύση ανάγκης για τη συμπλήρωση των μη αρκούντων κύριων συντάξεων για ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής¹⁶⁵.

3.3. Η προσπάθεια αντιμετώπισης της πολλαπλότητας των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (1992-2020).

Με την πολυδιάσπαση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης η αλληλεγγύη διασπάσθηκε σε επαγγελματικούς κλάδους και στα επί μέρους Ασφαλιστικά Ταμεία που αυτοί δημιούργησαν. Αυτό φυσικά ενίσχυσε τις ανισότητες, καταστρατηγώντας τα ασφαλιστικά δικαιώματα της αλληλεγγύης και της ισότητας, ειδικά ανάμεσα στα «ευγενή» και στα «λαϊκά» Ταμεία. Τα άρθρο 4 του Συντάγματος για τη συνεισφορά των πολιτών χωρίς διακρίσεις και ανάλογα με τις δυνάμεις τους στα δημόσια βάρη, περιοριζόταν στα κλαδικά επαγγελματικά όρια. Η κοινωνική αλληλεγγύη που αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνικής ασφάλισης, όπως προστατεύεται από το άρθρο 2 του Συντάγματος, συνδέθηκε περισσότερο με την ανταποδοτικότητα των εισφορών ανά Ταμείο. Βέβαια, μέσα από αυτή την πολυπλοκότητα γεννήθηκε και υποστηρίχθηκε ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης, που εξυπηρετήσε σε μεγάλο βαθμό τον σκοπό του για ασφάλεια των εργαζομένων. Γι αυτό αποδείχθηκε ανθεκτικός στις πιέσεις για ενοποίηση¹⁶⁶. Η λογική που

¹⁶⁰ Αλεξιάδου, (2012) *Η ιστορική και φιλοσοφική θεμελίωση της κοινωνικής ασφάλισης*, ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β.7.

¹⁶¹ Ρομπόλης & Μπέτσης, (2016), *Η οδύσσεια του ασφαλιστικού*, σελ. 45.

¹⁶² Ρομπόλης, (1990), *Κοινωνική ασφάλιση: Η διαρκής κρίση και οι προοπτικές*, σελ. 21.

¹⁶³ Προβόπουλος, (1987), *Κοινωνική Ασφάλιση, Ειδικές Μελέτες 15*, Ι.Ο.Β.Ε., σελ. 24-25.

¹⁶⁴ Πέτρουλας, κ.α., (1993), *Η Κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα, Η περίπτωση του ΙΚΑ*, σελ. 19.

¹⁶⁵ Στεργίου, (2017), *Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλισης*, Γ' Έκδοση, σελ. 95.

¹⁶⁶ Στεργίου (2014), σελ. 54.

είχε παγιωθεί στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα είναι η συνεχής αναζήτηση προστασίας σε κάθε κίνδυνο που προκύπτει από τις ιδιαίτερες συνθήκες της οικονομίας του κράτους και της αγοράς εργασίας, αλλά μόνο ανά κλάδο εργατικό¹⁶⁷.

Οι δημοσιονομικές ανάγκες που προέκυπταν οδήγησαν τα Ασφαλιστικά Ταμεία να δρουν το καθένα με τον δικό του τρόπο και υποστηρίζοντας κυρίως τα συμφέροντα των ασφαλισμένων τους σε αντίθεση με το γενική πολιτικοοικονομική κατεύθυνση του κράτους. Αν και υπήρχε πάντα συζήτηση για το θέμα της ενοποίησης, οι πιέσεις για την προσαρμογή στην οικονομική κρίση της δεκαετίας του 2000 είναι που οδήγησαν στην πρώτη φάση των ενοποιήσεων¹⁶⁸. Βέβαια, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πρώτη προσπάθεια ουσιαστικής ενοποίησης ο διαχωρισμός των νέων ασφαλισμένων από τους παλιούς, το 1992. Η μεταβολή αυτή αποτελεί προετοιμασία μία ουσιαστικότερης μελλοντικής ενοποίησης, αλλά διαχωρίζει τους ασφαλισμένους με βάση το χρόνο της πρώτης ασφάλισης και είναι δυσμενής για τους νέους ασφαλισμένους.

Το 2008 πραγματοποιείται μία μεγάλη μεταρρύθμιση, από την οποία προκύπτει η ενοποίηση των περισσότερων διοικητικών δομών. Δεν πραγματοποιείται όμως και η ουσιαστική και λειτουργική ενοποίηση τους, μέσω ομοιόμορφων κανόνων που διέπουν άμεσα ή έμμεσα τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα όλων των ασφαλισμένων. Πρόκειται λοιπόν για μία διοικητική ενοποίηση, στην οποία από 120 οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης και 54 ταμεία αλληλοβοήθειας προέκυψαν 19 οργανισμοί. Δεν μειώθηκε η πολυπλοκότητα του συστήματος, διότι εντός των ενοποιημένων Φορέων υπήρχαν ως Τομείς όλα τα καταργηθέντα Ταμεία. Ούτε ενοποιήθηκαν οι εφαρμοζόμενοι κανόνες, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ασφαλισμένων, ώστε να υπάρξει σύγκλιση του μεγέθους της κοινωνικοασφαλιστικής προστασίας.¹⁶⁹

Το 2010, με το πρώτο μνημόνιο, τίθεται ο στόχος ενοποίησης των Ασφαλιστικών Ταμείων σε τρεις μεγάλους οργανισμούς κύριας σύνταξης και έναν επικουρικής. Το 2012 δημιουργείται το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης (ΕΤΕΑ) με σκοπό την απόδοση επικουρικής σύνταξης. Ούτε αυτή η ενοποίηση είναι όμως ουσιαστική γιατί δεν προβλέπονται ενιαίοι κανόνες εισφορών και αποδόσεων στην επικουρική ασφάλιση.¹⁷⁰

Για να γίνει κατανοητή η έννοια της λειτουργικής ενοποίησης αναφέρονται ως σχετικά παραδείγματα ο ΕΟΠΥΥ, όσον αφορά στην ενοποίηση του κλάδου υγείας και τα ΚΕΠΑ στην πιστοποίηση αναπηρίας. Ακόμα, ουσιαστική ενοποίηση όσον αφορά στην είσπραξη ασφαλιστικών χρεών αποτελεί το ΚΕΑΟ, και όσον αφορά στην ενοποίηση των επικουρικών συντάξεων το ΕΤΕΑ.

Το 2016 ιδρύεται ο ΕΦΚΑ, ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης, ως το μοναδικό Ταμείο κύριας ασφάλισης. Εντάσσονται σε αυτόν 113 φορείς, τομείς, και κλάδοι κύριας κοινωνικής ασφάλισης μαζί με τον Φορέα κύριας ασφάλισης όλων των δημοσίων υπαλλήλων ενώ εξακολουθεί να υπάρχει το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών (ΕΤΕΑΕΠ).

¹⁶⁷ Βακαλόπουλος, (1993), *Εξέλιξη της συνταξιοδοτικής προστασίας στη μεταπολεμική Ελλάδα*, σελ.487-509.

¹⁶⁸ ΚΕΠΕ, (2014), *Διοικητική μεταρρύθμιση και λειτουργικός εκσυγχρονισμός των ασφαλιστικών δομών*, σελ. 3-9.

¹⁶⁹ Καλλιαντέρης, *Ρυθμίσεις του πρόσφατου ασφαλιστικού νόμου 3655/2008*, δημοσιευμένο στο www.epkodi.gr

¹⁷⁰ Στεργίου, (2014), σ. 68,71.

3.4. Πορίσματα για τον εξορθολογισμό του Ασφαλιστικού Συστήματος.

Το 1959 το «Πόρισμα ομάδος έρευνας θεμάτων κοινωνικής ασφάλισης» διαπιστώνει την έλλειψη ενιαίου προγράμματος κατά τη θέσπιση και οργάνωση της κοινωνικής ασφάλισης, η οποία αρθρώνεται μέσα από 153 Φορείς, αριθμός υπερβολικός για τον πληθυσμό της χώρας, ενώ παράλληλα αναλύει τις προβληματικές συγχωνεύσεις στο ΙΚΑ από τα σχεδόν πτωχευμένα Ειδικά Ταμεία. Ακόμα, διαπιστώνει την ανισότητα της ασφαλιστικής προστασίας μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών των ασφαλισμένων, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, ώστε να παραβιάζεται ολοκληρωτικά η συνταγματική αρχή της ισότητας του άρθρου 4 του Συντάγματος¹⁷¹.

Το 1969 «Το Σχέδιον Εθνικής Πολιτικής Κοινωνικής Ασφάλειας» από τον Υπουργό Κοινωνικών Υπηρεσιών, διαπιστώνει την ανάγκη σύνταξης Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλειας, που θα ρυθμίζει με ενιαίους κανόνες το σύνολο των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης¹⁷².

Το 1990 το «Πόρισμα Επιτροπής Π. Πέτρουλα» διαπιστώνει ότι η πολυδιάσπαση των φορέων έχει ως αποτέλεσμα την πολυνομία και την άνιση κατανομή των κοινωνικών πόρων¹⁷³.

Το 1991 η Μελέτη του Ν. Μανασσή προτείνει το μοντέλο τριών πυλώνων: α) ενιαία σύνταξη για όλους τους ασφαλισμένους, β) ανταποδοτική αναλογική σύνταξη με τριμερή χρηματοδότηση και γ) συμπληρωματική σύνταξη κεφαλαιοποιητικού χαρακτήρα με χρηματοδότηση εργαζομένων και εργοδοτών¹⁷⁴.

Το 1992, το «Πόρισμα για την Αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων» των Πέτρουλα, Ρομπόλη και Ρουπακιώτη αναδεικνύει το ζήτημα της πολυδιάσπασης των ασφαλιστικών Φορέων και τα συνεπακόλουθα προβλήματα των εσόδων του Ασφαλιστικού Συστήματος. Προτείνει ενοποίηση ομοειδών ασφαλιστικών Ταμείων κυρίας ασφάλισης και επικουρικής¹⁷⁵.

Το 1992, το Πόρισμα της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων Φακιολά για την αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, διαπιστώνει ότι αποτελεί παθογένεια ο μεγάλος αριθμός ασφαλιστικών Φορέων και η συνεπακόλουθη άνιση κατανομή των βαρών της κοινωνικής ασφάλισης¹⁷⁶.

Το 1994 η Επιτροπή Βακαλόπουλου στη «Μελέτη του ΣΚΑ και υποβολής προτάσεων για τις αναγκαίες σχετικές μεταβολές και ρυθμίσεις» προτείνει την απορρόφηση μη βιώσιμων Φορέων από ομοειδείς¹⁷⁷.

¹⁷¹ Επιτροπή έρευνας και οργάνωσης Οικονομικού Προγραμματισμού, Ομάς Έρευνας Θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης, (Α. Νικολόπουλος, Δ. Βαρβαρίγος 79 κ.α.), (1959), *Διερεύνησις βασικών προβλημάτων κοινωνικής ασφάλισης*.

¹⁷² Σχέδιον Εθνικής Πολιτικής Κοινωνικής Ασφάλειας (1969), Υπό του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών Λουκά Πάτρα..

¹⁷³ Πέτρουλας Π. και συν. (1990), Κοινωνική Ασφάλιση.

¹⁷⁴ Μανασσή, Ν. (1991), Σχέδιο για τη θέσπιση ενός Εθνικού Συστήματος Συνταξιοδοτικής προστασίας στον Τομέα των Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

¹⁷⁵ Πέτρουλας, Ρομπόλης & Ρουπακιώτης (1992), Πόρισμα για την Αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

¹⁷⁶ Φακιολάς, Ρ. και συν. (1992), Πόρισμα Επιστημονικής Επιτροπής για την Αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα.

Το 1997 η Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων στη «Μελέτη και Καταγραφή Αιτίων - Προτάσεις για την αντιμετώπιση της Εισφοροδιαφυγής στους Ασφαλιστικούς Οργανισμούς Κύριας Ασφάλισης» προτείνει ένα ενιαίο σύστημα, στο οποίο θα υπάγονται όλοι οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης και ένα μοντέλο τριών πυλώνων για τις συντάξεις: α) με μία προνοιακή σύνταξη χρηματοδοτούμενη από την φορολογία, β) μία διανεμητική σύνταξη χρηματοδοτούμενη από τις εισφορές και γ) μία κεφαλαιοποιητική σύνταξη επαγγελματικής ασφάλισης¹⁷⁸.

Το 1998 στη Μελέτη του ΥΠΕΚΑ, «Πορίσματα Επιστημονικής Επιτροπής Κοινωνικού Διαλόγου για την Κοινωνική Ασφάλιση», προτείνονται ενιαίοι κανόνες αξιοποίησης της ακίνητης και κινητής περιουσίας των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης¹⁷⁹.

Το 2001 η Πρόταση του ΥΠΕΚΑ, «Το πρόβλημα, οι στόχοι και οι αλλαγές της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης», προτείνει τη μείωση του αριθμού των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, ώστε να μειωθεί και η πολυνομία, η οποία δυσχεραίνει την ευελιξία στην εργασία και παραβιάζει τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης¹⁸⁰.

Το 2007 το Πόρισμα Αναλυτή, «Περίγραμμα μεταρρύθμισης του Ελληνικού Συστήματος κοινωνικής ασφάλισης», προτείνει συγχωνεύσεις Ταμείων, την ενίσχυση της ανταποδοτικότητας στις συντάξεις και τη συμπληρωματική Επαγγελματική Ασφάλιση με φορολογικά κίνητρα¹⁸¹.

Το 2010 το «Πόρισμα της Επιτροπής Ειδικών για το Ασφαλιστικό», προτείνει την ενοποίηση του ασφαλιστικού συστήματος για λόγους κοινωνικής λογοδοσίας, διαφάνειας και οικονομικών κλίμακας. Όσον αφορά στις συντάξεις, προτείνονται δύο πυλώνες: α) μια βασική σύνταξη χρηματοδοτούμενη από τον κρατικό προϋπολογισμό και β) μια αναλογική σύνταξη χρηματοδοτούμενη από εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών¹⁸².

Το 2014 το ΚΕΠΕ σε μελέτη του αποφάσισε ότι το ασφαλιστικό σύστημα είναι κατακερματισμένο διοικητικά και λειτουργικά. Η πολυνομία, ειδικά στις συντάξεις, δημιουργεί έντονες κοινωνικές ανισότητες, αφού αντιμετωπίζει όμοιες περιπτώσεις πολιτών με διαφορετικό τρόπο. Μετά την αποτίμηση των ενοποιήσεων των ασφαλιστικών Ταμείων, συμπεραίνεται ότι οι ενοποιήσεις ήταν αμιγώς επιφανειακές πρόχειρες και βιαστικές¹⁸³.

¹⁷⁷ Επιτροπή Βακαλόπουλου, (1994), Πόρισμα: Μελέτη του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και υποβολής προτάσεων για τις αναγκαίες σχετικές μεταβολές και ρυθμίσεις.

¹⁷⁸ Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Ομάδα για την Υποστήριξη του Κοινωνικού Διαλόγου, (1997), Μελέτη και Καταγραφή Αιτίων - Προτάσεις για την αντιμετώπιση της Εισφοροδιαφυγής στους Ασφαλιστικούς Οργανισμούς Κύριας Ασφάλισης.

¹⁷⁹ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, (1998), Πορίσματα: Επιστημονικής Επιτροπής Κοινωνικού Διαλόγου για την Κοινωνική Ασφάλιση,

¹⁸⁰ Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, (2001), Συνοπτική Έκθεση Πρόταση του Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τη Μεταρρύθμιση του Ασφαλιστικού Συστήματος. Το Πρόβλημα, οι Στόχοι και οι Αλλαγές της Ασφαλιστικής Μεταρρύθμισης.

¹⁸¹ Επιτροπή εμπειρογνομώνων για το ασφαλιστικό, (2007), Περίγραμμα Μεταρρύθμισης του Ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης. Το πρόβλημα, στόχοι και προτεινόμενα εργαλεία για τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος.

¹⁸² Επιτροπή Ειδικών για το Ασφαλιστικό, (2010), Πόρισμα της Επιτροπής Ειδικών για το Ασφαλιστικό, Κατευθυντήριες Αρχές και Προτάσεις για την Αναμόρφωση 80 του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης.

¹⁸³ ΚΕΠΕ, (2014), Διοικητική μεταρρύθμιση και λειτουργικός εκσυγχρονισμός των ασφαλιστικών δομών.

Το 2015 η Επιτροπή ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α. στο πόρισμά της, αρχικά διαπιστώνει την αποσπασματικότητα του συστήματος, την πολυνομία, τις έντονες κοινωνικές ανισότητες και την πίεση των συνδικαλιστικών και επαγγελματικών οργανώσεων που δυσχεραίνουν τη λήψη αντικειμενικών αποφάσεων. Το σύστημα χαρακτηρίζεται ως μη βιώσιμο αφού αντιμετωπίζει όμοιες περιπτώσεις πολιτών με διαφορετικό τρόπο. Προτείνεται διοικητική και λειτουργική ενοποίηση με τη δημιουργία ενός μοναδικού Φορέα, με θέσπιση ενιαίων κανόνων για παλαιούς και νέους ασφαλισμένους, ενιαία ποσοστά εισφορών, ενιαίο τρόπο υπολογισμού τη σύνταξης και ανακαθορισμό των συντάξεων των ήδη συνταξιούχων με βάση τον νέο ενιαίο τρόπο υπολογισμού της σύνταξης¹⁸⁴.

Το 2019 εκδίδεται το Πόρισμα «Ομάδα Εργασίας για την επεξεργασία προτάσεων για την αναδιοργάνωση της Επικουρικής Ασφάλισης στην Ελλάδα». Έργο της Ομάδας αποτέλεσε η μελέτη του μηχανισμού μετάβασης σε ένα νέο σύστημα κεφαλαιοποιητικής επικουρικής ασφάλισης. Προτείνεται: α) η υποχρεωτική υπαγωγή στη νέα κεφαλαιοποιητική επικουρική ασφάλιση όλων των εισερχόμενων στην αγορά εργασίας, από την 1-1-2021 και μετά, β) εισφορές 6,5% επί του εισοδήματος, γ) δυνατότητα συνταξιοδότησης μεταξύ 62ου και 70ού έτους ηλικίας, δ) χορήγηση συντάξεων γήρατος, αναπηρίας και χηρείας από την «νέα επικουρική», ε) ο ασφαλισμένος επιλέγει ανάμεσα σε τρία επενδυτικά πακέτα, διαφοροποιημένου επενδυτικού κινδύνου (χαμηλού επενδυτικού κινδύνου, μεσαίου και υψηλού), στ) το κόστος μετάβασης είναι κλιμακούμενο. Οι πόροι του νέου συστήματος θα επενδυθούν στην ελληνική οικονομία, δίνοντας ώθηση στον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης της χώρας¹⁸⁵.

Στις 14 Νοεμβρίου 2020, εκδίδεται η Έκθεση Πισσαρίδη «Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία». Στην έκθεση υποστηρίζεται ότι η επικουρική ασφάλιση χρειάζεται να γίνει πλήρως κεφαλαιοποιητική. Παράλληλα προτείνει, την κατάργηση των κατοχυρωμένων ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης από 1.1.2022 και μετά και την αύξηση του βαθμού ανταποδοτικότητας στην κύρια σύνταξη που πρέπει να συνδέεται με την ηλικία συνταξιοδότησης¹⁸⁶.

Η έκθεση Πισσαρίδη ευνοεί την ανάπτυξη του δεύτερου και τρίτου πυλώνα σε βάρος του πρώτου, αυξάνοντας τις πιθανότητες για μείωση της εθνικής σύνταξης και των χαμηλών συντάξεων και ενισχύει τα κεφαλαιοποιητικά στοιχεία σε βάρος των αναδιανεμητικών, δηλαδή την ατομικότητα σε βάρος της διαγενεακής και ενδογενεακής αλληλεγγύης. Επιπλέον, υπάρχει υψηλό κόστος μετάβασης το οποίο θα καταβληθεί από την οικονομία και την κοινωνία, ενώ τα πιθανά οφέλη είναι απολύτως αβέβαια¹⁸⁷.

3.5. Οι νόμοι που οδήγησαν στην ενοποίηση των Ασφαλιστικών Ταμείων.

N. 2084/1992 «Αναμόρφωση της Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις»¹⁸⁸

¹⁸⁴ Επιτροπής του Υπ. Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (2015).

¹⁸⁵ Ομάδας Εργασίας για την επεξεργασία προτάσεων για την αναδιοργάνωση της Επικουρικής Ασφάλισης στην Ελλάδα (2019).

¹⁸⁶ Έκθεση Πισσαρίδη, (2020), Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία.

¹⁸⁷ Ρομπόλης, (2021), Ιστορική ψευδαίσθηση υψηλού κινδύνου η κεφαλαιοποίηση της επικουρικής ασφάλισης.

¹⁸⁸ Νόμος 2084/92, (ΦΕΚ Α165/7-10-1992).

Με το νόμο αυτό, που είναι γνωστός ως «νόμος Σιούφα», διαχωρίζονται οι ασφαλισμένοι σε «Παλαιούς ασφαλισμένους» και «Νέους ασφαλισμένους» με κριτήριο την έναρξη ασφάλισης. Δηλαδή όσοι ασφαλίστηκαν για πρώτη φορά έως τις 31-12-1992, ονομάζονται Παλαιοί και όσοι ασφαλίστηκαν για πρώτη φορά από 1-1-1993 και εφεξής ονομάζονται Νέοι. Διαφοροποιούνται στο ότι οι Νέοι ασφαλισμένοι ασφαρίζονται και συνταξιοδοτούνται σε μεγάλο βαθμό με ενιαίες προϋποθέσεις, ανεξάρτητα από την ασφαλιστικό Φορέα στον οποίο υπάγονται. Οι Παλαιοί ασφαλισμένοι, οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι επαγγελματίες ευνοούνται, ενώ το βάρος προσαρμογής της μεταρρύθμισης μεταφέρεται στους λιγότερο προστατευμένους εργαζόμενους, δηλαδή στους Νέους ασφαλισμένους του ΙΚΑ.

Ν. 2458/1997 «*Σύσταση Κλάδου Κύριας Ασφάλισης Αγροτών και άλλες διατάξεις*»¹⁸⁹

Με το νόμο αυτό ο ΟΓΑ από φορέας παροχής προνοιακής σύνταξης μετατρέπεται σε φορέα κύριας ασφάλισης και οι αγρότες υπάγονται σε αντίστοιχες προϋποθέσεις ασφάλισης με τους υπόλοιπους ασφαλισμένους.

Ν. 2676/99 «*Οργανωτική και λειτουργική αναδιάρθρωση των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις*»¹⁹⁰.

Με το νόμο αυτό που είναι γνωστός ως «νόμος Παπαϊωάννου» τα περίπου 300 Ασφαλιστικά Ταμεία μειώνονται στα μισά. Ενδεικτικά, δημιουργείται ο ενιαίος για τους αυτοαπασχολούμενους ΟΑΕΕ απορροφώντας τα ΤΑΕ, ΤΣΑ, ΤΕΒΕ και ΤΠΞ, συγχωνεύεται ο Κλάδος σύνταξης του ΕΤΕΜ στο ΙΚΑ-ΤΕΑΜ, 12 Ταμεία δημοσίων υπαλλήλων ενοποιούνται σε ένα, το ΤΕΑΔΥ, καταργούνται τα υφιστάμενα 47 Ταμεία Δικηγόρων Επαρχιών, καθώς και το Ταμείο Υπαλλήλων Αγροφυλακής. Ακόμα, καθιερώνεται ενιαίο βιβλιάριο υγείας και συστήνεται η ΥΠΙΕΔΥΦΚΑ., με σκοπό τον έλεγχο των δαπανών των υπηρεσιών περίθαλψης. Ήταν το πρώτο νομοσχέδιο που διατύπωσε γνώμη η ΟΚΕ (1998) και που η γνώμη των κοινωνικών εταίρων ήταν γενικά θετική.

Ν. 3029/2002¹⁹¹ «*Μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης*» .

Με το νόμο αυτό, που είναι γνωστός ως «νόμος Ρέππα», αμφισβητείται, όπως φαίνεται στην αιτιολογική έκθεση η μεταρρύθμιση του 1992 λόγω της επιδείνωσης της ανισότιμης μεταχείρισης μεταξύ των ασφαλισμένων και της πολυπλοκότητας της νομοθεσίας. Επιδιώκεται η καθολικότητα και η υποχρεωτικότητα των ασφαλιστικών εισφορών, η ενίσχυση του δημόσιου και αναδιανεμητικού χαρακτήρα της Κύριας Ασφάλισης, η άρση των ανισοτήτων, η ανάπτυξη ενιαίου θεσμικού πλαισίου, η οικοδόμηση ενός βιώσιμου και δικαιότερου κοινωνικού κράτους και η θέσπιση ενιαίων κανόνων ασφάλισης.

Σύμφωνα με την νέα μεταρρύθμιση πραγματοποιείται σταδιακά, έως το 2008, η ένταξη των Ειδικών Ταμείων¹⁹² στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ¹⁹³, διαχωρίζεται η κύρια από την επικουρική ασφάλιση, και ιδρύονται τα μη

¹⁸⁹ Νόμος 2458/1997, (ΦΕΚ Α15/14-2-1997).

¹⁹⁰ Νόμος 2676/1999 (ΦΕΚ Α1/5-1-1999)

¹⁹¹ Νόμος 3029/2002 (ΦΕΚ Α160/11-7-2002).

κερδοσκοπικά Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης (ΤΕΑ), τα οποία στηρίζονται στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα, αποτελούν τον δεύτερο πυλώνα του Συστήματος και έχουν στόχο την κάλυψη όλων των ασφαλιστικών κινδύνων, όπως αυτοί προκύπτουν από τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης που ενισχύονται με αυτή τη μεταρρύθμιση. Ιδρύεται ακόμα η ανεξάρτητη διοικητική αρχή, Εθνική Αναλογιστική Αρχή (ΕΑΑ), με αντικείμενο τον καθορισμό ενιαίων προδιαγραφών για την εκπόνηση των αναλογιστικών μελετών καθώς και την αναλογιστική αποτίμηση όλων των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης.

Ν. 3655/2008¹⁹⁴ «Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις»

Με το νόμο αυτό, που είναι γνωστός ως «νόμος Πετραλιά» γίνεται προσπάθεια να μειωθεί η πολυδιάσπαση του συστήματος. Υπάρχουν 155 φορείς και κλάδοι αρμοδιότητας 5 διαφορετικών υπουργείων. Από αυτούς οι 80 φορείς και 53 κλάδοι ασφάλισης που ανήκουν στην αρμοδιότητα της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικών Ασφαλίσεων και είναι όλοι ΝΠΔΔ, ενοποιούνται με αποτέλεσμα τη δημιουργία 13 φορέων κοινωνικής ασφάλισης, δηλαδή 5 φορέων κύριας ασφάλισης, 6 φορέων επικουρικής ασφάλισης και 2 φορέων πρόνοιας. Αναλυτικά ιδρύονται οι εξής Φορείς:

Πίνακας 1: Οι 13 φορείς ασφάλισης του ν. 3655/2008

ΚΥΡΙΑ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	ΠΡΟΝΟΙΑ
ΙΚΑ – ΕΤΑΜ	Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών (ΕΤΕΑΜ)	Ταμείο Πρόνοιας Ιδιωτικού Τομέα (ΤΑΠΙΤ)
ΟΑΕΕ	Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Ιδιωτικού Τομέα (ΤΕΑΙΤ)	Ταμείο Πρόνοιας Δημοσίων Υπαλλήλων (ΤΠΔΥ)
ΟΓΑ	Ταμείο Ασφάλισης Υπαλλήλων Τραπεζών και Επιχειρήσεων Κοινής Ωφέλειας (ΤΑΥΤΕΚΩ)	
Ενιαίο Ταμείο Ανεξάρτητα Απασχολούμενων (ΕΤΑΑ)	Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Δημοσίων Υπαλλήλων (ΤΕΑΔΥ)	

¹⁹² Στο το άρθρο 2 του ν. 3029/2002 ορίζονται ως Ειδικά Ταμεία τα εξής: ΤΑΠ-ΟΤΕ, ΤΣΠ-ΗΣΑΠ, ΤΣΠ-ΕΤΕ, ΤΣΠΑΤΕ, ΤΑΠ-ΙΛΤ, ΤΑΠ-ΕΤΒΑ, ΤΣΕΑΠΓΣΟ και ΤΑΠΑΕ- ΕΘΝΙΚΗ.

¹⁹³ Με το άρθρο 5 παρ. 1 του ν. 3029/2002 το Ι.Κ.Α. μετονομάστηκε σε Ι.Κ.Α.-Ε.Τ.Α.Μ. (Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών).

¹⁹⁴ Νόμος 3655/2008 (ΦΕΚ Α58/3-4-2008).

Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Προσωπικού στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΕΤΑΠ – ΜΜΕ)	Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Πρόνοιας Απασχολούμενων στα Σώματα Ασφαλείας (ΤΕΑΠΑΣΑ)	
	Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Τραπεζοϋπαλλήλων (ΕΤΑΤ)	

Με τον νόμο αυτόν, καθιερώνεται επίσης ο Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ), ως ο υποχρεωτικός και μοναδικός αριθμός κοινωνικής ασφάλισης για κάθε άμεσα ή έμμεσα ασφαλισμένο και συνταξιούχο με σκοπό τη δημιουργία ενιαίου μητρώου για την αποτελεσματικότερη οργάνωση της εξυπηρέτησης των ασφαλισμένων. Ακόμα, με σκοπό τη δημιουργία αποθεματικών για τη χρηματοδότηση των κλάδων σύνταξης των φορέων κοινωνικής ασφάλισης από 01.01.2019 και μετά, καθώς και τη διασφάλιση των συντάξεων των μεταγενέστερων γενεών, ιδρύεται το Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενεών (ΑΚΑΓΕ).

Όμως, η ενοποίηση αυτή δεν αφορά τις καταστατικές ρυθμίσεις των ενοποιούμενων ταμείων, οι οποίες ισχύουν παράλληλα. Για τους ασφαλισμένους δεν μεταβάλλονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και το ύψος των παροχών, αλλά παραμένουν όπως ίσχυαν πριν από την ένταξή τους στους νέους φορείς. Εντός των νέων Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης ιδρύονται τόσοι Τομείς και συνυπάρχουν τόσα ασφαλιστικά καθεστάτα όσοι και οι καταργημένοι Φορείς. Αυτό διατηρεί την πολυπλοκότητα του συστήματος, τον κατακερματισμό και την αδιαφάνεια. Ωστόσο, η μεταρρύθμιση αυτή έθεσε τις βάσεις για τη μελλοντική προσπάθεια δημιουργίας ενός, ουσιαστικά ενοποιημένου λειτουργικού και βιώσιμου συστήματος το οποίο θα υπηρετεί πιο ολοκληρωμένα το ρόλο της κοινωνικής ασφάλισης.¹⁹⁵

Ν. 3845/2010¹⁹⁶ «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο», (1ο Μνημόνιο)

Σύμφωνα με το πρώτο Μνημόνιο, η μεταρρύθμιση του ελληνικού ΣΚΑ θα σχεδιαστεί σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το ΔΝΤ και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και θα πραγματοποιηθεί μέσω μιας σειράς από νομοθετικές πρωτοβουλίες, ως εξής:

Ν. 3863/2010¹⁹⁷ «Νέο ασφαλιστικό σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις» και **Ν. 3865/2010**¹⁹⁸ «Μεταρρύθμιση συνταξιοδοτικού συστήματος του Δημοσίου και συναφείς διατάξεις»

¹⁹⁵ Πόρισμα :Επιτροπή Ειδικών για το Ασφαλιστικό, (2010), /

¹⁹⁶ Νόμος 3845/2010, (ΦΕΚ Α65/6-5-2010).

Με το νόμο αυτό δρομολογείται η ριζική αλλαγή όλου του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης. Η κύρια σύνταξη διαχωρίζεται σε μέρος βασικής και μέρος αναλογικής σύνταξης. Η βασική σύνταξη αποτελεί έμπρακτη εφαρμογή της αρχής της διανεμητικής δικαιοσύνης, η αναλογική εφαρμογή της αρχής της ανταποδοτικής δικαιοσύνης. Επιπλέον, πραγματοποιούνται θεσμικές αλλαγές στην κατεύθυνση της λειτουργικής ενοποίησης του ΣΚΑ, όπως ενιαία διαχείριση των αποθεματικών και των ελέγχων, ενιαία καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών και παροχών και ενιαίοι κανόνες συνταξιοδότησης. Όσον αφορά στις δαπάνες υγείας, θεσμοθετείται το Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕΠΑ), για την εξασφάλιση της ενιαίας αντιμετώπισης της υγειονομικής κρίσης.

N.3918/2011¹⁹⁸ «*Διαρθρωτικές αλλαγές στο σύστημα υγείας και άλλες διατάξεις*»

Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β' του νόμου συστήνεται ο ΕΟΠΥΥ ώστε να εξασφαλισθεί η ισότιμη πρόσβαση όλων των ασφαλισμένων σε ενιαίο σύστημα παροχής υπηρεσιών υγείας, και να ενωθούν σε ένα Φορέα όλες οι μονάδες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας του Εθνικού Συστήματος Υγείας. Στον ΕΟΠΥΥ πραγματοποιείται λειτουργική ενοποίηση, και όχι μόνο διοικητική, όπως έγινε στα πρώην Ταμεία, αφού εξισώνει τους εφαρμοζόμενους κανόνες, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ασφαλισμένων. Παράλληλα, με την ίδρυση του νέου Φορέα, απαλλάσσονται οι Φορείς από ένα τεράστιο διοικητικό βάρος παραγωγής και παροχής υπηρεσιών υγείας εστιάζοντας έτσι στον κύριο στόχο τους, τη στήριξη του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης μέσα από την λειτουργία των Ασφαλιστικού Συστήματος.

N. 4046/2012¹⁹⁹ «*Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας*» (2ο Μνημόνιο).

Πρόκειται για το δεύτερο μνημόνιο, όπου λαμβάνονται μια σειρά από νομοθετικές πρωτοβουλίες σημαντικότερες εκ των οποίων είναι οι εξής:

N. 4052/2012²⁰⁰ «*Νόμος αρμοδιότητας Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης για εφαρμογή του νόμου «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας και άλλες διατάξεις*».

¹⁹⁷ Νόμος 3863/2010, (ΦΕΚ Α115/15-7-2010).

¹⁹⁸ Νόμος 3918/2011, (ΦΕΚ Α31/2-3-2011).

¹⁹⁹ Νόμος 4046/2012, (ΦΕΚ Α28/14-2-2012).

²⁰⁰ Νόμος 4052 (ΦΕΚ 41 - 01.03.2012)

Με το νόμο αυτό, ιδρύεται το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης (ΕΤΕΑ) με σκοπό τη θεσμοθέτηση του διανεμητικού συστήματος καθορισμένων εισφορών με νοητή κεφαλαιοποίηση, τηρουμένων των ασφαλιστικών εισφορών κάθε ασφαλισμένου σε ατομικές μερίδες. Πρόκειται για αλλαγή της φυσιογνωμίας της κοινωνικής ασφάλισης, αφού αυτή παραμένει στη δημόσια σφαίρα ως προς την οργάνωση, όχι όμως ως προς τη λογική της.²⁰¹

Ν. 4172/2013²⁰² «Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» .

Συστήνεται το «Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών» (ΚΕΑΟ) με αποστολή τον εντοπισμό, τη συγκέντρωση και την είσπραξη των μεγάλων οφειλών, καθώς και την αποτροπή της συστηματικής αποφυγής καταβολής εισφορών.

Ν. 4336/2015²⁰³ «Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης» (Α94/14-8-2015) (3ο Μνημόνιο).

Πρόκειται για το τρίτο μνημόνιο που προβλέπει την ενοποίηση όλων των ταμείων κύριας σύνταξης σε ένα και όλων των ταμείων επικουρικής σύνταξης σε ένα. Σημαντική νομοθετική πρωτοβουλία είναι η εξής:

Ν. 4387/2016²⁰⁴ «Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης - Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συνταξιοδοτικού συστήματος - Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων και άλλες διατάξεις».

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου αυτού, που είναι γνωστός ως «νόμος Κατρούγκαλου», το Σ.Κ.Α. δεν είναι βιώσιμο, αποτελεσματικό, λειτουργικό και κοινωνικά δίκαιο. Επιπλέον, διαπιστώνεται μεγάλη πολυνομία διότι οι προγενέστερες ενοποιήσεις ταμείων ήταν μόνο διοικητικές και δεν συνοδεύθηκαν από εναρμόνιση νόμων. Έτσι παρέμειναν οι κοινωνικές ανισότητες και όμοιες περιπτώσεις ασφαλισμένων αντιμετωπίζονταν με διαφορετικό τρόπο. Τα πρώην ασφαλιστικά ταμεία ήταν πλέον Τομείς και διατηρούσαν οικονομική και λειτουργική αυτοτέλεια.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα θα πρέπει να υπάρξει ισονομία και κοινωνική δικαιοσύνη. Έτσι, καθιερώνονται ενιαίοι κανόνες ασφάλισης για το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και ενισχύεται ο αναδιανεμητικός χαρακτήρας προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητας του συστήματος, ώστε να υπάρξει κοινωνική προστασία, αξιοπρεπής διαβίωση, κοινωνική δικαιοσύνη και αναδιανομή.

Στα πλαίσια αυτά, θεσμοθετούνται τα εξής:

1. Διοικητική Ενοποίηση Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης.

²⁰¹ Κουμαριανός, (2017), , σελ.67-68

²⁰² Νόμος 4172/, (ΦΕΚ Α167/23-7-2013).

²⁰³ Νόμος 4336/2015, (ΦΕΚ Α94/14-8-2015).

²⁰⁴ Νόμος 4387, (ΦΕΚ , Α 85/12-05-2016).

Δημιουργείται ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) με έναρξη λειτουργίας την 1.1.2017. Εντάσσονται σε αυτόν 113 φορείς, τομείς, και κλάδοι κύριας κοινωνικής ασφάλισης μαζί με τον Φορέα κύριας ασφάλισης όλων των δημοσίων υπαλλήλων. Επιπλέον, με το νόμο δημιουργείται το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών (ΕΤΕΑΕΠ) στο οποίο εντάσσονται το ΕΤΕΑ και όλοι οι κλάδοι πρόνοιας.

2. Λειτουργική ενοποίηση.

Τίθενται νέοι ενιαίοι κανόνες υπολογισμού της κύριας σύνταξης Για όλους όσους θεμελιώνουν δικαίωμα συνταξιοδότησης από τη δημοσίευση του νόμου, δηλαδή από το 2016 και μετά. Η κύρια σύνταξη αποτελείται από δύο μέρη, την εθνική και την ανταποδοτική.

3. Ενοποίηση κανόνων και εισφορών.

Εφαρμόζονται ενιαίοι κανόνες εισφορών για όλους τους ασφαλισμένους των εντασσόμενων φορέων. Οι μη μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες και αγρότες, οφείλουν εισφορές αναλογικές με το εισόδημά τους.

Η λειτουργία του ΕΤΕΑΕΠ βασίζεται στο διανεμητικό σύστημα καθορισμένων εισφορών με νοητή κεφαλαιοποίηση.

Ν. 4670/2020²⁰⁵ *«Ασφαλιστική μεταρρύθμιση και ψηφιακός μετασχηματισμός Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (e-Ε.Φ.Κ.Α.) και άλλες διατάξεις»*. (Α 43/28-2- 2020)

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου αυτού, που είναι γνωστός ως «νόμος Βρούτση», οι έως τώρα μεταρρυθμίσεις δεν έφεραν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και δεν επέλυσαν τα προβλήματα του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης. Με το νέο νόμο ενοποιούνται τα δύο μεγάλα Ταμεία, ο ΕΦΚΑ και το ΕΤΕΑΕΠ και δημιουργείται ο Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (e-ΕΦΚΑ), με ενιαία διοικητική δομή και με τρεις κλάδους, τον κλάδο Κύριας Σύνταξης, τον κλάδο Επικουρικής και τον κλάδο Εφάπαξ παροχής.

Ν. 4826/2021, *«Ασφαλιστική Μεταρρύθμιση για τη Νέα Γενιά: εισαγωγή κεφαλαιοποιητικού συστήματος προκαθορισμένων εισφορών στην επικουρική ασφάλιση, ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία Ταμείου Επικουρικής Κεφαλαιοποιητικής Ασφάλισης και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις»*.

Με το νόμο αυτό εισάγεται και εφαρμόζεται το κεφαλαιοποιητικό σύστημα προκαθορισμένων εισφορών στην επικουρική ασφάλιση, προκειμένου να διασφαλιστεί ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης για τους συνταξιούχους, καθώς και η βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Αντικείμενο του αποτελεί η οργάνωση της δημόσιας υποχρεωτικής επικουρικής ασφάλισης προκαθορισμένων εισφορών, καθώς και η ίδρυση νέου Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, του Ταμείου Επικουρικής Κεφαλαιοποιητικής Ασφάλισης (ΤΕΚΑ) με στόχο τη διαχείριση της λειτουργίας της νέας επικουρικής ασφάλισης και την επικερδή επένδυση των εισφορών.

²⁰⁵ Νόμος 4670/2020, (ΦΕΚ Α 43/28-2- 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ.

4.1. Η προσπάθεια οριστικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του Ασφαλιστικού Συστήματος με το νόμο Ν. 4387/2016 και η εξασφάλιση του δικαιώματος κοινωνικής ασφάλισης.

4.1.1. Οι στόχοι της Μεταρρύθμισης.

Όλα τα προαναφερθέντα πορίσματα των Επιτροπών που συστάθηκαν για τη μελέτη του ελληνικού Ασφαλιστικού Συστήματος συμφωνούν ότι η πολυνομία και ο διοικητικός και λειτουργικός κατακερματισμός του συστήματος τροφοδοτούν τις ανισότητες, τη σπατάλη, τη γραφειοκρατία και την ταλαιπωρία των πολιτών. Τα τελευταία 30 χρόνια προχώρησε σημαντικά η διοικητική και λειτουργική ενοποίηση του ελληνικού Ασφαλιστικού Συστήματος χωρίς να έχει όμως ολοκληρωθεί, καθώς παραμένουν πολλά από τα προβλήματα που ταλαιπωρούν τον πολίτη, ο οποίος έρχεται αντιμέτωπος με την πολυνομία, τις ανισότητες, και τη γραφειοκρατία, ενώ μπορεί να περιμένει ακόμη και χρόνια για να εκδοθεί η συνταξιοδοτική του απόφαση. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας δε λειτουργούσε αποτελεσματικά, αναδιανέμοντας τους πόρους σε βάρος των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων και υπερδιογκώνοντας τις δαπάνες για τις συντάξεις σε βάρος της προστασίας των αδύναμων κοινωνικών ομάδων, όπως για παράδειγμα οι άνεργοι πολίτες. Ακόμη, βασικό πρόβλημα του συστήματος αποτελούσε η αδυναμία βιωσιμότητάς του. Επειδή οι παροχές υπολογίζονταν με άναρχο και πελατειακό τρόπο και όχι βάσει αναλογιστικών μελετών, τα αποθεματικά των ταμείων διασπαθίστηκαν. Επίσης, τα Ταμεία υποχρεώθηκαν στην κατάθεση των αποθεματικών τους στην Τράπεζα της Ελλάδος με ελάχιστα επιτόκια, ενώ στη συνέχεια αυτά εξανεμίστηκαν από το PSI, το πρόγραμμα ανταλλαγής χρέους με ομόλογα. Επιπλέον, με την αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης οι εισφορές μειώθηκαν και η βιωσιμότητα τέθηκε σε τεράστιο κίνδυνο²⁰⁶.

Το 2016 με το νόμο 4387/2016, η πολυετής μεταρρυθμιστική προσπάθεια καταλήγει στη δημιουργία του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης. Τα προβλήματα που προτίθεται να αντιμετωπίσει οριστικά είναι η αναποτελεσματικότητα, η μη βιωσιμότητα και ο άδικος και άναρχος χαρακτήρας του υφιστάμενου συστήματος. Η εκτεταμένη πολυνομία πρέπει να καταπολεμηθεί, αφού δημιουργεί έντονες κοινωνικές ανισότητες, αντιμετωπίζοντας όμοιες περιπτώσεις πολιτών με διαφορετικό τρόπο.

Η ριζική μεταρρύθμιση του νόμου Κατρούγκαλου, με την ίδρυση ενός μόνο Φορέα, επιχειρεί για πρώτη φορά την γενική και τελική αντιμετώπιση όλων των δομικών παθογενειών του συστήματος, ώστε να υποστηρίξει το βασικό περιεχόμενο της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης που είναι η προστασία του

²⁰⁶ Αιτιολογική Έκθεση & Λοιπές Συνοδευτικές Εκθέσεις του Ν. 4387/2016, <https://www.hellenicparliament.gr>, σελ. 2

ασφαλισμένου από την επέλευση ασφαλιστικών κινδύνων, έναντι καταβολής εισφοράς. Γίνεται δηλαδή προσπάθεια για την απόλυτη ενίσχυση του πυρήνα του δικαιώματος της κοινωνικής ασφάλισης.

Οι στόχοι της Μεταρρύθμισης είναι οι εξής²⁰⁷:

- Η διοικητική αποτελεσματικότητα του συστήματος και απλοποίηση των διαδικασιών, μέσω της ενοποίησης των ασφαλιστικών Φορέων σε ένα και μέσω της απόλυτης διάκρισης των προνοιακών και ασφαλιστικών παροχών. Για το σκοπό αυτό θεσπίζεται ένας, μοναδικός, Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (Ε.Φ.Κ.Α.) με ένταξη σε αυτόν όλων των Φορέων κύριας ασφάλισης.
- Η πλήρης ισονομία, μέσω της θέσπισης ενιαίων κανόνων για παλαιούς και νέους ασφαλισμένους και ο ανακαθορισμός των συντάξεων των ήδη συνταξιούχων. Με τους ενιαίους κανόνες απέναντι στους βασικούς ασφαλιστικούς κινδύνους, όλοι οι ασφαλισμένοι μπορούν να απολαμβάνουν τον ίδιο βαθμό κοινωνικής αλληλεγγύης, σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 4.
- Η Διασφάλιση της βιωσιμότητας, της διαγενεακής αλληλεγγύης, της ίσης κατανομής των θυσιών, καθώς και η μέριμνα για την προστασία της βιωσιμότητας χάριν των επόμενων γενεών, σύμφωνα με τις συνταγματικές υποχρεώσεις του κράτους, προκειμένου να είναι δυνατή η εφαρμογή του άρθρου 22 παρ. 5 για την κοινωνική ασφάλιση.
- Η εγγύηση αξιοπρεπούς ορίου διαβίωσης για τους συνταξιούχους, όσο το δυνατό πιο κοντά στο επίπεδο ζωής κατά τον εργασιακό βίο, σύμφωνα με τον πυρήνα του κοινωνικοασφαλιστικού δικαιώματος, δηλαδή τη δυνατότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Με την πραγματοποίηση αυτών των στόχων εξασφαλίζονται το ασφαλιστικά δικαιώματα εφόσον επιτυγχάνονται τα εξής²⁰⁸:

- Εξασφαλίζεται η πραγμάτωση του βασικού περιεχόμενου της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, που είναι η, έναντι καταβολής εισφοράς, προστασία του ασφαλισμένου από την επέλευση ασφαλιστικών κινδύνων. Η απλοποίηση του συστήματος το κάνει περισσότερο λειτουργικό, ενώ παράλληλα μειώνονται οι λειτουργικές δαπάνες.
- Το Κράτος εγγυάται την βιωσιμότητα του ασφαλιστικού κεφαλαίου και την επάρκεια των παροχών υποχρεούμενο σε χρηματοδότηση μέσω του κρατικού προϋπολογισμού.
- Εν όψει της επιδιώξεως της ικανοποίησης της κοινωνικής αλληλεγγύης (άρθρο 25 παρ. 4), είναι δυνατή η καταβολή συντάξης μικρότερης από αυτήν που θα ελάμβανε ο δικαιούχος αν εφαρμοζόταν αμιγώς ανταποδοτικό σύστημα υπολογισμού. Έξαλλου, το Σύνταγμα δεν εγγυάται το ύψος της συντάξεως,

²⁰⁷ Ο.π..

²⁰⁸ Αιτιολογική Έκθεση & Λοιπές Συνοδευτικές Εκθέσεις του Ν. 4387/2016, <https://www.hellenicparliament.gr>, σελ. 3.

ούτε κατοχυρώνει την πλήρη αναλογία εισφορών και παροχών. Με τη λειτουργία ενός μοναδικού Φορέα ο έλεγχος της ισορροπίας ανάμεσα στην κοινωνική αλληλεγγύη και στο ύψος των παροχών είναι πιο εύκολος.

- Η δυνατότητα μείωσης ήδη απονεμηθεισών παροχών, οριοθετείται από τις αρχές της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1), της ισότητας συμμετοχής στα δημόσια βάρη (άρθρο 4 παρ.5) και της κοινωνικής αλληλεγγύης (άρθρο 25 παρ. 4). Είναι όμως απαραίτητο η μείωση να είναι σύμφωνη με τις παραπάνω αρχές και να αποδεικνύεται ότι οι επιπτώσεις της μείωσης δεν παραβιάζουν του πυρήνα του κοινωνικοασφαλιστικού δικαιώματος, δηλαδή τη δυνατότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης.

- Το ασφαλιστικό σύστημα οργανώνεται από το νομοθέτη με τον όρο ότι η υποχρεωτική ασφάλιση παρέχεται αποκλειστικά από το Κράτος ή από ΝΠΔΔ. Είναι δυνατή η συγχώνευση ασφαλιστικών φορέων σε ήδη υφιστάμενο ή σε νέο δημιουργούμενο υπό την προϋπόθεση της συντάξεως μελέτης από την οποία να προκύπτει η βιωσιμότητα του συγχωνεύοντος ή του νέου ασφαλιστικού φορέα.

4.1.2. Τα Λειτουργικά ελλείμματα μετά την ενοποίηση των Ταμείων.

Η δημιουργία ενός μόνο ασφαλιστικού φορέα, του ΕΦΚΑ, στον οποίο υπάγονται όλοι οι ασφαλισμένοι και συνταξιούχοι της χώρας, είναι δύσκολο εγχείρημα από λειτουργικής άποψης, όπως αποδεικνύουν και τα λειτουργικά ελλείμματα που έχουν προκύψει.

Τεράστιο πρόβλημα αποτελούν οι συνταξιοδοτικές αποφάσεις, οι οποίες βγαίνουν σύμφωνα με το ασφαλιστικό ιστορικό των πρώην εργαζομένων και τους κανόνες που ίσχυαν πριν την ενοποίηση. Αυτό οδηγεί αφενός σε διαφορετικές συντάξεις ανάλογα με τον επαγγελματικό κλάδο που ανήκε ο ασφαλισμένος, αλλά και σε δυσκολία διαδικαστική, αφού οι υπάλληλοι του υπερταμείου καλούνται να γνωρίζουν και να διαχειρίζονται πολλαπλούς νόμους και προϋποθέσεις διαφόρων πρώην Ταμείων και ποικίλων χρονικών περιόδων. Επίσης, οι συνεχείς μετακινήσεις υπαλλήλων για την πραγματοποίηση του οργανογράμματος, η μείωση του προσωπικού και η αύξηση των αιτήσεων προκαλούν τεράστιες καθυστερήσεις στην έκδοση των συντάξεων. Τα δεκάδες σύνθετα πληροφοριακά συστήματα των πρώην Ταμείων έχουν ελάχιστη διαλειτουργικότητα μεταξύ τους, με αποτέλεσμα οι υπάλληλοι να καλούνται να αναζητούν και να διαχειρίζονται πληροφορίες με δυσκολία, έχοντας πολλές πιθανότητες σφαλμάτων²⁰⁹.

Επιπλέον, επειδή δεν έχει θεσπισθεί ενιαίος Κανονισμός Ασφάλισης και Παροχών και εξ αιτίας του κατακερματισμού των προϋποθέσεων και του ύψους των παροχών ανά πρώην ασφαλιστικό φορέα, προβλέφθηκε η έκδοση προσωρινού ενιαίου Κανονισμού Ασφάλισης και Παροχών μέχρι την 31.3.2017 και στην συνέχεια παρατάθηκε μέχρι την 28-2-2022²¹⁰. Ειδικότερα, με προεδρικά διατάγματα καταρτίζεται Ενιαίος Κανονισμός ανά κλάδο στον οποίο καθορίζονται θέματα υπαγωγής στην ασφάλιση, υπολογισμού και διαδικασίας χορήγησης των παροχών, καθώς και προϋποθέσεις υπαγωγής στην ασφάλιση. Παρόλα

²⁰⁹ Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.), 10^ο/2018, *Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις. Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων, επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις*, σελ. 3-4.

²¹⁰ Άρθρο 51 παρ. 3 ν. 4387/2016 και στη συνέχεια Άρθρο 49 του ν. 4670/2020:

αυτά, σε πολλές περιπτώσεις ²¹¹συνεχίζεται, για κάποιες κατηγορίες εργαζόμενων, ο υπολογισμός των ασφαλιστικών εισφορών βάσει τεκμαρτών αποδοχών και κατάταξής τους στις κατηγορημένες ασφαλιστικές κλάσεις του προηγούμενου ασφαλιστικού καθεστώτος.

Παράλληλα, υπάρχουν κατηγορίες εργαζομένων για τις οποίες δεν έχει ξεκαθαριστεί αν ανήκουν στους μισθωτούς, στους αγρότες ή στους ελεύθερους επαγγελματίες, ενώ σε άλλες περιπτώσεις είναι αδιευκρίνιστα τα υπακτέα στην ασφάλιση πρόσωπα. Ακόμα, για μια σειρά από σημαντικές για το κοινωνικό κράτος παροχές, όπως τα επιδόματα ασθενείας, ανεργίας, μητρότητας, βρεφονηπιακού, κατασκήνωσης ή τα έξοδα κηδείας, η μη σύνταξη του Κανονισμού αυτού αναπαράγει την άνιση μεταχείριση των ασφαλισμένων με την ανισότητα των παροχών, ακόμη και στις περιπτώσεις που κάτι τέτοιο δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από τη διαφορετική φύση της παρεχόμενης εργασίας²¹².

Επίσης, μετά τη διοικητική ενοποίηση και τη δημιουργία του ΕΦΚΑ, και στο πλαίσιο της λειτουργικής ενοποίησης που ακολουθεί, απαραίτητη είναι η ενοποίηση των πληροφοριακών συστημάτων και η ψηφιοποίηση του ιστορικού ασφάλισης. Τα δεδομένα όλων των φορέων, που αφορούν εν ενεργεία ασφαλισμένους, συνταξιούχους και προστατευόμενα μέλη, θα έπρεπε να περιέχονται σε μία εφαρμογή ενιαίου μητρώου ασφαλισμένων, που να συλλέγει, ομογενοποιεί και μοναδικοποιεί τις εγγραφές των μητρώων του κάθε ασφαλιστικού Φορέα που υπήρχε μέχρι τη δημιουργία του ΕΦΚΑ²¹³. Ωστόσο, στο υπερταμείο, εξακολουθούν να υπάρχουν όλα τα διαφορετικά πληροφοριακά συστήματα, που αποτελούνται από εκατοντάδες εφαρμογές, τα οποία δεν επικοινωνούν μεταξύ τους καθιστώντας τον ασφαλιστικό φορέα δυσλειτουργικό. Επιπλέον, δεν επικοινωνούν με άλλα κρίσιμα πληροφοριακά συστήματα του Δημοσίου, ενώ το μη ψηφιοποιημένο ασφαλιστικό ιστορικό, το οποίο βρίσκεται σε έγχαρτο αρχείο²¹⁴, είναι εξαιρετικά χρονοβόρο να ψηφιοποιηθεί, αφού αποτελείται από πληροφορίες σύνθετες, και μη επεξεργάσιμες ηλεκτρονικά, που πρέπει πρώτα να ερευνηθούν και να διασταυρωθούν και στη συνέχεια να οριστικοποιηθούν²¹⁵.

4.1.3. Η αντισυνταγματικότητα του Ν. 4387/2016 και η συμμόρφωση με τις αποφάσεις του ΣτΕ.

Με το νόμο 4670/2020 επιχειρείται να πραγματοποιηθεί η συμμόρφωση με τις αποφάσεις²¹⁶ του Συμβουλίου της Επικρατείας, με τις οποίες κρίθηκαν αντισυνταγματικές κομβικές διατάξεις του νόμου 4387/2016, σχετικά με τη την υπαγωγή μισθωτών και ελεύθερων επαγγελματιών σε ενιαίους κανόνες

²¹¹ naftemporiki.gr, 30 -10- 2019, συνέντευξη από Ν. Μηταράκη: Προτεραιότητα η ολοκλήρωση του ενιαίου κανονισμού παροχών του ΕΦΚΑ

²¹² Άρθρο 49 του ν. 4670/2020, (ΦΕΚ Α 43/28-2- 2020)

²¹³ Τριανταφυλλίδη, (2018), Αδυναμίες των πληροφοριακών συστημάτων του Ε.Φ.Κ.Α., άρθρο στο ΕΚΠΟΔΙ.

²¹⁴ *Business Daily*, 25-1-2021, Συντάξεις: Έργο - μαμούθ σε 14 φορείς για την ψηφιοποίηση αρχείων.

²¹⁵ enikos.gr, 2-12-2019, Δηλώσεις Υφυπουργού Κοινωνικής Ασφάλισης Ν. Μηταράκη.

²¹⁶ ΣτΕ, Αρ. απόφασεων:1880/2019, 1888/2019, 1889/2019, 1890/2019 και 1891/2019, www.adjustice.gr.

εισφορών και παροχών, τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος και τον λειτουργικό και δίκαιο υπολογισμό των συντάξεων²¹⁷.

Πιο συγκεκριμένα, στο πεδίο των εισφορών κρίθηκε²¹⁸ ότι ο νόμος αντίκειται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος για την «Ισότητα των Ελλήνων», διότι η υπαγωγή, μισθωτών και μη μισθωτών, δηλαδή ασφαλισμένων με ριζικά διαφορετικές συνθήκες απασχολήσεως και παραγωγής εισοδήματος σε ενιαίους κανόνες εισφορών, αντίκειται στη συνταγματική αρχή της ισότητας, με την έννοια της ενιαίας μεταχείρισης προσώπων που τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες²¹⁹.¹

Στο Πεδίο των κύριων συντάξεων κρίθηκε²²⁰ ότι τα ποσοστά αναπληρώσεως, βάσει των οποίων υπολογίζεται η ανταποδοτική σύνταξη, είναι ιδιαιτέρως χαμηλά με αποτέλεσμα να παραβιάζεται η αρχή της ανταποδοτικότητας και της αναλογικότητας. Σύμφωνα με την απόφαση, η έλλειψη ανταποδοτικότητας εισφορών-παροχών υπερβαίνει το ανεκτό όριο μέχρι του οποίου θα μπορούσε να είναι επιτρεπτή και σύμφωνη με το Σύνταγμα²²¹.

Στο πεδίο των επικουρικών συντάξεων κρίθηκε²²² ότι λανθασμένα δεν εκπονήθηκε αναλογιστική μελέτη, που να τεκμηριώνει τη βιωσιμότητα του κλάδου επικουρικής ασφαλίσεως του ΕΤΕΑΕΠ, εν όψει των νέου τρόπου υπολογισμού της επικουρικής συντάξεως.

Αντίθετα με άλλη απόφαση του ΣτΕ²²³ κρίθηκαν επαρκώς αιτιολογημένες οι ρυθμίσεις, που αφορούν τον επανυπολογισμό των ήδη καταβαλλόμενων κατά την έναρξη ισχύος του ν. 4387/2016 κύριων και επικουρικών συντάξεων²²⁴.

Έτσι, με τα άρθρα 19-49 του νόμου 4670/2020, επιχειρούνται κάποιες παραμετρικές αλλαγές σε συμμόρφωση με τις εν λόγω αποφάσεις του ΣτΕ, με τις οποίες βελτιώνεται - η ανταποδοτικότητα και τα ποσοστά, ενώ καταργείται ο υπολογισμός των εισφορών των ελευθέρων επαγγελματιών βάσει εισοδήματος (πρόβλεψη του ν.4387/2016), και αντικαθίσταται με την ασφάλιση βάσει ασφαλιστικών κατηγοριών. Παράλληλα, προτρέπει το νομοθέτη να αναμορφώσει το νέο ασφαλιστικό σύστημα στηριζόμενος στις σωστές βάσεις, σταθμίζοντας το δημόσιο συμφέρον, με το δημοσιονομικό κόστος. Ουσιαστικά πρόκειται για μία εκ νέου ασφαλιστική μεταρρύθμιση²²⁵.

4.2. Η δρομολόγηση απλοποίησης και ενοποίησης του συστήματος.

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πολλαπλότητα του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης μέσω της ίδρυσης του ΕΦΚΑ, το κράτος προέβη στην διοικητική Ενοποίηση όλων των Οργανισμών Κοινωνικής

²¹⁷ Τσιφτσόγλου, (2020), Η «Δίκη του Αιώνα» στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ).

²¹⁸ ΣτΕ, Αρ. απόφασης:1880 και 1888/2019, www.adjustice.gr.

²¹⁹ Τσιφτσόγλου, (2019), Όταν το ΣτΕ καταρρίπτει το Νόμο Κατρούγκαλου, syntagmawatch.gr, 10ος/2019.

²²⁰ ΣτΕ, Αρ. απόφασης:1891/2019, www.adjustice.gr.

²²¹ Τσιφτσόγλου, (2019).

²²² ΣτΕ, Αρ. απόφασης:1889/2019, www.adjustice.gr.

²²³ ΣτΕ, Αρ. απόφασης:1890/2019, www.adjustice.gr.

²²⁴ Τσιφτσόγλου, (2019).

²²⁵ Τσιφτσόγλου, (2020).

Ασφάλισης και το κυριότερο δρομολόγησε την ενοποίηση για πρώτη φορά των κανόνων εισφορών και μηχανισμών είσπραξης. Ο νόμος 4387/2016 και στη συνέχεια ο νόμος 4670/2020 δημιούργησαν τον Ηλεκτρονικό Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης, το υπερταμείο της χώρας το οποίο ασφαλίζει όλους τους πολίτες της. Πρόκειται, για ένα έργο τεραστίας έκτασης και μία θεσμική αλλαγή πολύ μεγάλης σημασίας, που δρομολογήθηκε, όπως έχει προαναφερθεί, μέσα από μια πορεία πορισμάτων και αποφάσεων, που είχαν σταθερό προσανατολισμό την ενοποίηση. Οι πρακτικές δυσκολίες είναι πολλές και θα διαρκέσουν για μεγάλη χρονική περίοδο. Με τον e-ΕΦΚΑ επιδιώκεται να εφαρμοστούν ενιαίοι κανόνες εισφορών για όλες τις κατηγορίες ασφαλισμένων. Όπως προειπώθηκε, έγινε προσπάθεια να ενοποιηθούν οι εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών και των αγροτών με αυτές των μισθωτών του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αλλά και με τις αποφάσεις του ΣτΕ, που προαναφέρθηκαν, αυτή η ενοποίηση είχε σαν αποτέλεσμα την άνιση μεταχείριση μεταξύ των αυτοτελώς απασχολούμενων και των μισθωτών, δεδομένου ότι παραγνωρίζονταν και εξισώνονταν τα ανόμοια χαρακτηριστικά της εργασιακής και ασφαλιστικής τους σχέσης. Όλα αυτά συνιστούν παραβίαση του άρθρου 22 παρ. 5 Συντ. (δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης) και το άρθρο 4 παρ. 1 Συντ. (αρχή της ισότητας).²²⁶ Επιπλέον, με τον υπολογισμό εισφορών βάση του εισοδήματος δημιουργείται μία σύγχυση μεταξύ των εννοιών εισφοράς - ασφάλισης και φόρου - πρόνοιας που είναι παράταιρο με το ασφαλιστικό μας σύστημα.²²⁷ Γι αυτό στη συνέχεια με το Ν.4670/2020, νομοθετήθηκε ο υπολογισμός των εισφορών βάσει ασφαλιστικών κατηγοριών. Ουσιαστικά όμως και παρά τις όποιες αλλαγές, από το 2016 εισάγεται οριστικά η ενιαία αντιμετώπιση των ασφαλισμένων σχετικά με τις εισφορές τους.

Ακόμα, με την δημιουργία του υπερταμείου δρομολογούνται πλέον, μέσω της νέας δομής και λειτουργίας της κύριας σύνταξης, ενιαίοι κανόνες παροχών για όλους τους ασφαλισμένους. Οι κύριες συντάξεις αποτελούνται από δύο τμήματα, την εθνική και την ανταποδοτική. Όπως αναφέρεται ρητά στο άρθρο 2 του νόμου 4387/2016 *«Το άθροισμα της εθνικής και της ανταποδοτικής σύνταξης αποσκοπεί στην εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, όσο το δυνατό εγγύτερα προς εκείνο που είχε ο ασφαλισμένος κατά τη διάρκεια του εργασιακού του βίου»*.

Στον e-ΕΦΚΑ πλέον, για τον υπολογισμό του ανταποδοτικού μέρους σύνταξης λαμβάνεται υπόψη ο μέσος όρος των μηνιαίων αποδοχών του ασφαλισμένου σε όλο τον ασφαλιστικό του βίο. Ακόμα και για τους ελεύθερους επαγγελματίες λαμβάνεται υπόψη το εισόδημα, το οποίο υπόκειται σε εισφορές καθ' όλη τη διάρκεια του ασφαλιστικού βίου. Με αυτόν τον τρόπο υπολογισμού των συντάξιμων αποδοχών, η νέα σύνταξη δεν αναπληρώνει το μισθό που χάνεται με τη συνταξιοδότηση, και αυτό ισχύει για όλες τις κατηγορίες ασφαλισμένων και όλες τις εργασιακές σχέσεις. Όσον αφορά στην εθνική σύνταξη, αυτή δεν θα

²²⁶ Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.), 10ος/2018, Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις. Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων, επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις, σελ.4.

²²⁷ Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.), 5ος/2016, Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας- Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού-συνταξιοδοτικού συστήματος- Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων, σελ.18.

χρηματοδοτείται από ασφαλιστικές εισφορές αλλά απευθείας από τον κρατικό προϋπολογισμό. Η εθνική σύνταξη προστίθεται στο ανταποδοτικό τμήμα της σύνταξης²²⁸.

4.3. Ο e-ΕΦΚΑ υλοποιεί το νέο συνταξιοδοτικό μοντέλο των δύο πυλώνων.

Το ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα επιχειρεί να προσαρμόσει σταδιακά, στις ελληνικές συνθήκες, τη λογική της πολυεπίπεδης προστασίας (multipillar system), που συνδυάζει το δημόσιο και το ιδιωτικό σε ένα σύστημα πυλώνων. Συνήθως, η κριτική που γίνεται στο ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα γίνεται σε σύγκριση με τον διεθνή συρμό σκέψης για τα ασφαλιστικά και κυρίως για την δυνατότητα εναρμόνισής του με αυτόν και λιγότερο για την μεθοδολογική του χρησιμότητα. Με την υιοθέτηση του μοντέλου αυτού, δηλαδή το σύστημα πυλώνων, η μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης από το 2010 και μετά, με τον διαχωρισμό των συντάξεων σε κύριες και επικουρικές, μπορεί να χαρακτηριστεί προσαρμογή στις ευρωπαϊκές τάσεις²²⁹.

Τα συστήματα συντάξεων αναλύονται από Διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΟΣΑ, η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συγκριτικά με βάση τους διαφορετικούς πυλώνες από τους οποίους αποτελούνται. Έτσι, υπάρχει ο πυλώνας που χρηματοδοτείται από τη φορολογία και συμβάλλει στην αντιμετώπιση της φτώχειας, ο αναδιανεμητικός πυλώνας που χρηματοδοτείται από εισφορές και υποστηρίζει τα υποχρεωτικά προγράμματα βάσης, ο επαγγελματικός πυλώνας που βασίζεται σε συλλογικές συμφωνίες σε κλαδικό ή επιχειρησιακό επίπεδο και χρηματοδοτείται κεφαλαιοποιητικά και τέλος τα ατομικά ασφαλιστικά συμβόλαια²³⁰. Ειδικότερα, στα κράτη της Ε.Ε. η ασφάλιση στηρίζεται στην ανάμειξη των τριών πυλώνων, δηλαδή των κρατικών-αναδιανεμητικών συνταξιοδοτικών σχημάτων, των επαγγελματικών και των ιδιωτικών. Ο πρώτος πυλώνας είναι κυρίαρχος σε χώρες, όπως η Γαλλία, η Ιταλία και η Ισπανία, όπου καλύπτει πάνω από το 75% του εισοδήματος των συνταξιούχων. Αντίθετα, Στη Βρετανία, στην Ιρλανδία και στην Ολλανδία ο κρατικός πυλώνας συνεισφέρει σε ποσοστό 30% με 40% της σύνταξης και χρησιμοποιείται κυρίως ως σύστημα ελάχιστης κάλυψης για την αποφυγή της φτώχειας, καλύπτοντας τις βασικές εισοδηματικές ανάγκες. Στα τρία αυτά κράτη, αλλά και στη Δανία, τη Νορβηγία και τη Σουηδία, σημαντικό ρόλο έχει αποκτήσει και η ιδιωτική ασφάλιση σε ατομικό επίπεδο²³¹.

Επειδή η επιλογή του συστήματος κάποιων πυλώνων θεωρείται η μοναδική ορθολογική επιλογή και άρα αναπόφευκτη, μοιάζει περισσότερο ως τάση της εποχής παρά ως προϊόν ανάλυσης. Όπως και η έννοια του όρου «κράτος πρόνοιας» είναι ένας γενικός όρος, που μπορεί να καλύψει πολλές κυβερνητικές δραστηριότητες, που ουσιαστικά διαφέρουν, έτσι και τα ευρωπαϊκά συνταξιοδοτικά συστήματα διαφέρουν

²²⁸ Κουμαριανός, (2017). σελ. 62-64.

²²⁹ Στεργίου, (2016), *Κρίση δημόσιου χρέους και κοινωνική ασφάλιση*, σελ. 79-98.

²³⁰ Elbaum, (2008), *Économie Politique de la protection sociale*, σελ. 72-73.

²³¹ naftemporiki.gr, (20 -1- 2016), άρθρο της Νατάσας Στασινού, Ο χάρτης του ασφαλιστικού σε Ελλάδα και Ευρώπη. Τι πληρώνουν, τι εισπράττουν οι ασφαλισμένοι στην Ευρώπη.

στην ουσία και στη βάση τους, ανεξάρτητα από τους πυλώνες που επιλέγονται.²³² Δεν είναι έτσι αναγκαίο να κατηγοριοποιούνται τα υφιστάμενα συνταξιοδοτικά συστήματα της Ευρώπης με βάση τους πυλώνες, αλλά μπορεί το σύστημα αυτό να αποτελέσει απλά πρότυπο, σημείο αναφοράς, και σύγκλισης προς το κεφαλαιοποιητικό μοντέλο²³³.

Στην Ελλάδα, η πολιτική επιλογή της ενοποίησης όλων των τύπων Ταμείων και συνεπώς όλων των εργασιακών σχέσεων σε ένα Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης που υλοποιεί το σύστημα των πυλώνων, δεν αφορά μόνο την εύρυθμη λειτουργία, την αποτελεσματική διαχείριση και την οικονομική βιωσιμότητα του νέου συστήματος. Αλλά, λαμβάνοντας υπόψη τα εργασιακά και οικονομικά δεδομένα της χώρας, επιχειρείται η προστασία του δικαιώματος στη σύνταξη, μέσα από ένα ισοπεδωτικό ενιαίο σύστημα ασφάλισης, ανατρέποντας ολοκληρωτικά τις συνθήκες, τον κόπο, τις απόψεις, τα συμφέροντα και τις αγκυλώσεις του υπάρχοντος Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης²³⁴.

Ερμηνεύοντας το άρθρο 4 του Συντάγματος, η ισότητα αντιστοιχεί στη σχέση εισφοράς και στο προσδόκιμο επιβίωσης και όχι σε ένα εμμονικά ενιαίο συνδυασμό εισφορών - παροχών που μπορεί είτε να οδηγήσει στην ισοπέδωση είτε να δημιουργήσει έμμεσες ανισότητες. Η ισότητα ουσιαστικά είναι η νοητή κεφαλαιοποίηση των εισφορών και ο επαναυπολογισμός των παροχών, έτσι ώστε να υπάρχει εύλογη απόδοση και δίκαιες παροχές για όλους. Όταν βέβαια το επίπεδο της δημόσιας σύνταξης περιορίζεται ουσιαστικά στη καταπολέμηση της φτώχειας, ένα «ισοπεδωτικό» ασφαλιστικό σύστημα που να καλύπτει όλους τους πολίτες φαίνεται αρχικά λογικό και αποδεκτό. Το αποτέλεσμα της συνταξιοδοτικής προστασίας που πραγματοποιείται στον e-ΕΦΚΑ μέσα από τη δημιουργία πυλώνων, καθώς και την ενοποίηση του συστήματος, πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στην ισότητα, την δίκαιη απόδοση και την προστασία²³⁵.

4.4. Αναδιανεμητικά και κεφαλαιοποιητικά συνταξιοδοτικά συστήματα και εργασιακές συλλογικότητες.

Στα αναδιανεμητικά συνταξιοδοτικά συστήματα συλλογικής ανταπόδοσης που βασίζονται στην αλληλεγγύη των γενεών, η εισφορά κοινωνικής ασφάλισης δεν μετατρέπεται σε ατομικό μισθό, αλλά κοινωνικοποιείται²³⁶. Η κοινωνική ασφάλιση, σε αυτές τις περιπτώσεις έχει στόχο την προστασία της μεγάλης μάζας των εργαζομένων γιατί το κοινωνικό δικαίωμα στηρίζει την ανασφαλή διαδικασία της εργασίας. Η κοινωνική ασφάλιση χρηματοδοτείται μέσω της κοινωνικοποίησης του μέρους του κόστους εργασίας, το οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται στον ατομικό μισθό για την παροχή εργασίας. Έτσι, έμμεσα αυτή αποτελεί ιδιοκτησία του εργαζόμενου. Η οικονομική βιωσιμότητα εξασφαλίζεται στα πλαίσια της αλληλεγγύης των γενεών και όχι ατομικά, μέσω της τη συλλογικής οικονομικής ανταπόδοσης. Η

²³² Pierson P., (2001), *Introduction: Investigating the welfare state at the century's end*, Pierson P., *The new politics of the welfare state*, σελ. 11.

²³³ Roberts L., (2007), *Les logiques des systèmes de retraite en Europe*.

²³⁴ Κουμαριανός, (2017), σελ. 66

²³⁵ Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, (2008), *Οι ενοποιήσεις των ασφαλιστικών οργανισμών*, σελ.177-179.

²³⁶ Κουμαριανός, (2017), σελ. 67.

ανταπόδοση προσαρμόζεται στις ανάγκες του κοινωνικού δικαιώματος για αξιοπρεπή διαβίωση μετά την έξοδο από την αγορά εργασίας και προσαρμόζεται στο άρθρο 21 του συντάγματος παράγραφος 1²³⁷. Η σχέση εισφοράς με την παροχή έχει χαρακτήρα ανταπόδοσης δικαιωμάτων σε παροχές και υποχρεώσεων σε εισφορές.

Στην περίπτωση της νοητής κεφαλαιοποίησης το συνταξιοδοτικό μοντέλο βασίζεται στην περιουσία, δηλαδή ο κοινωνικοποιημένος μισθός μετατρέπεται σε ατομική ιδιοκτησία του ασφαλισμένου μέσω της συσσωρευμένης αξίας των εισφορών του²³⁸. Έτσι, οι εισφορές θεωρούνται καταθέσεις κεφαλαίου, και οι συντάξεις ισόβιες πρόσοδοι. Η σχέση εισφοράς παροχής δηλαδή, έχει χαρακτήρα ατομικής οικονομικής ανταπόδοσης, γι' αυτό και πρέπει να υπολογιστούν και να καταγραφούν ως κεφάλαιο οι εισφορές. Πρόκειται για ένα είδος προσωπικής αποταμίευσης και μια μορφή περιουσίας²³⁹.

Στην Ελλάδα μετά τις μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης, ισχύει πλέον η διάκριση σε δύο πυλώνες, δηλαδή σε μία «βασική-εθνική» και μία «επικουρική-ασφαλιστική» σύνταξη. Διαμορφώνεται έτσι, όσον αφορά στη βασική σύνταξη, μια δικαιοσύνη με μια ελάχιστη αλληλεγγύη κατά της φτώχειας των συνταξιούχων, σαν προνοιακό επίδομα και μια μη εγγυημένη αλλά με αγοραίους όρους σύνταξη. Είναι λοιπόν δυνατό ο ασφαλισμένος να ρισκάρει ανάμεσα σε μία επιτυχή ή ανεπιτυχή αποταμίευση-επένδυση. Όταν λοιπόν το κράτος δεν εγγυάται την επικουρική σύνταξη τότε η εθνική σύνταξη καλείται να επανορθώσει με μόνη δυνατότητα την καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας²⁴⁰. Με την κεφαλαιοποίηση εξατομικεύεται ο κίνδυνος, εντείνεται η ανασφάλεια, δημιουργούνται ανισότητες, οι κοινωνικές κρίσεις μετατρέπονται σε ατομικές κρίσεις και το άτομο μένει απροστάτευτο. Συνεπώς, με την εξατομίκευση της σύνταξης ο ασφαλισμένος απορροφά το δημοσιονομικό κίνδυνο σε αντίθεση με το αναδιανεμητικό σύστημα που προστατεύει σε ένα επιλεγμένα σταθερό επίπεδο τους ασφαλισμένους²⁴¹.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, με τη δημιουργία του ΕΦΚΑ και στη συνέχεια του e-ΕΦΚΑ, πραγματοποιήθηκε μια διαδικασία μετάβασης στην κεφαλαιοποίηση και ενίσχυση της εξατομίκευσης. Αφαιρέθηκαν από την ένταξη στην ασφάλιση τα ιδιαίτερα εργασιακά χαρακτηριστικά και αποσυνδέθηκε η υπαγωγή στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης από την σχέση με κάποια επαγγελματική ομάδα. Αυτή η διαδικασία που καταργεί τις διαφοροποιήσεις σε εισφορές και παροχές που είχαν οι ασφαλισμένοι ανάλογα με την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, θα μπορούσε να ονομαστεί «αποειδίκευση» των ασφαλισμένων. Στον κόσμο της εργασίας η αποειδίκευση αφορά εργαζόμενους που χρησιμοποιούνται ως μάζα στερούμενοι τις δυνατότητες πρωτοβουλίας, διακριτικής ευχέρειας και ελέγχου της εργασιακής διαδικασίας. Έτσι χάνουν την υποκειμενικότητά τους, την δυνατότητα να προσαρμόσουν ή να διαπραγματευθούν τους όρους

²³⁷ Άρθρο 21, παράγραφος 1: (Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες).

²³⁸ Friot, (2010), *L'enjeu des retraites*, σελ.47-48.

²³⁹ Κουμαριανός, (2017), σελ. 68.

²⁴⁰ Κουμαριανός, (2017), σελ. 68.

²⁴¹ Beck Ul., 2001, *La société du risque. Sur la voie d'une autre modernité*, Aubier

υπαγωγής τους στην εργασία, να αυτοεκφραστούν, να διαμορφώσουν μία εργασιακή προσωπικότητα και μία υπαρξιακή ασφάλεια ²⁴².

Παύει έτσι η ασφάλεια απέναντι στους κινδύνους να εξαρτάται από την ένταξη των εργαζόμενων σε εργασιακές συλλογικότητες, οι οποίες ενίσχυαν την προστασία, ενώ βέβαια διατηρούσαν τις ανισότητες μεταξύ των επαγγελματικών ομάδων. Η αλληλεγγύη των εργασιακών συλλογικοτήτων έχει αντικατασταθεί από μια ατομικευμένη και προσαρμόσιμη διαχείριση του κόσμου της εργασίας. Σε συνδυασμό με την αύξηση της ανεργίας η αποειδίκευση οδηγεί μεγάλο μέρος των ασφαλισμένων σε μία ισότητα προς τα κάτω με μόνο στόχο να καταπολεμηθεί η φτώχεια των συνταξιούχων²⁴³.

4.5. Το κεφαλαιοποιητικό σύστημα της Επικουρικής Ασφάλισης.

4.5.1. Οι κίνδυνοι του κεφαλαιοποιητικού συστήματος.

Στη περίπτωση του ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης, όπως λειτουργεί σήμερα μετά από την ασφαλιστική μεταρρύθμιση, δεν μετατρέπεται το σύνολο του ασφαλιστικού συστήματος της κύριας και επικουρικής ασφάλισης σε κεφαλαιοποιητικό, αλλά μόνο της επικουρικής, η οποία αποτελεί συμπληρωματική ενίσχυση των συνταξιοδοτικών παροχών. Όπως αναφέρθηκε, ο θεσμός της επαγγελματικής ασφάλισης του Β' πυλώνα που λειτουργεί αμιγώς σε κεφαλαιοποιητική βάση εισήχθη αρχικά στη χώρα μας με το νόμο 2676/2002 και λειτουργεί με το σύστημα νοητής κεφαλαιοποίησης από το 2014 (Ν.4552/2014), μετά από πρόταση της ΤΡΟΪΚΑ. Ολοκληρώθηκε όπως ισχύει σήμερα με το νόμο 4826/2021 για την οργάνωση της δημόσιας υποχρεωτικής επικουρικής ασφάλισης προκαθορισμένων εισφορών και την ίδρυση του ΤΕΚΑ με στόχο τη χρηματοοικονομική διαχείριση και επένδυση των εισφορών των ασφαλισμένων.

Η αμιγής και καθολική μετατροπή του χρηματοδοτικού συστήματος της επικουρικής υποχρεωτικής ασφάλισης αποτελεί παρακινδυνευμένο εγχείρημα γιατί δεν υπάρχει εγγύηση για την προσδοκώμενη απόδοση των επενδεδυμένων κεφαλαίων, αφού το αποτέλεσμα εξαρτάται, από την επιλογή των επενδύσεων, ενώ ο επενδυτικός κίνδυνος μεταφέρεται στο άτομο. Εκτός αυτού, το κεφαλαιοποιητικό σύστημα δεν διατρέχεται από την αρχή της αναδιανομής, που είναι μία από τις βασικές αρχές του δημόσιου κοινωνικού ασφαλιστικού συστήματος. Έτσι, ο χαμηλά αμειβόμενος εργαζόμενος θα έχει πολύ μικρότερη σύνταξη σε σχέση με όποιον διαθέτει υψηλό εισόδημα από την εργασία του.

Ένα ακόμα κρίσιμο ζήτημα αποτελεί το ότι καταστρατηγείται η διαγενεακή αλληλεγγύη και τίθεται το ερώτημα ποια γενιά από τους ασφαλισμένους θα επωμιστούν το οικονομικό κόστος της μετάβασης του αναδιανεμητικού επικουρικού συστήματος σε κεφαλαιοποιητικό. Υπάρχει ο κίνδυνος η γενιά μετάβασης να υποχρεωθεί να πληρώσει δύο φορές,. Μία για την χρηματοδότηση του νέου συστήματος των ατομικών τους

²⁴² Ρυλμόν, (2003), *Νέες Τεχνολογίες, Οργάνωση της Εργασίας και Σχηματισμός των Ειδικοτήτων*, σελ 29,59

²⁴³ Κουμαριανός, (2017),. σελ.67-68.

λογαριασμών και δεύτερη φορά για τις ανάγκες και τα ελλείμματα του προηγούμενου συστήματος. Και βέβαια γεννάται το ερώτημα, εάν οι εισφορές των εργαζομένων προορίζονται για την τροφοδότηση του συστήματος της επικουρικής ασφάλισης μετά την μετατροπή του σε κεφαλαιοποιητικό, ποιος θα επιβαρυνθεί με τη καταβολή των συντάξεων των ήδη συνταξιούχων; Πιθανόν οι ίδιοι οι συνταξιούχοι με τη μείωση των συντάξεών τους²⁴⁴.

4.5.2. Το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα.

Με το νόμο 4826/2021 η λειτουργία του νέου συστήματος επικουρικής ασφάλισης ανατέθηκε, όπως προαναφέρθηκε, στο Ταμείο Επικουρικής Κεφαλαιοποιητικής Ασφάλισης (ΤΕΚΑ), το οποίο είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τον δημόσιο χαρακτήρα της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 5 του Συντάγματος. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, με την εισαγωγή του κεφαλαιοποιητικού συστήματος στην επικουρική ασφάλιση επιδιώκεται να περιοριστούν οι επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης αλλά και οι δημοσιονομικοί κίνδυνοι στους οποίους είναι εκτεθειμένο το αμιγώς διανεμητικό σύστημα. Κατοχυρώνονται έτσι οι δυο πυλώνες της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης. Δηλαδή, η κύρια ασφάλιση βασίζεται στο διανεμητικό σύστημα, και η επικουρική ασφάλιση στο κεφαλαιοποιητικό.

Το Σύνταγμά μας, όπως έγινε φανερό στο πρώτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας, κατοχυρώνει μια σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων και αρχών διασφαλίζοντας έτσι αυξημένη νομιμοποίηση και συναίνεση στην προσπάθεια διαμόρφωσης του ασφαλιστικού μας συστήματος. Τη λεπτομερή διαμόρφωσή του αναλαμβάνει ο κοινός νομοθέτης ο οποίος διαθέτει την ευρεία ευχέρεια να οργανώσει και να διαρρυθμίσει το σύστημα επιλέγοντας το αποτελεσματικότερο μοντέλο προς όφελος των ασφαλισμένων.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, ερμηνεύοντας τους ανωτέρω ορισμούς του Συντάγματος έχει κρίνει, με αποφάσεις του²⁴⁵, ότι η διασφάλιση ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης στους εργαζόμενους, όταν αναιρείται η ικανότητά τους να εργάζονται, ανάγεται σε δημόσιο συμφέρον. Γι αυτό είναι απαραίτητη η υποχρεωτικότητα της κοινωνικής ασφάλισης αλλά και η ανάθεση αυτής αποκλειστικώς στο Κράτος για να μπορεί να εγγυάται προς όσους υποχρεωτικά ασφαλιζονται.

Μέσω του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης οι ασφαλιστικές παροχές πρέπει να εξασφαλίζουν στους ασφαλισμένους ένα επίπεδο διαβίωσης αξιοπρεπές και όσο το δυνατόν πιο κοντά σε αυτό που εξασφάλιζαν από την εργασία τους. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της κοινωνικής αλληλεγγύης και της αναδιανομής. Παρόλα αυτά, όπως είδαμε και στις αποφάσεις του ΣτΕ²⁴⁶, δεν κατοχυρώνεται ρητά η ανταποδοτικότητα μεταξύ εισφορών και παροχών. Ωστόσο, ο υπολογισμός της παροχής δεν μπορεί να

²⁴⁴ Αναγνώστου – Δεδούλη, (2020), Παρακινδυνευμένο εγχείρημα, *ΕΠΚΟΔΙ*, 9^{ος} /2020

²⁴⁵ Σ.τ.Ε. αρ. αποφάσεων: 1880/2019., 2287/2015, 5024/1987, www.adjustice.gr.

²⁴⁶ Σ.τ.Ε. αρ. αποφάσεων: 1891/2019 και 2287/2015, www.adjustice.gr.

οδηγεί σε ανατροπή των αρχών της ισότητας και της αναλογικότητας, μετά από την καταβολή χαμηλών σε σχέση με τις εισφορές και το όριο διαβίωσης παροχών.

Επίσης, η υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση σε Δημόσιους Φορείς δημιουργήθηκε για λόγους δημοσίου συμφέροντος ως εγγύηση προς όσους υποχρεωτικώς ασφαλιζονται, έναντι των επιχειρηματικών κινδύνων που προκύπτουν κατά την άσκηση της ασφαλιστικής λειτουργίας από ιδιωτικούς φορείς²⁴⁷. Βέβαια, το Κράτος μεριμνώντας για την κοινωνική ασφάλιση δεν αρκείται μόνο στη δημιουργία Φορέων, στη θέσπιση σχετικών κανόνων, τη διαχείριση της περιουσίας τους και την άσκηση εποπτείας, αλλά φροντίζει και για τη βιωσιμότητά του συστήματος, ώστε να εξασφαλιστούν και οι επόμενες γενιές. Γι αυτό είναι υποχρεωμένο το Κράτος να μεριμνά να εγγυάται και να νομοθετεί για τη διαχείριση των αποθεματικών, για τις συνταξιοδοτικές προϋποθέσεις και τις ασφαλιστικές παροχές. Εφόσον οι ασφαλιστικές εισφορές των εργοδοτών και των εργαζομένων είναι υποχρεωτικές, το Κράτος οφείλει να εγγυηθεί την επάρκεια των παροχών και να καλύψει τα τυχόν ελλείμματα²⁴⁸.

4.5.3. Η συνταγματικότητα του κεφαλαιοποιητικού συστήματος.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, σύμφωνα με τη νομολογία δε προκύπτει κάποια απαγόρευση σχετικά με την υιοθέτηση του κεφαλαιοποιητικού συστήματος στην υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, φτάνει βέβαια να τηρούνται όσα προβλέπονται από το Σύνταγμα. Εξάλλου είναι φανερό ότι στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα οι παροχές εξαρτώνται από τις εισφορές σε μεγαλύτερο βαθμό από το διανεμητικό. Αυτό σημαίνει ότι στο κεφαλαιοποιητικό σύστημα υποστηρίζεται έντονα η αρχή της ισότητας, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 και 5 του Συντάγματος, καθώς και την οικονομική ελευθερία, σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 1 του Συντάγματος²⁴⁹. Ακόμα υποστηρίζονται οι αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας οι οποίες διέπουν το υποχρεωτικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης το οποίο θεμελιώνεται στις αξιακές βάσεις της δικαιοσύνης²⁵⁰.

Εξάλλου, το σύστημα επικουρικής κοινωνικής ασφάλισης, όπως έχει διαμορφωθεί με το νόμο 4826/2021, διατηρεί τον δημόσιο χαρακτήρα του εφόσον προβλέπει υποχρεωτικές και προκαθορισμένες εισφορές για τους ασφαλισμένους, συνδέει τις καταβαλλόμενες εισφορές με τις αντίστοιχες ασφαλιστικές παροχές, ενώ οι εισφορές αυτές επενδύονται μέσω του νέου Ταμείου (ΤΕΚΑ) με στόχο την επίτευξη αποδόσεων και το σχηματισμό αποθεματικού, σύμφωνα το οποίο υπολογίζονται οι μελλοντικές παροχές. Οι ασφαλισμένοι έχουν τη δυνατότητα επιλογής μέσα από προκαθορισμένα επενδυτικά προγράμματα.

Βλέπουμε λοιπόν ότι, το κεφαλαιοποιητικό σύστημα που εισάγεται στην επικουρική κοινωνική ασφάλιση, δεν παραβιάζει τα κοινωνικοασφαλιστικά δικαιώματα, εφόσον μπορεί να χορηγεί στον

²⁴⁷ Σ.τ.Ε. αρ. απόφασης :5024/1987 www.adjustice.gr.

²⁴⁸ Σ.τ.Ε. αρ. απόφασης: 1891/2019, www.adjustice.gr.

²⁴⁹ Άρθρο 5 του Συντάγματος: (Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία)

²⁵⁰ Παπακωνσταντίνου, (2021), Εισαγωγή του Κεφαλαιοποιητικού Συστήματος στην Επικουρική Ασφάλιση: Συνταγματική Οπτική, άρθρο ΕΠΚΟΔΙ, σελ. 1-5

συνταξιούχο παροχές ικανές για αξιοπρεπή διαβίωση και ανάλογες προς τις καταβληθείσες εισφορές, βασιζόμενες στις συνολικές αποδοχές του και τον συνολικό χρόνο ασφαλίσεώς του²⁵¹.

Επίσης, σύμφωνα με τα άρθρα 59 και 60 του εν λόγω νόμου, «το Κράτος καλύπτει από τον Κρατικό Προϋπολογισμό την απομείωση των πόρων του Κλάδου Επικουρικής Ασφάλισης του e-ΕΦΚΑ από ασφαλιστικές εισφορές, λόγω της εισαγωγής και λειτουργίας του κεφαλαιοποιητικού συστήματος επικουρικής ασφάλισης και διασφαλίζει διαχρονικά την επάρκεια των παροχών των ασφαλισμένων και των συνταξιούχων του Κλάδου αυτού» ενώ «στο ποσό της μηνιαίας επικουρικής σύνταξης που υπολογίζεται στη βάση της πραγματικής αξίας του συνόλου των καταβληθεισών εισφορών». Έτσι, διορθώνεται η αδικία που κινδυνεύει να υποστεί η τελευταία γενιά του αναδιανεμητικού συστήματος, αφού έδωσε τα χρήματά της για τις συντάξεις των προηγούμενων γενεών, ενώ οι εισφορές των σημερινών εργαζόμενων θα επενδυθούν για μελλοντική απόδοση.

Μένει απλά το νέο σύστημα να κριθεί στο μέλλον όσον αφορά στην αξιοπιστία του και την αποτελεσματικότητά του, εφόσον βέβαια σταθεροποιηθεί ως επιλογή από τους νομοθέτες του μέλλοντος²⁵².

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της κοινωνικής ασφάλισης έγκειται στη προστασία μέσω παροχών στους ανθρώπους, που παύουν να έχουν την δυνατότητα να εργάζονται, από κινδύνους και δυσχέρειες, όπως η ανεργία, η ασθένεια, η προχωρημένη ηλικία, η εγκυμοσύνη, η μητρότητα και ο θάνατος. Φορείς των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης είναι όλοι οι εργαζόμενοι της χώρας, χωρίς καμία διάκριση. Σύμφωνα με τους ελληνικούς νόμους, η εγγραφή στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης είναι υποχρεωτική για όλους τους εργαζόμενους και η ασφάλιση παρέχεται αποκλειστικά από κρατικούς Φορείς, προκειμένου να κατοχυρωθεί η βιωσιμότητα του συστήματος και να εξασφαλισθεί η προστασία των πολιτών. Η υποχρεωτικότητα επιβάλλει το δημόσιο χαρακτήρα της κοινωνικής ασφάλισης και έτσι επιτυγχάνεται η κοινωνική και η διαγενεακή αλληλεγγύη.

Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα προστατεύεται από το Σύνταγμα ως ένα από τα κοινωνικά δικαιώματα, το οποίο περιγράφεται στο άρθρο 22 παρ. 5. Το Σύνταγμα εξουσιοδοτεί τον κοινό νομοθέτη να προχωρεί σε νομοθετικές ρυθμίσεις δίνοντάς του μεγάλα περιθώρια αποφάσεων. Η θέσπιση νόμων ενεργοποιηθεί και συγκεκριμενοποιεί τις συνταγματικές διατάξεις στις οποίες βασίζεται η κοινωνική ασφάλιση. Ο εργαζόμενος δεν μπορεί να αξιώνει άμεσα δικαίωμα κατά του κράτους, γιατί αυτό θα περιόριζε τα ευρέα όρια του νομοθέτη. Μόνο αν λόγω απραξίας του νομοθέτη ή μη εφαρμογής του νόμου θίγεται το δικαίωμά του, μπορεί να προσφύγει στα Δικαστήρια. Επίσης, εάν κατά τη νομοθετική ρύθμιση του θεσμού θιγεί ο πυρήνας του δικαιώματος, τότε ο νόμος κρίνεται αντισυνταγματικός.

²⁵¹ Σ.τ.Ε. αρ. απόφασης: 1891/2019, www.adjustice.gr.

²⁵² Παπακωνσταντίνου, (2021)

Είναι πάντως γεγονός ότι σε μεγάλο ποσοστό, οι αρχές της κοινωνικής ασφάλισης διαπλάστηκαν στα διοικητικά δικαστήρια, στην προσπάθεια εύρεσης του μέτρου και της ισορροπίας ανάμεσα στις ανάγκες και στη δυνατότητα για παροχές. Πάντως, με βάση το επίπεδο της εθνικής οικονομίας και τις δυνατότητες του ασφαλιστικού συστήματος, η ασφαλιστική προστασία οφείλει να είναι η υψηλότερη δυνατή. Αυτό είναι ένα σχετικό κοινωνικό κεκτημένο, διότι οι επιζήμιες μεταβολές για τους πολίτες δε μπορούν να καταργηθούν πλήρως, οφείλουν όμως να μην είναι αυθαίρετες. Για να είναι η ασφαλιστική προστασία η υψηλότερη δυνατή, το κράτος φροντίζει να κρατά τον έλεγχο της ασφάλισης χρησιμοποιώντας τα δυο βασικά χαρακτηριστικά της, τον δημόσιο χαρακτήρα και την υποχρεωτικότητα.

Το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης θεσμοθετήθηκε αρχικά από τον ΟΗΕ, και τους οργανισμούς που υπάγονται σε αυτόν και στη συνέχεια από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα ως μέλος των Οργανισμών αυτών, και σεβόμενη τις διεθνείς συμβάσεις τους, τις οποίες έχει συνυπογράψει, έχει ενσωματώσει στο δίκαιό της όλες τις αποφάσεις τους, έστω και εξαντλώντας πολλές φορές τα χρονικά όρια που προβλεπόταν. Με αυτές τις αποφάσεις προωθείται η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας, η κοινωνική ασφάλιση, το δικαίωμα για ένα ελάχιστο βιοτικό επίπεδο, η κάλυψη των ασφαλιστικών κινδύνων, η ίση κοινωνική μεταχείριση και η ελεύθερη, χωρίς ασφαλιστικούς περιορισμούς, άσκηση της επαγγελματικής του δραστηριότητας, για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας.

Όλα τα κράτη έχουν την υποχρέωση να αναπτύσσουν την κοινωνική ασφάλιση, έτσι ώστε να διατηρούνται τα οριζόμενα ελάχιστα επίπεδα προστασίας σε όλους τους τομείς, ενώ προβλέπονται κυρώσεις για όσους δεν προσαρμόζονται. Εξάλλου, το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης σε διεθνές επίπεδο, προστατεύεται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε με την άμεση ερμηνεία τους στις σχετικές αποφάσεις, είτε μέσω μιας διευρυμένης ερμηνείας άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ειδικότερα για την Ευρωπαϊκή Ένωση η τήρηση του ασφαλιστικού δικαιώματος έχει εξαιρετική σημασία γιατί διευκολύνει τη μετακίνηση και εργασία των εργαζομένων και κατά συνέπεια την οικονομική ευελιξία και πρόοδο.

Σύμφωνα με τα σχετικά άρθρα του Συντάγματος η κοινωνική ασφάλιση οφείλει να εφαρμόζεται με βάση τις αρχές της ισότητας, της κοινωνικής αλληλεγγύης και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης προκειμένου να αμβλύνονται οι κοινωνικές αντιθέσεις και ανισότητες μεταξύ των ασφαλισμένων μέσα από τη αναδιανομή του εισοδήματος. Ακόμα, βασικότατη είναι η αρχή της αναλογικότητας, με την οποία αποτρέπεται η επιβολή κυρώσεων και περιορισμών υπερβολικών σε βαθμό που να βάλλεται η δυνατότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Πριν περίπου 100 χρόνια ξεκίνησε να δημιουργείται το ασφαλιστικό σύστημα στην Ελλάδα, φτάνοντας στα τέλη του 20 αιώνα να υπάρχουν υπερβολικά πολλά Ασφαλιστικά Ταμεία. Με την πολυδιάσπαση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης η αλληλεγγύη είχε διασπασθεί σε επαγγελματικούς κλάδους και στα επί μέρους Ασφαλιστικά τους Ταμεία. Τα τελευταία τριάντα χρόνια το σύστημα σταδιακά ενοποιείται, για λόγους βιωσιμότητας, οργάνωσης, δυνατότητας ελέγχου και ισότητας των εργαζομένων. Όλα τα πορίσματα των Επιτροπών που συστήθηκαν για τη μελέτη του ελληνικού Σ.Κ.Α. συμφωνούν ότι η

πολυνομία και ο διοικητικός και λειτουργικός κατακερματισμός του συστήματος τροφοδοτούν τις ανισότητες, τη σπατάλη, τη γραφειοκρατία και την ταλαιπωρία των πολιτών.

Το 2008 πραγματοποιείται μία μεγάλη μεταρρύθμιση. 80 φορείς και 53 κλάδοι ασφάλισης, ενοποιούνται με αποτέλεσμα τη δημιουργία 13 φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Προέκυψε έτσι η ενοποίηση πολλών διοικητικών Δομών, χωρίς όμως και την ουσιαστική και λειτουργική τους ενοποίηση, δηλαδή ομοιόμορφους κανόνες που να διέπουν άμεσα ή έμμεσα τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα όλων των ασφαλισμένων. Επρόκειτο ουσιαστικά για μία διοικητική ενοποίηση, με την οποία παρέμεινε η πολυπλοκότητα του συστήματος, διότι εντός των νέων Οργανισμών ιδρύθηκαν τόσοι τομείς και συνυπήρχαν τόσα ασφαλιστικά καθεστάτα όσοι και οι καταργηθέντες Οργανισμοί.

Στη συνέχεια το 2017 ιδρύεται ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης. Εντάσσονται σε αυτόν 113 φορείς, τομείς, και κλάδοι κύριας ασφάλισης, ενώ θεσμοθετήθηκε η Διοικητική και η Λειτουργική ενοποίηση των Οργανισμών καθώς και η ενοποίηση κανόνων και εισφορών. Με την απορρόφηση όλων των ασφαλιστικών Ταμείων από τον ΕΦΚΑ και στη συνέχεια από τον e-ΕΦΚΑ, ο κατακερματισμός του συστήματος σίγουρα μειώθηκε και οργανώθηκε το μέλλον της ασφάλισης σε ενιαία πλαίσια. Η διοικητική και λειτουργική αποτελεσματικότητα του συστήματος, η απλοποίηση των διαδικασιών, η πλήρης ισονομία και η εγγύηση αξιοπρεπούς ορίου διαβίωσης για τους συνταξιούχους είναι οι στόχοι της ενοποίησης που ολοκληρώθηκε με την ίδρυση του ενιαίου υπερταμείου. Με την πραγματοποίηση αυτών των στόχων εξασφαλίζονται τα ασφαλιστικά δικαιώματα. Με την απλοποίηση του συστήματος, πραγματώνεται το βασικό περιεχόμενο της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, που είναι η έναντι καταβολής εισφοράς προστασία του ασφαλισμένου από την επέλευση ασφαλιστικών κινδύνων. Το Κράτος μπορεί να εγγυηθεί ευκολότερα την βιωσιμότητα του συστήματος μέσω της λειτουργίας ενός μοναδικού Φορέα.

Εξασφαλίζεται το ασφαλιστικό δικαίωμα εφόσον πραγματοποιούνται οι στόχοι της μεταρρύθμισης. Η κοινωνική αλληλεγγύη (άρθρο 25 παρ. 4), καθορίζει το ύψος της κύριας αλλά και της ανταποδοτικής σύνταξης. Επίσης, η πιθανή μείωση ήδη απονεμηθεισών παροχών, οριοθετείται από τις αρχές της αναλογικότητας (25 παρ. 1), της ισότητας συμμετοχής στα δημόσια βάρη (4 παρ.5) και της κοινωνικής αλληλεγγύης (25 παρ. 4). Το ασφαλιστικό σύστημα οργανώνεται από το νομοθέτη με τον όρο ότι η υποχρεωτική ασφάλιση παρέχεται αποκλειστικά από το Κράτος ή από ΝΠΔΔ, ενώ ο έλεγχος όλης αυτής της ισορροπίας είναι αποτελεσματικότερος όταν γίνεται από έναν Φορέα.

Παρόλα αυτά, τα λειτουργικά ελλείμματα που προέκυψαν μετά την ενοποίηση, δυσχεραίνουν τις προσπάθειες του Φορέα και ταλαιπωρούν τους ασφαλισμένους. Οι συντάξεις καθυστερούν, η θέσπιση ενιαίου κανονισμού αναβάλλεται, ενώ η πολυνομία, οι καθυστερήσεις στο νομοθετικό έργο, η αδυναμία ψηφιοποίησης των αρχείων και η έλλειψη διαλειτουργικότητας των πληροφοριακών συστημάτων μειώνουν τις επιδώσεις του υπερταμείου. Έτσι, το 2020 έγιναν εκ νέου προσπάθειες αναμόρφωσης με την δημιουργία του e-ΕΦΚΑ προκειμένου να βελτιωθεί λειτουργικά ο Φορέας, να ενσωματώσει την επικουρική σύνταξη, αλλά και να συμμορφωθεί σε αποφάσεις του ΣτΕ που έκριναν αντισυνταγματικές κομβικές διατάξεις του νόμου ίδρυσης του Ε.Φ.Κ.Α. το 2016. Αυτές οι διατάξεις παραβίαζαν τις αρχές της ισότητας της

ανταποδοτικότητα και της αναλογικότητας με την εξισωτική εισπραξη εισφορών και την ισοπεδωτική μείωση των παροχών.

Ο e-ΕΦΚΑ πλέον, καλείται να υλοποιήσει το νέο συνταξιοδοτικό μοντέλο των δύο πυλώνων, του συνδυασμού της κύριας αναδιανεμητικής και της επικουρικής κεφαλαιοποιητικής σύνταξης. Παύει έτσι η ασφάλεια απέναντι στους κινδύνους να εξαρτάται από την ένταξη των εργαζόμενων σε εργασιακές-ασφαλιστικές συλλογικότητες. Με το αναδιανεμητικό σύστημα συλλογικής ανταπόδοσης που βασίζονται στην αλληλεγγύη των γενεών, η εισφορά κοινωνικής ασφάλισης δεν μετατρέπεται σε ατομικό μισθό, αλλά κοινωνικοποιείται. Στην περίπτωση κεφαλαιοποίησης ο κοινωνικοποιημένος μισθός μετατρέπεται σε ατομική ιδιοκτησία του ασφαλισμένου μέσω της συσσωρευμένης αξίας των εισφορών του. Με την εισαγωγή του κεφαλαιοποιητικού συστήματος στην επικουρική ασφάλιση επιδιώκεται να περιοριστούν οι επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης αλλά και οι δημοσιονομικοί κίνδυνοι στους οποίους είναι εκτεθειμένο το αμιγώς διανεμητικό σύστημα.

Το Κράτος είναι υποχρεωμένο να εγγυάται για τη διαχείριση των αποθεματικών, για τις συνταξιοδοτικές προϋποθέσεις και τις ασφαλιστικές παροχές. Εφόσον οι ασφαλιστικές εισφορές των εργοδοτών και των εργαζομένων είναι υποχρεωτικές, το Κράτος οφείλει να εγγυηθεί την επάρκεια των παροχών και να καλύψει τα τυχόν ελλείμματα. Έτσι, διορθώνεται και η αδικία που κινδυνεύει να υποστεί η τελευταία γενιά του αναδιανεμητικού συστήματος, αφού έδωσε τα χρήματά της για τις συντάξεις των προηγούμενων γενεών, ενώ οι εισφορές των σημερινών εργαζόμενων θα επενδυθούν για μελλοντική απόδοση.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ²⁵³

ΒΙΒΛΙΑ

- ✓ Αγγελοπούλου, Ο., (2003), *Η υποχρεωτικότητα ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοινωνικής ασφάλισης*, Διδακτορική Διατριβή, <https://www.didaktorika.gr/eadd/forgot?token=895ee7cdf05c0057>.
- ✓ Αλεξιάδου Α. Σ., 2012 *Η ιστορική και φιλοσοφική θεμελίωση της κοινωνικής ασφάλισης*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
- ✓ Ανδρουλάκης, Β., 2017, *Σύνταγμα: Κατ' άρθρο ερμηνεία, υπό την επιστημονική διεύθυνση Φ. Σπυρόπουλου, Ξ. Κοντιάδη, Χ. Ανθόπουλου, Γ. Γεραπετρίτη*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Βακαλόπουλος Γ., 1993, *Εξέλιξη της συνταξιοδοτικής προστασίας στη μεταπολεμική Ελλάδα*, ΕΔΚΑ.
- ✓ Δαγτόγλου, Π., 1991, *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμοι Α' και Β'*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.
- ✓ Δημητρόπουλος, Α., 2004, *Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος III, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ι'* έκδοση, Αθήνα.

²⁵³ Τελευταία προσπέλαση όλων των ηλεκτρονικών σελίδων στις 31/3/2022

- ✓ Δρόσος, Γ. 2006, *Νομολογία Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 2005 (απόφαση της 20ης.1.2005, C-306/03)*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- ✓ Κατρούγκαλος, Γ., 2009, *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- ✓ Κοντιάδης, Ξ., 2002, *Ο Νέος Συνταγματισμός και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα μετά την Αναθεώρηση του 2001*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας.
- ✓ Κρεμαλής, Κ., 1985, *Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων*, Νομικές, Αθήνα – Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Κρεμαλής, Κ., 1996, *Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλειας, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλειας*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλας.
- ✓ Κρεμαλής, Κ., 2001, *Δίκαιο κοινωνικών ασφαλίσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλας.
- ✓ Λιναρδάτος, Σ., 1966, *Οικονομική και κοινωνική πολιτική. Οι κοινωνικά ασφαλίσεις*, Αθήνα.
- ✓ Ματθαίου, Α., 1996, *Αλληλεπίδραση κανόνων δικαίου κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας στους κλάδους αναπηρίας, γήρατος και οικογενειακών βαρών*, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- ✓ Νέγρης, Φ. 1916, *Περί συντάξεων εν Ελλάδι*, Αθήνα.
- ✓ Ξαφά Μ., 2017, *Δημόσιο Χρέος*, 2 η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- ✓ Παπαηλίας Θ., 2018, *Παραδόσεις Πολιτικής Οικονομίας*, Αθήνα, εκδόσεις Κριτική.
- ✓ Παπαρηγοπούλου - Πεχλιβανίδη Π., 2016, *Δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης*, 2η Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- ✓ Πέτρουλας, Π., Ρομπόλης, Σ., Ξυδέας, Ε., & Χλέτσος, Μ., 1993, *Η Κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα, Η περίπτωση του ΙΚΑ*, Αθήνα, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.
- ✓ Πιζάνια, Π., 1985, *Μισθοί και εισοδήματα στην Ελλάδα (1842-1923): το παράδειγμα των υπαλλήλων της Εθνικής Τράπεζας*, Αθήνα, ΜΙΕΤ.
- ✓ Προβόπουλος, Γ., 1987, *Κοινωνική Ασφάλιση, Ειδικές Μελέτες 15*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι.Ο.Β.Ε.
- ✓ Ρομπόλης, Σ., 1990, *Κοινωνική ασφάλιση: Η διαρκής κρίση και οι προοπτικές*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής.
- ✓ Ρομπόλης, Σ. & Μπέτσης, Β., 2016, *Η οδύσσεια του ασφαλιστικού*, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνης.
- ✓ Ρυλμόν, Π.-Λ., (Επιμέλεια), 2003, *Νέες Τεχνολογίες, Οργάνωση της Εργασίας και Σχηματισμός των Ειδικοτήτων*, Αθήνα, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- ✓ Σακελλαρόπουλος, Θ., 2010, *Η Κοινωνική Ασφάλιση ως Κοινωνικό Δικαίωμα*, στο συλλογικό έργο *Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση*, Στεργίου Α., & Σακελλαρόπουλος, Θ., Αθήνα: Διόνικος.
- ✓ Στεργίου, Α., 1994, *Η συνταγματική κατοχύρωση της κοινωνικής ασφάλισης*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Στεργίου, Α., 2014, *Δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης*, 2η Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Στεργίου Α., 2016, *Κρίση δημόσιου χρέους και κοινωνική ασφάλιση*, στο Τόμος προς τιμήν του Κωνσταντίνου Κρεμαλή, *Επίκαιρα Ζητήματα Δικαίου Κοινωνικής Προστασίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- ✓ Στεργίου, Α., 2017, *Δίκαιο Κοινωνικής Ασφάλισης*, 3η Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Στράνης, Δ., 2010, *Το Δημόσιο Δίκαιο στο Εργατικό Δίκαιο του 21^{ου} Αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Τσάτσος, Δ., 1988, *Συνταγματικό Δίκαιο, τ. Γ' , Θεμελιώδη Δικαιώματα*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.

- ✓ Τζέμος, Β., 2015 (επιμ.), *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- ✓ Τσαλίκης, Γ., 2008, *Η θεμελίωση της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης.
- ✓ Χρυσόγονος, Κ., 2006 *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, έκδοση 3^η*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- ✓ Beck Ul., 2001, *La société du risque. Sur la voie d'une autre modernité*, Aubier.
- ✓ Friot B., 2010, *L'enjeu des retraites*, Paris, La Dispute.
- ✓ Heredero, A., 2007, *Social security as a human right: The protection afforded by the European Convention on Human Rights*, Human Rights files, No 23, Strasbourg, Council of Europe Publishing.
- ✓ Elbaum M., 2008, *Économie Politique de la protection sociale*, PUF.
- ✓ Pierson P., 2001, Introduction : Investigating the welfare state at the century's end, Pierson P., *The new politics of the welfare state*, Oxford University Press.
- ✓ Roberts L., 2007 *Les logiques des systèmes de retraite en Europe*, *Retraite et Société*, no 50.
- ✓ Ward, Allen M.· Heichelheim, Fritz M.· Yeo, Cedric A., (2003), *Οι Ρωμαίοι*, Αθήνα, Εκδόσεις Πολιτεία . Prentice Hall.

ΑΡΘΡΑ

- ✓ Ακριβοπούλου, Χ., 2015, Αναδρομικές μειώσεις συντάξεων στρατιωτικών, *Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ)*, Τεύχος 66/2015.
- ✓ Αναγνώστου – Δεδούλη, Α., 2020, Παρακινδυνευμένο εγχείρημα, *ΕΠΚΟΔΙ*, 9^{ος} /2020, <https://epkodi.gr/arhra..>
- ✓ Καλλιαντέρης Χρ., Ρυθμίσεις του πρόσφατου ασφαλιστικού νόμου 3655/2008, www.epkodi.gr.
- ✓ Κατρούγκαλος, Γ., 2007, Η (πολιτική) σύνταξη ως κοινωνικό δικαίωμα, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΔΚΑ)*, ΜΘ/2007.
- ✓ Κατρούγκαλος Γ., 2009 Τα συνταγματικά όρια της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης, *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, τεύχος 6ος/2009.
- ✓ Κοντιάδης, Ξ., 2012, Δημοσιονομική κρίση και κοινωνικά δικαιώματα: Αναζητώντας νέα ερμηνευτικά εργαλεία, *Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ)*, Τεύχος 53/2012.
- ✓ Κοντιάδης, Ξ., Η σταθεροποιητική λειτουργία των κοινωνικών δικαιωμάτων. Το παράδειγμα του κοινωνικού κεκτημένου, *Το Σύνταγμα*, Τεύχος 2/1999.
- ✓ Κτιστάκη, Στ., 2009, Οι κοινωνικές παροχές υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, 6ος/2009.
- ✓ Κουμαριανός, 2017, Ενοποίηση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης: Ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης ως Οργανωτικό Όχημα για την Νέα Αρχιτεκτονική των Συντάξεων, *Κοινωνική Πολιτική*, τόμος 8, σελ.67-68, [doi:https://doi.org/10.12681/sp.14604](https://doi.org/10.12681/sp.14604).
- ✓ Κούτρης, Ν, 1985, Η διεθνής οργάνωση εργασίας και οι αναπτυσσόμενες χώρες, *Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τεύχος 59/1985, [:https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7355/7076](https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7355/7076).
- ✓ Λευκόπουλος, Γ., Παπαϊωάννου, Δ., 2009, Παρατηρήσεις στην υπόθεση Ιχτιγιάρογλου κατά Ελλάδας, *ΕΕΕυρΔ*, 1ος/2009.

- ✓ Λεβέντης, Γ., Τα κοινωνικά δικαιώματα του πολίτη, *ΤοΣ 1976*, τεύχος 2.
- ✓ Λευκόπουλου, Γ./ Παπαϊωάννου, Δ., 2009, (Παρατηρήσεις στην υπόθεση) ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 12045/06, Υπόθεση Ιχτιγιάρογλου κατά Ελλάδας, (Προστασία της ιδιοκτησίας – Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη), *Κεντρο Διεθνούς & Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου*, τεύχος 1^ο/2009, <https://www.cieel.gr/>,
- ✓ Μιχαλοπούλου, Α., 2015, Η επίδραση των μνημονίων στα κοινωνικά δικαιώματα- Προοπτικές προστασίας με βάση την πρόσφατη νομολογία του Σ.τ.Ε. και τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, *ιστότοπος του Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης»*, <https://www.constitutionalism.gr/mihalopoulou-mnimoniokoinonika-dikaiomata> .
- ✓ Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη Π., 2008, Οι ενοποιήσεις των ασφαλιστικών οργανισμών, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΔΚΑ)*, τεύχος 3ος/2008.
- ✓ Παπαρηγοπούλου- Πεχλιβανίδη, Π., 2012, Οικονομική Βιωσιμότητα και ανταποδοτικότητα ως συνταγματικές αρχές της κοινωνικής ασφάλισης. Ανάγκη νομολογιακής καθιέρωσης τους, *Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, τεύχος 2/2012, <http://www.nbonline.gr/journals>.
- ✓ Παπακωνσταντίνου Α., 2021, Εισαγωγή του Κεφαλαιοποιητικού Συστήματος στην Επικουρική Ασφάλιση: Συνταγματική Οπτική, *ΕΠΚΟΔΙ*, 9^{ος}/2021, <https://epkodi.gr/arthra>.
- ✓ Ρομπόλης, Σ., Μπέτσης, Β., 2021, Ιστορική ψευδαίσθηση υψηλού κινδύνου η κεφαλαιοποίηση της επικουρικής ασφάλισης, *Εφημερίδα των Συντακτών*, (*efsyn.gr*), έντυπη έκδοση στις 24.01.2021, <https://www.efsyn.gr>.
- ✓ Στεργίου, Α., 2013, «Η αρχή της ισότητας στην κοινωνική ασφάλιση», *ιστότοπος του Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης»*, <https://www.constitutionalism.gr/2480-i-arhi-tis-isotitas-stin-koinwniki-asfalisi>.
- ✓ Στεργίου, Α., 2016, Τα κοινωνικά (αναδιανεμητικά) δικαιώματα ενώπιον της κρίσης. Ο δικαστής ως εγγυητής ενός εύλογου επιπέδου ευημερίας, *ΕφημΔΔ*, τεύχος 1/ 2016.
- ✓ Τριανταφυλλίδη, Α., 2018, Αδυναμίες των πληροφοριακών συστημάτων του Ε.Φ.Κ.Α, *ΕΚΠΟΔΙ*, <https://epkodi.gr/arthra-pinakas/371-adynergies-ton-pliroforiakon-systimatou-e-f-k-a>.
- ✓ Τσιφτσόγλου Α., 2019, Όταν το ΣτΕ καταρρίπτει το Νόμο Κατρούγκαλου, *syntagmawatch.gr*, 10ος/2019, <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/otan-to-ste-katarriptei-to-nomi-katrougalou>.
- ✓ Τσιφτσόγλου Α., 2020, Η «Δίκη του Αιώνα» στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ), *syntagmawatch.gr*, 7ος/20120, <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/otan-to-ste-katarriptei-to-nomi-katrougalou>.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- ✓ Business Daily, 25-1-2021, Συντάξεις: Έργο - μαμούθ σε 14 φορείς για την ψηφιοποίηση αρχείων, https://www.businessdaily.gr/oikonomia/35133_syntaxeis-ergo-mamoyth-se-14-foreis-gia-tinpsifiopoiisi-arheion.
- ✓ enikos.gr, 2-12-2019, Δηλώσεις Υφυπουργού Κοινωνικής Ασφάλισης Ν. Μηταράκη, <http://www.enikos.gr/politics/687766/mitarakis-ston-realfm-978-afes-einai-oi-vasikes-arches-tou-neou>.
- ✓ Το αλφάβητο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication>.
- ✓ Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.), 5^{ος}/2016, Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας- Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού-συνταξιοδοτικού συστήματος- Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων, <https://www.oke.gr/el/opinions>.

- ✓ Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.), 10^{ος}/2018, Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις. Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων, επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις, <https://www.oke.gr/el/opinions>.
- ✓ naftemporiki.gr, άρθρο της Στασινού Ν., Ο χάρτης του ασφαλιστικού σε Ελλάδα και Ευρώπη. Τι πληρώνουν, τι εισπράττουν οι ασφαλισμένοι στην Ευρώπη, 1^{ος}/ 2016, <https://m.naftemporiki.gr/story/1056865/o-xartis-tou-asfalistikou-se-ellada-kai-europei>.
- ✓ naftemporiki.gr, συνέντευξη του Ν. Μηταράκης, 30-10-2019: Προτεραιότητα η ολοκλήρωση του ενιαίου κανονισμού παροχών του ΕΦΚΑ, <https://www.naftemporiki.gr/story/1528196>.

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ (με χρονολογική σειρά)

- ✓ Επιτροπή Ερεύνης και Οργανώσεως Οικονομικού Προγραμματισμού, Ομάς Ερεύνης Θεμάτων Κοινωνικής Ασφαλίσεως, (Α. Νικολόπουλος, Δ. Βαρβαρίγος 79 κ.α.), 1959, Διερεύνησις βασικών προβλημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως, http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/2-1SKMBT_last.pdf.
- ✓ Σχέδιον Εθνικής Πολιτικής Κοινωνικής Ασφάλειας, 1969, Υπό του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών Λουκά Πάτρα), http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/2-3ntosie-a-b_opt.pdf.
- ✓ Πέτρουλας Π. και συν., 1990, Κοινωνική Ασφάλιση, http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/2-4koinonikh-asfalisi_90.pdf.
- ✓ Μανασσής, Ν., 1991, Σχέδιο για τη θέσπιση ενός Εθνικού Συστήματος Συνταξιοδοτικής προστασίας στον Τομέα των Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εκδόσεις Δελτίου Εργατικής Νομοθεσίας, Αθήνα.
- ✓ Π. Πέτρουλας, Σ. Ρομπόλης & Χρ. Ρουπακιώτης, 1992, Πόρισμα για την Αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων, <http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/2-5PORISMA.pdf>.
- ✓ Φακιολάς, Ρ. και συν., 1992, Πόρισμα Επιστημονικής Επιτροπής για την Αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα.
- ✓ Επιτροπή Βακαλόπουλου, 1994, Πόρισμα: Μελέτη του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και υποβολής προτάσεων για τις αναγκαίες σχετικές μεταβολές και ρυθμίσεις, http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/2-6SKMBT_210.pdf.
- ✓ Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Ομάδα για την Υποστήριξη του Κοινωνικού Διαλόγου, 1997, Μελέτη και Καταγραφή Αιτίων -Προτάσεις για την αντιμετώπιση της Εισφοροδιαφυγής στους Ασφαλιστικούς Οργανισμούς Κύριας Ασφάλισης, http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/3-8SKMBT_260.pdf.
- ✓ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 1998, Πορίσματα:Επιστημονικής Επιτροπής Κοινωνικού Διαλόγου για την Κοινωνική Ασφάλιση, <http://www.epkodi.gr/site/>.
- ✓ Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2001, Συνοπτική ΈκθεσηΠρόταση του Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τη Μεταρρύθμιση του Ασφαλιστικού Συστήματος. Το Πρόβλημα, οι Στόχοι και οι Αλλαγές της Ασφαλιστικής Μεταρρύθμισης, http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/3-14synoptiki_ekthesi.pdf.

- ✓ Επιτροπή εμπειρογνομόνων για το ασφαλιστικό, 2007, Περίγραμμα Μεταρρύθμισης του Ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης. Το πρόβλημα, στόχοι και προτεινόμενα εργαλεία για τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, <http://www.epkodi.gr/>.
- ✓ Επιτροπή Ειδικών για το Ασφαλιστικό, 2010, Πόρισμα της Επιτροπής Ειδικών για το Ασφαλιστικό, Κατευθυντήριες Αρχές και Προτάσεις για την Αναμόρφωση 80 του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης, Αθήνα, <http://epkodi.gr/>.
- ✓ ΚΕΠΕ, 2014, Διοικητική μεταρρύθμιση και λειτουργικός εκσυγχρονισμός των ασφαλιστικών δομών, Αθήνα, <https://www.kepe.gr/index.php/el/profil-cb/userprofile/feconom.html>.
- ✓ Πόρισμα Επιτροπής του Υπ. Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την πρόταση ενός νέου ασφαλιστικού συστήματος, 2015, Προς ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο για τις συντάξεις, http://epkodi.gr/images/istoriko-arheio/5-1porisma_epitropis_sofon_2015.pdf.
- ✓ Πόρισμα Ομάδας Εργασίας για την επεξεργασία προτάσεων για την αναδιοργάνωση της Επικουρικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, 2019, https://www.asfalistiko.gr/wp-content/uploads/2019/10/17_OKT_2019_PORISMA_OMADAS_ERGASIAS_GIA_EPIKOYRIKH_SYNTA_XH.pdf.
- ✓ Έκθεση Πισσαρίδη, 2020, Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, <https://government.gov.gr/schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-ikonomia/>.

ΟΗΕ-ΔΟΕ

- ✓ Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), ίδρυση το 1919, <https://unric.org/el/ilo-διεθνής-οργανωση-εργασίας>
- ✓ Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 1948, <https://unric.org/el/ανθρώπινα-δικαιώματα-2/>.
- ✓ Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 102, 1952, <https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/DSE102.1117452881657.pdf>.
- ✓ ΟΗΕ Ηνωμένα Έθνη, 1966, Δικαιώματα, <https://unric.org/el>.
- ✓ Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, 1966, <https://unric.org/el/διεθνές-σύμφωνο-για-τα-οικονομικά-και-2/>.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

- ✓ Ευρωπαϊκός Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης, 1964, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=048>.
- ✓ Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, 1965, <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>.
- ✓ Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, άρθρο 12, 1965, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c10ae992>.
- ✓ Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, 1996, <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bcc26661-143b-4f2d-8916-0e0e66ba4c50/k-euromap-pap-synolo.pdf>.

ΕΣΔΑ:

- ✓ Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), 1950, διαθέσιμο στη διεύθυνση : <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=005>.
- ✓ Πρώτο Πρωτοκόλλο, άρθρο 1, 1952, <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/esda/protokollo-esda>.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ

- ✓ Οδηγίες 79/7/ΕΟΚ, 86/378/ΕΟΚ και 96/97/ΕΚ, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:157:0083:0086:EL:PDF>.
- ✓ Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1990, <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication>.
- ✓ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 1992, (ΣΕΕ) / του Μάαστριχ, Μέρος Τρίτο, Πολιτικές της Κοινότητας, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>.
- ✓ Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2000, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133501>.
- ✓ Κανονισμοί 883/2004 και 987/2009, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0987&from=PL>.
- ✓ Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2007, (ΣΛΕΕ) / Συνθήκη της Λισσαβόνας
 - ✓ Άρθρο 6, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>.
 - ✓ Άρθρο 153, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016E153>.
 - ✓ Άρθρο 156, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016E156>.
 - ✓ Άρθρο 49, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12008E049&from=SL>.
- ✓ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση – 2021, Κοινωνική ασφάλιση σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, www.europarl.europa.eu/factsheets/el.

ΑΡΘΡΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Διαθέσιμα στον ιστότοπο: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

- ✓ Άρθρο 2: (Πρωταρχικές υποχρεώσεις της πολιτείας)
- ✓ Άρθρο 4: (Ισότητα των Ελλήνων)
- ✓ Άρθρο 5: (Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία)
- ✓ Άρθρο 21: (Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες)
- ✓ Άρθρο 22: (Προστασία της εργασίας)
- ✓ Άρθρο 25: (Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων)

ΝΟΜΟΙ

Διαθέσιμοι στη διεύθυνση: www.et.gr και οι αιτιολογικές εκθέσεις τους: www.parliament.gr, τελευταία προσπέλαση 31/3/2022

- ✓ N. 6298/1934
- ✓ N. 458/1976
- ✓ N. 2458/1997
- ✓ N. 2676/1999
- ✓ N. 3029/2002
- ✓ N. 3655/2008
- ✓ N.3845/2010
- ✓ N. 3863/2010
- ✓ N. 3918/2011
- ✓ N. 4046/2012
- ✓ N. 4052/2012
- ✓ N. 4172/2013
- ✓ N. 4336/2015
- ✓ N. 4387/2016
- ✓ N. 4670/2020
- ✓ N. 4826/2021

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΙΑΣ

Διαθέσιμες στον ιστότοπο: <http://www.adjustice.gr>.

- ✓ ΣτΕ: 5024/1987
- ✓ ΣτΕ :1750/1993
- ✓ ΣτΕ : 302/1995
- ✓ ΣτΕ :240/2007
- ✓ ΣτΕ: 2199/2010
- ✓ ΣτΕ: 668/2012
- ✓ ΣτΕ: 2192/2014
- ✓ ΣτΕ: 2307/2014
- ✓ ΣτΕ: 2287/2015
- ✓ ΣτΕ: 2290/2015
- ✓ ΣτΕ: 1880/2019
- ✓ ΣτΕ: 1888/2019
- ✓ ΣτΕ: 1889/2019
- ✓ ΣτΕ: 1890/2019
- ✓ ΣτΕ: 1891/2019
- ✓ ΣτΕ: 1833/2021

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Διαθέσιμες στον ιστότοπο: www.elsyn.gr.

- ✓ Ελ.Συν. (Ολ) : 2437/2007
- ✓ Ελ.Συν. (Ολ) : 440/2012

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Διαθέσιμες στη διεύθυνση: <http://www.hudoc.echr.coe.int>.

- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 6289/73, Airey κατά Ιρλανδίας, απόφαση στις 9-10-1979
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 17371/90, Gaygusuz κατά Αυστρίας, απόφαση στις 16-9-1996
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγές 65731/01 και 65900/01, Stec και λοιποί κατά Ην. Βασιλείου, απόφαση στις 12-4-2006

- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 12045/06, Ιχτιγιάρογλου κατά Ελλάδα, απόφαση στις 19-6-2008
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 56869/00, Larioshina κατά Ρωσίας, απόφαση στις 23-4-2002
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 8562/79, Feldbrugge κατά Ολλανδίας, απόφαση στις 29-5-1986
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 58453/00, Niedzwiecki κατά Γερμανίας, απόφαση στις 25-10-2005
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 32570/03, Grant κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση στις 23-8-2006
- ✓ ΕΔΔΑ, προσφυγή 40892/98, Koua Poirrez κατά Γαλλίας, απόφαση στις 30-9-2003

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Διαθέσιμες στη διεύθυνση: www.curia.europa.eu.

- ✓ ΔΕΕ, προσφυγή C-306/03, Salgado Alonso, απόφαση 20-1-2005
- ✓ ΔΕΕ, προσφυγή C-140/12, Oberster Gerichtshof (Αυστρία) κατά Brey, απόφαση 19-9-2013
- ✓ ΔΕΕ, προσφυγή C-449/16, Silva κατά Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS), απόφαση 21-6-2017
- ✓ ΔΕΕ, προσφυγή C-177/12, Caisse nationale des prestations familiales κατά Lachheb, απόφαση στις 24-10-2013